

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**EVLİ KADIN VE ERKEKLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET
ROLLERİYLE İLGİLİ ALGILARININ AİLE İŞLEVLERİNE
YANSIMASI**

Fulya AKGÜL GÖK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2013

EVLİ KADIN VE ERKEKLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİYLE İLGİLİ
ALGILARININ AİLE İŞLEVLERİNE YANSIMASI

Fulya Akgül Gök

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2013

KABUL VE ONAY

Fulya AKGÜL GÖK tarafından hazırlanan “Evli Kadın Ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması” başlıklı bu çalışma, 13.08.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Veli DUYAN (Başkan)

Prof. Dr. Sunay İL (Danışman)

Doç. Dr. Elif GÖKÇEARSLAN ÇİFÇİ

Yrd. Doç. Dr. Filiz DEMİRÖZ

Yrd. Doç. Dr. Ercüment ERBAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf ÇELİK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun.....yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

13.08.2013

Fulya AKGÜL GÖK

*Bu Çalışmamı Hayatımda Çok Önemli Bir Yere Sahip Olan
Babam Kazım AKGÜL'e, Annem Hatice AKGÜL'e, Kardeşime*

Ve

Biricik Eşime Armağan Ediyorum

TEŞEKKÜR

Yaklaşık iki sene süren bu çalışma, benimle birlikte birçok dostumu da güzel bir maceraya sürükledi. Uykusuz geçen sayısız geceler, sevinçler, hüznler ve bunalımlar.. Bu güzel ve bir o kadar da zor geçen süreçte hiçbir zaman desteğini benden esirgemeyen, bana her konuda yardımcı olan, her zaman yanımda olan, en yorgun ve bitkin zamanlarımda benimle oturup saatlerce konuşan ve moral desteğini benden esirgemeyen hayat arkadaşım Vakur Gök'e teşekkürlerimi kelimelerle ifade etmem mümkün değil..

Bana her konuda destek olan, her konuda arkamda olan, aldığım bütün kararlarda beni destekleyen, bana olan güvenlerini her defasında ifade eden, en önemlisi bana çok güzel bir aile armağan eden annem Hatice Akgül'e ve her ne kadar şu an yanımda olmasa da varlığını her zaman yanımda hissettiğim babam Kazım Akgül'e sonsuz teşekkürler.. Ve bitanecik kardeşim Sarper Akgül'e, hep yanımda olduğu, bana her zaman neşe ve moral verdiği için çok teşekkür ederim.

Yine tez sürecinde benden manevi desteklerini esirgemeyen ve bana her konuda destek olan annem Emine Gök'e ve babam Vasvi Gök'e çok çok teşekkür ederim.

Beni lisans eğitimimden bu güne dek akademisyen olmam konusunda her zaman teşvik eden, yanımda olan, gerek mesleki bilgisiyle gerekse hayata dair tecrübeleriyle bana rehberlik eden ve hiçbir zaman benden moral desteğini esirgemeyen, yanımda olduğumda kendimi rahat ve mutlu hissettiğim değerli hocam Prof. Dr. Sunay İl'e çok teşekkür ederim.

Ankara Üniversite'sine başladığım ilk günden beri beni her zaman destekleyen, hiçbir sorumu yanıtsız bırakmayan, derin mesleki bilgisiyle çalışmama yön veren, tezimin her aşamasında benden mesleki ve moral desteğini esirgemeyen, SPSS konusunda bana çok şey öğreten ve tezimin özellikle analiz bölümünde çok büyük emeği geçen değerli hocam Prof. Dr. Veli Duyan'a çok teşekkür ederim.

Yrd. Doç. Dr. Filiz Demiröz hocam, iyi ki sizi tanımışım.. Nasıl başlasam ve nasıl teşekkür etsem bilemiyorum. Varlığınızla her zaman beni rahatlattığınız için, bana her konuda ve tezimin her aşamasında destek olduğunuz için, sık sık sizi telefonla rahatsız etmeme rağmen o tatlı sesinizle tedirginliğimi alıp beni rahatlattığınız için ve en önemlisi samimiyetinizle güvende hissetmemi sağladığınız için çok teşekkür ederim.

Arş. Gör. Aslıhan Aykara.. Sanırım ne kadar çok şey söylesem de kelimeler kifayetsiz kalacak. Öncelikle bana çok güzel bir arkadaşlık armağan ettiğin için teşekkür ederim. Bu konuda çok şanslı olduğumu belirtmek isterim. Birlikte zaman geçirmekten oldukça keyif aldığım, her türlü mutluluğumu ve hüznümü rahatlıkla paylaşabildiğim, tezimin her aşamasında bana destek olan, tezimi baştan sona okuyarak bana geribildirimlerde bulunan, en bunalımlı zamanlarımda konuşmalarıyla beni rahatlatan ve beni teşvik eden çok değerli hocam, arkadaşım Arş. Gör. Aslıhan Aykara'ya çok teşekkür ederim.

Yine araştırma sürecinde bana her zaman destek olan, ne zaman yanına gitsem işi olsa bile beni geri çevirmeyen, bana her zaman moral desteği veren, yanında olmaktan son derece keyif aldığım ve mutlu olduğum, mesleki anlamda da benden bilgilerini esirgemeyen Doç. Dr. Elif Gökçearslan Çifci'ye teşekkür ederim.

Tezimin yöntem bölümünde derin bilgileriyle bana yön veren ve benden desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Kasım Karataş'a; çalışmamda emeği geçen, çok yoğun işlerinin arasında bana zaman ayıran ve beni geri çevirmeyen, desteğini benden esirgemeyen Doç. Dr. Gülsüm Çamur Duyan'a; tezimin son aşamasında bana kolaylık sağlayan ve destek olan Yrd. Doç. Dr. Ercüment Erbay'a; Aile Değerlendirme Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlamasını yapan ve kullanmam için bana izin veren Prof. Dr. Işıl Bulut'a ve lisans döneminden beri benden desteğini esirgemeyen Prof. Dr. İbrahim Cılga'ya çok teşekkür ederim.

Ankara Üniversitesi'nden değerli hocalarım, Prof. Dr. Şengül Hablemitoğlu'na, Prof. Dr. Yasemin Özkan'a, Prof. Dr. Emine Özmete'ye ve Doç. Dr. Ayşe Sezen Bayoğlu'na teşekkür ederim.

Ayrıca desteklerinden dolayı Ural Nadir'e; bana kitap önerisinde bulunan Arş. Gör. Aslıhan Burcu Öztürk'e; çok sevdiğim arkadaşlarım Arş. Gör. Ahmet Ege'ye; Arş. Gör. Eda Beydili'ye; Arş.Gör. Okan Özkan'a; Arş. Gör. Münevver Göker'e; Arş. Gör. İpek Camuz'a ve Arş. Gör. Gamze Bayın'a bana destek oldukları için teşekkür ederim.

Son olarak tezimi baştan sona okuyarak bana geribildirimde bulunan Ahmet Özbahar'a ve desteğini benden esirgemeyen İlker Özbahar'a çok teşekkür ederim.

ÖZET

AKGÜL GÖK, Fulya. Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

Ailenin yaşadığı sorunlar ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin geliştirilmesi sosyal hizmetin temel amaçları arasında yer almaktadır. Günümüzde toplum yapısının hızla değişmeye başlaması, bu doğrultuda kadın ve erkek rollerinde farklılıkların oluşması ve bireylerde toplumsal cinsiyet bakış açılarına ilişkin değişimlerin yaşanması aileyi de yakından etkilemektedir. Bu durum ailenin problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü gibi işlevlerine de yansımaktadır. Bu konularda ailede yaşanan sıkıntılar ve bu durumun aile işlevlerine olumsuz yansıması, ailelere yönelik sosyal hizmet müdahalesinin önemini artırmaktadır.

Bu araştırmada, Ankara ili Çankaya merkez ilçesinin İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Ahmet Vefik Paşa İlkokulu ve Ortaokulu'ndaki 1. sınıftan 8. sınıfa kadar olan öğrencilerin ebeveynlerine ulaşılmıştır. Bu doğrultuda evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşüncelerinin ve bu konuda yaşadıkları güçlüklerin kendi görüşleri doğrultusunda belirlenmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın amacını, evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarının, çatışma durumlarının ve ailedeki rol paylaşımlarının aile işlevlerini ne yönde etkilediğinin belirlenmesi oluşturmaktadır.

Araştırma, genel tarama modelinde gerçekleştirilmiş ve bu doğrultuda Ankara'nın Çankaya ilçesine bağlı Ahmet Vefik Paşa İlkokulu ve Ortaokulu'ndaki 1. sınıftan 8. sınıfa kadar olan öğrencilere ulaşılmıştır. Öğrenciler ve öğretmenler vasıtasıyla ailelerin ev adreslerine ulaşılmış ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan toplam 371 evli kadın ve erkeğe ulaşılmıştır. Görüşmelerde, evli kadın ve erkeklere, araştırmacı tarafından hazırlanmış olan görüşme formu ve Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) uygulanmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, evli kadın ve erkeklerin sosyo-demografik ve aile özelliklerinin büyük oranda aile işlevlerini etkilediği, kök

ailelerinde yerine getirilen toplumsal cinsiyet rolleriyle karşılaştırıldığında kendi ailelerindeki durumun daha olumlu olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri açısından her üç durumun (kök ailedeki, kendi ailelerindeki, ideal olarak gördükleri) sonuçları değerlendirildiğinde, özellikle ev içi rollerin diğer rollere göre daha fazla direnç gösterdiği görülmektedir.

Evli kadın ve erkeklerin kendi aileleri ile kök ailelerindeki toplumsal cinsiyet rollerine ve kendi ailelerindeki toplumsal cinsiyet rolleri ile ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin çatışma (fark) durumları incelendiğinde, rol paylaşımı konusunda kök ailelerinden daha iyi durumda oldukları görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kendi ailelerinde yerine getirilen rollerle ideal olarak gördükleri durum arasında da olumsuz yönde bir çatışma durumunun ortaya çıktığı görülmektedir.

Evli kadın ve erkeklerin genel olarak aile işlevlerindeki duruma ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde, davranış kontrolü ve gereken ilgiyi gösterme alt ölçeklerindeki sağlıksızlık eğiliminin daha fazla olduğu görülmektedir.

Araştırma, bulgular doğrultusunda evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet bakış açısı ve toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili aile içinde yaşadıkları güçlüklerin giderilmesine yönelik önerilerle sonlandırılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Toplumsal cinsiyet bakış açısı, toplumsal cinsiyet rolleri, aile işlevleri, sosyal rol kuramı, sosyal hizmet

ABSTRACT

AKGÜL GÖK, Fulya. Reflection of Gender Perception of Married Men and Women to Family Functions, Master's Thesis, Ankara, 2013.

Problems that family face and developing solutions to these problems are among the main goals of social work. Rapidly changing structure of society, differentiation of man and women roles, and changing gender perception of individuals affect the family. This situation is also reflected to several functions of family such as problem solving, communication, roles, affective responsiveness, affective involvement and behavior control. Problems in families and negative reflection of the problems to the functions of family increases the importance of social service for families.

In this study, the parents of students in Ahmet Vefik Paşa Elementary School, from 1st to 8th grade, in Çankaya district of Ankara were reached. We aimed to define the gender perception and related difficulties of married males and females in their point of view. Thus, the goal of the study is definition of the effects of perception of gender roles, shared roles, and conflict situations on the functions of family.

The research was defined in general screening model and the students of 1st grade to 8th grade in Ahmet Vefik Paşa Elementary School were contacted. The address of families were obtained from both students and teachers, and study was carried out with the 371 volunteered married men and women among the contacted parents. In the interviews, the married volunteers were interviewed according to the interview form prepared by the researcher and Family Assessment Scale (FAS).

According to the results, it can be stated that socio-demographic and family features of married men and women mostly affect the family functions, and the current situation in their own family is more positive compared to root families. When the results of each situation (root family, own family, ideal family) were evaluated according to gender; it was observed that in-house roles resisted more than other roles.

When the conflict situations of gender roles in married men and women between the root family and their own family, and between the ideal family and their own family; they are in better condition in terms of sharing of roles compared to their root families. A negative conflict situation is observed to be present between the ideal family and their own family in terms of in gender roles

When the results of family functions of married men and women were evaluated the unhealthiness tendency in the behavior control and attention subscales were observed to be higher.

Research is concluded with suggestions for the solution of problems in the family related with gender point of view and gender roles of married men and women.

Keywords

Gender point of view, gender roles, family functions, social role theory, social work

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ADAMA.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xvii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xx
BÖLÜM I.....	1
KURAMSAL ÇERÇEVE	1
GİRİŞ	1
1.2. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET.....	3
1.3. TOPLUMSALLAŞMA SÜRECİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN KAZANILMASI	6
1.4. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNE İLİŞKİN ALGININ OLUŞMASINDA ETKİLİ OLAN BAZI ETKENLER	10
1.4.1. Cinsiyet	10
1.4.2. Aile	12
1.4.3. Okul.....	13
1.4.4. Kardeş.....	13

1.4.5. Medya	13
1.4.6. Aile Tipi	14
1.4.7. Çalışma Hayatı.....	15
1.5. AİLE VE AİLENİN İŞLEVLERİ	16
1.5.1. Aile ve Ailenin Tanımı	16
1.5.2. Aile ve Ailenin Geçirdiği Gelişim Evreleri	16
1.5.3. Sağlıklı ve Sağlıksız Aile	21
1.5.4. Ailenin İşlevleri	23
1.6. TOPLUMSAL CİNSİYET BAKIŞ AÇISI VE SOSYAL ROL KURAMI AÇISINDAN AİLE İŞLEVLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	26
1.6.1. Rol Çatışması.....	33
1.7. AİLEYE YÖNELİK SOSYAL HİZMET MÜDAHALESİ	36
1.8. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	51
1.9. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	53
1.10. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	54
1.11. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	55
1.12. TANIMLAR	55
BÖLÜM II	57
YÖNTEM	57
2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	57
2.2. ÇALIŞMA EVRENİ	57
2.3. VERİLERİN TOPLANMASI	59
2.3.1. Veri Toplama Araçları.....	60
2.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI.....	64
2.5. SÜRE VE OLANAKLAR.....	64
BÖLÜM III	65
BULGULAR VE YORUM	65
3.1. EVLİ KADIN VE ERKEKLERE İLİŞKİN TANITICI BULGULAR.....	65

3.1.1. Evli Kadın ve Erkeklerin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgu ve Yorumlar	65
3.1.2. Evli Kadın ve Erkeklerin Aile Özelliklerine İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	70
3.1.3. Evli Kadın ve Erkeklerin Kök Ailelerinde Olan, Kendi Ailelerinde Var Olan ve İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerine Dair Durumlarına İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	75
3.1.3.1.Evli Kadın ve Erkeklerin Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Dair Durumlarına İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	75
3.1.3.2. Evli Kadın ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Dair Durumlarına İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	79
3.1.3.3. Evli Kadın ve Erkeklerin İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerine Dair Durumlarına İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	86
3.1.4. Evli Kadın ve Erkeklerin Hizmetler Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Tanıtıcı Bulgular	88
3.2. EVLİ KADIN VE ERKEKLERİN AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİNDEN (ADÖ) ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGU VE YORUMLAR	91
3.3. AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİNİ (ADÖ) ETKİLEYEN ETMENLER.....	93
3.3.1. Evli Kadın ve Erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgu ve Yorumlar	93
3.3.2. Evli Kadın ve Erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen Aile Özelliklerine İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	103
3.3.3. Evli Kadın ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan, Kök Ailelerinde Olan ve İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerine Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Arasındaki İlişkiye Dair Bulgu ve Yorumlar.....	108
3.3.3.1. Evli Kadın ve Erkeklerin Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine İle ADÖ Arasındaki İlişkiye Dair Bulgu ve Yorumlar	108

3.3.3.2. Evli Kadın ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerini ile ADÖ Arasındaki İlişkiye Dair Bulgu ve Yorumlar	110
3.3.3.3. Evli Kadın ve Erkeklerin İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerini ile ADÖ Arasındaki İlişkiye Dair Bulgu ve Yorumlar.	123
3.3.4. Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerindeki Çatışma Durumlarının Aile Değerlendirme Ölçeğine (ADÖ) Etkisi.....	124
3.3.4.1. Evli Kadın ve Erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen Kendi Ailelerinde Var Olan ve Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Çatışma Durumu İle İlgili Bulgu ve Yorumlar.....	125
3.3.4.2. Evli Kadın ve Erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen Kendi Ailelerinde Var Olan ve İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Çatışma Durumu İle İlgili Bulgu ve Yorumlar.....	126
3.3.5. Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen Hizmetlere İlişkin Bulgu ve Yorumlar	129
BÖLÜM IV	134
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	134
4.1. EVLİ KADIN VE ERKEKLERİ TANITICI BULGULARA İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER	134
4.1.1. Evli Kadın ve Erkeklerin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Sonuç ve Öneriler	134
4.1.2. Evli Kadın ve Erkeklerin Aile Özelliklerine İlişkin Sonuç ve Öneriler	136
4.1.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Sonuç ve Öneriler	136
4.1.3.1. Evli Kadın ve Erkeklerin Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Sonuç ve Öneriler.....	137
4.1.3.2. Evli Kadın ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Sonuç ve Öneriler	138

4.1.3.3. Evli Kadın ve Erkeklerin İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Sonuç ve Öneriler.....	141
4.1.4. Evli Kadın ve Erkeklerin Hizmetler Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Sonuç ve Öneriler.....	142
4.2. EVLİ KADIN VE ERKEKLERİN AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİNDEN (ADÖ) ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER.....	144
4.3. AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİNİ (ADÖ) ETKİLEYEN ETKENLERE İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER	145
4.3.1. Evli Kadın ve Erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Sonuç ve Öneriler	146
4.3.2. Evli Kadın ve Erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen Aile Özelliklerine İlişkin Sonuç ve Öneriler.....	150
4.3.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Sonuç ve Öneriler	153
4.3.3.1. Evli Kadın ve Erkeklerin Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerini ile Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Arasındaki İlişkiye Dair Sonuç ve Öneriler	153
4.3.3.2. Evli Kadın ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerini ile Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Arasındaki İlişkiye Dair Sonuç ve Öneriler	154
4.3.3.3. Evli Kadın ve Erkeklerin İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerini ile Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Arasındaki İlişkiye Dair Sonuç ve Öneriler	157
4.3.4. Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerindeki Çatışma Durumlarının Aile Değerlendirme Ölçeğine (ADÖ) Etkisine Dair Sonuç ve Öneriler.....	158
4.3.4.1. Evli Kadın ve Erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen Kendi Ailelerinde Var Olan ve Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Çatışma Durumu İle İlgili Sonuç ve Öneriler.....	158
4.3.4.2. Evli Kadın ve Erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen Kendi Ailelerinde Var Olan ve İdeal Olarak Gördükleri	

Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Çatışma Durumu İle İlgili Bulgu ve Yorumlar.....	159
4.3.5. Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen Hizmetlere İlişkin Sonuç ve Öneriler.....	161
SONSÖZ.....	163
KAYNAKÇA.....	164
EK 1: GÖRÜŞME FORMU VE AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (ADÖ) ..	173
EK 2: İZİN YAZISI.....	188

TABLOLAR DİZİNİ

Çizelge 1: Evli Kadın ve Erkeklerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları.....	66
Çizelge 2: Yaş Dağılımı.....	66
Çizelge 3: Doğum Yeri	67
Çizelge 4: En Uzun Süre Yaşanan Yer	67
Çizelge 5: Evli Kadın ve Erkeklerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları.....	68
Çizelge 6: Meslek Durumu	70
Çizelge 7: Aylık Toplam Gelir Durumu	71
Çizelge 8: Evli Kadın ve Erkeklerin Eğitim Durumu	72
Çizelge 9: Evli Kadın ve Erkeklerin Evlilik Süresi	73
Çizelge 10: Çocuk Sayısı	74
Çizelge 11: Evli Kadın ve Erkeklerin Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Dair Durum	76
Çizelge 12: Evli Kadın ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Dair Durum	79
Çizelge 13: Evli Kadın ve Erkeklerin Sorumluluk Paylaşımına İlişkin Durumları	82
Çizelge 14: Evli Kadın ve Erkeklerin Sorumluluk Paylaşımına İlişkin Düşünceleri	83
Çizelge 15: Evli Kadın ve Erkeklerin Evdeki İş Bölümünden Memnun Olma Durumları.....	84
Çizelge 16: Evli Kadın ve Erkeklerin Yaşadıkları Sorunları Öncelikle Paylaştıkları Kişiler	85

Çizelge 17: Evli Kadın ve Erkeklerin İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerine Dair Durum	86
Çizelge 18: Evli Kadın ve Erkeklerin Hizmetler Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumları.....	88
Çizelge 19: Evli Kadın ve Erkeklerin Hizmetlerden Yararlanma Durumları	89
Çizelge 20: Evli Kadın ve Erkeklerin Yaralandıkları Hizmetlerin Türü	90
Çizelge 21: Evli Kadın ve Erkeklerin Yararlandıkları Hizmetlerin Beklentileri Karşılama Durumu.....	90
Çizelge 22: Evli Kadın ve Erkeklerin ADÖ'den Aldıkları Puanların Dağılımı	91
Çizelge 23: Cinsiyet İle ADÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	93
Çizelge 24: Yaş İle ADÖ Arasındaki İlişki.....	95
Çizelge 25: Doğum Yerinin ADÖ'ye Etkisini Gösteren ANOVA Çizelgesi	96
Çizelge 26: En Uzun Yaşanan Yerinin ADÖ'ye Etkisini Gösteren ANOVA Çizelgesi.....	98
Çizelge 27: Eğitim Durumu İle ADÖ Arasındaki İlişki	99
Çizelge 28: Meslek Durumlarının ADÖ'ye Etkisini Gösteren ANOVA Çizelgesi.....	101
Çizelge 29: Aylık Toplam Gelir İle ADÖ Arasındaki İlişki.....	103
Çizelge 30: Evli Kadın ve Erkeklerin Eşlerinin Eğitim Durumu İle ADÖ Arasındaki İlişki.....	104
Çizelge 31: Evlilik Süresi İle ADÖ Arasındaki İlişki.....	106
Çizelge 32: Çocuk Sayısı İle ADÖ Arasındaki İlişki.....	107
Çizelge 33: Kök Ailede Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine İle ADÖ Arasındaki İlişki.....	109

Çizelge 34: Evli Kadın ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine ADÖ Arasındaki İlişki.....	110
Çizelge 35: Evli Kadın ve Erkeklerin Sorumluluk Paylaşımı Konusundaki Genel Düşüncelerinin ADÖ'ye Etkisini Gösteren ANOVA Çizelgesi.....	112
Çizelge 36: İş Bölümünden Memnun Olma Durumu İle ADÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	118
Çizelge 37: Sorunların Öncelikle Kiminle Paylaşıldığı Durumunun ADÖ'ye Etkisini Gösteren ANOVA Çizelgesi.....	119
Çizelge 38: İdeal Olarak Görülen Toplumsal Cinsiyet Rollerine ADÖ Arasındaki İlişki.....	123
Çizelge 39: Evli Kadın ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan ve Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerindeki Çatışma İle ADÖ Arasındaki İlişki.....	125
Çizelge 40: Evli Kadın ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan ve İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerindeki Çatışma İle ADÖ Arasındaki İlişki.....	127
Çizelge 41: Evli Kadın ve Erkeklerin Hizmetlerden Yararlanma Durumları İle ADÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	129
Çizelge 42: Evli Kadın ve Erkeklerin Yararlandıkları Hizmetlerden Beklentilerinin Karşılanma Durumları İle ADÖ Arasındaki İlişki.....	131

KISALTMALAR DİZİNİ

ADÖ: Aile Değerlendirme Ölçeği

BÖLÜM I

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet bakış açısı, aile içindeki rol paylaşımı, kök aileden bireylere aktarılan birtakım düşünce, davranış, tutum ve ailenin sosyo-demografik özellikleri aile hayatını büyük oranda etkileyen bir niteliğe sahiptir. Birtakım nedenlerle aile hayatının olumsuz yönde etkilenmesi ve dolayısıyla aile işlevlerindeki sağlıksızlık eğiliminin artması sosyal hizmetin en temel konularından birini oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet ve bu doğrultuda aile hayatında yaşanan güçlükler, özellikle Türkiye gibi toplumsal cinsiyet bakış açısının baskın olduğu ülkelerde önemli bir sorun olarak devam etmektedir.

Toplum yapısında meydana gelen değişimler, kadının eğitim düzeyinin yükselmesi, gelir getiren bir işte çalışmaya başlaması, bireylerin en uzun yaşadıkları yerin il olması sonucunda il değerlerini benimsemeleri, toplumsal cinsiyet konularında geçmişten getirdikleri birtakım alışkanlıkların, düşüncelerin, tutumların ve inanışların değişen değerlerle çatışması, aile hayatında çeşitli sorunların yaşanmasına ve aile işlevlerinin de olumsuz yönde etkilenmesine neden olabilmektedir. Sosyo-demografik özellikler ve aile özellikleri de toplumsal cinsiyet bakış açısının şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle bireylerin etkileşim içinde buldukları çevre, eğitim düzeyleri, ailede her iki eşin de çalışma ve gelir durumu da toplumsal cinsiyet bakış açısının şekillenmesini sağlayan etkenlerdir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet bakış açısının baskın olduğu, ailede rol paylaşımının istenilen düzeyde olmadığı, eşlerin bu konuda tatminsizlik yaşadığı ve sosyo-demografik açıdan dezavantajlı olan bireylerin aile hayatları ve bu bağlamda aile işlevleri de olumsuz etkilenmektedir.

Toplumsal cinsiyet konularıyla ilgili araştırmalara bakıldığında, bu araştırmaların büyük çoğunluğunun sosyolojik nitelikte olduğu, toplumsal cinsiyet, aile ve sosyal hizmet boyutunun bir bütün olarak eksik kaldığı görülmektedir. Örneğin,

yapılan araştırmalarda çoğunlukla sadece kadının dezavantajlı bir konumda olduğu, kadının güçlendirilmesinin gerektiği ve kadının sorunları üzerinde durulduğu, ancak toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve erkeğin her ikisini kapsayan ve toplumsal cinsiyet bakış açısından ailenin ne yönde etkilendiğini konu edinen araştırmaların yeterli sayıda olmadığı görölmektedir.

Toplum tarafından belirlenen "erkek" ve "kadın" prototipinin dışına çıkmakta güçlük yaşayan bireyler hem ikili ilişkilerinde hem de kendi içlerinde birtakım sorunlar yaşayabilmektedir. Örneğin erkeğin güçlü olması ve sağlam durmasının gerektiğini düşünene; benzer şekilde yine kadınların ağırbaşlı olmaları gerektiğini düşünene bireyler hissettikleri duygulanımları eşlerine aktarmakta da güçlük çekmektedirler. Bu düşünce kalıbı, eşlerin birbirlerine gereken ilgi, sevgi ve bakımı açık bir şekilde gösterememelerine, hissettikleri üzüntü, sevinç, mutluluk ve neşe gibi duygularını eşleriyle birlikte yaşamakta güçlük çekmelerine, dolayısıyla eşler arasında kapalı bir iletişimin oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum ise eşlerin herhangi bir sorunla karşılaştıklarında bu sorunu net bir şekilde ifade edememelerine ve çözüm önerileri geliştirmemelerine neden olabilmektedir. Dolayısıyla problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü gibi işlevlerde sağlıksızlık eğilimi artış gösterebilmektedir. Bu noktada ise ailelere gerekli sosyal hizmet müdahalelerinin yapılması büyük bir önem teşkil etmektedir. Aileye yönelik hizmet veren sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarının, çeşitli eğitimler düzenleyerek bireylerin toplumsal cinsiyet konularında bilgi ve bilinç sahibi olmaları sağlanmalıdır. Ayrıca rol paylaşımlarından dolayı yaşanan sıkıntıların giderilmesi ve aile hayatının sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için de gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Bu nedenle bu çalışmada, evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili algılarının ve ailenin sosyo-demografik özelliklerinin aile işlevlerine ne şekilde yansıdığı konuları üzerinde durulmuştur.

Araştırmada sıklıkla yer verilen ve kavramlarının net bir şekilde açıklanmasının önemli olduğu düşünölen bir konu olması nedeniyle öncelikle cinsiyet ve toplumsal cinsiyet, toplumsallaşma, toplumsal cinsiyet rolleri gibi kavramlara,

sonrasında ise toplumsal cinsiyet rollerinin gelişmesinde etkili olan etkenlere yer verilmektedir. Daha sonra, toplumsallaşmanın başladığı aileye ve aile işlevlerine değinilmekte, ailenin tanımına, gelişim evrelerine, sağlıklı ve sağlıksız aile kavramlarına, aile yaşam döngüsüne ilişkin bilgiler verilmektedir. Bu bilgilerden sonra çalışmanın temel yaklaşımlarından olan sosyal rol kuramına ve bu kuramın temel kavramlarına ilişkin bilgilere yer verilmektedir. Son olarak ise, toplumsal cinsiyet bakışı ve sosyal rol kuramı açısından aile işlevlerinin değerlendirilmesi konusuna yer verilmekte ve bu konuya yönelik sosyal hizmet uygulamaları ile bölüm sonlandırılmaktadır.

1.2. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle cinsiyet, toplumsal cinsiyet, toplumsallaşma, toplumsal cinsiyet rolleri gibi kavramlara, sonrasında ise toplumsal cinsiyet rollerinin gelişmesinde etkili olan etkenlere yer verilmektedir.

Aile içinde kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarını ve bunun aile işlevlerine nasıl yansıdığını anlayabilmek için öncelikle cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını tanımlamak gerekmektedir. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları birbirinden farklı anlamlar taşımaktadır. Bundan dolayı bu bölümde öncelikle cinsiyet (sex), cinsiyet kimliği ve toplumsal cinsiyet kavramları ele alınacaktır.

İngilizce'de cinsiyet kelimesinin karşılığı olarak 'sex' ve toplumsal cinsiyet kelimesinin karşılığı olarak da 'gender' kelimeleri kullanılmaktadır. Cinsiyet (sex), bir bireyin psikolojik ve hormonal karakteristiklerinin biyolojik yönüyle ilgilidir. İnsanların nüfus cüzdanlarında yazan cinsiyet bu terimin anlamıyla uygundur (Dökmen, 2006, s. 4). Yani cinsiyet, kadın ve erkek olmanın biyolojik yönünü ifade ederek, kadın ve erkeği ayırmaktadır (Alle-Corliss, Alle-Corliss, 1999, s. 285). Bu ayırım ise doğurganlık, cinsel uzuvlar ve üreme gibi biyolojik farklılıklardan kaynaklanmaktadır (Suğur, 2006, s. 3).

Bireyler doğarlar ve doğduktan sonraki süreçte toplumun ve ailenin beklentileri ve istekleri doğrultusunda yetiştirilirler. Bireyin bir şeyleri anlamlandırmaya ve soyut düşünmeye başladığı dönemde, bireyler 'ben kimim?' sorusunu da sormaya başlarlar. Bu sorunun yanıtı ise bireyin kimliğidir.

Cinsiyet kimliği ise bireyin kendisini kadın veya erkek olarak tanımlamasıdır. İki yaş civarında çocuk, kendi cinsiyetini tam olarak bilemese de çevresinde gördüğü kişileri kadın veya erkek olarak tanımlayabilmektedir. Üç yaş civarında çocuğun cinsiyet kimliği oluşmuştur, yani kendi cinsiyetini ifade edebilmektedir. Bununla birlikte çocuk cinsiyetin kalıcı olduğunu bilmez. Cinsiyet kimliğinin tam olarak kazanıldığı yaş beş yaş civarıdır. Bu yaştan sonra çocuk cinsiyetinin değişmez olduğunu anlamaktadır. Cinsiyet kimliği toplumun beklentisi dışında kaymalara uğradığı zaman, gerek bireyin içsel ve ruhsal yapısında, gerekse toplumsal alanlarda bireyi çeşitli çatışmalara sürüklemektedir (Dökmen, 2006, s. 15).

Toplumsal cinsiyet ise, kadın ve erkeğe kültür ve bununla bağlantılı olarak toplumun attettiği roller, beklentiler ve davranışlardır. Toplumsal cinsiyet, genellikle bireyin biyolojik yapısı ile ilişkili bulunan psikolojik özellikleri de içermektedir (Dökmen, 2006, s. 5). Oakley (1972)'e göre, cinsiyet biyolojik olarak kadın-erkek ayrımını ifade ederken, toplumsal cinsiyet kadın ve erkek arasındaki farklılıkların toplumsal hayatta kurulmuş yönlerine dikkat çekmektedir. Bu terimin içeriği, erkekliğin ve kadınlığın kültürel idealleri ile cinsel iş bölümünü de içine almaktadır (Marshall, 1999, s. 98). Toplumsal cinsiyete göre, toplumun belirlediği beklenti ve davranışlar, toplumdan topluma, kültürden kültüre değişir fakat birçoğu kültürleri ve toplumları aşma eğilimindedir (Alle-Corliss, Alle-Corliss, 1999, s. 285). Bu ifadelerden yola çıkarak toplumsal cinsiyetin, cinsiyetin biyolojik yönünü değil, aksine sosyal olarak inşa edilmiş kadın ve erkek davranışlarını odak alan bir kavram olduğu anlaşılabilir (Alle-Corliss, Alle-Corliss, 1999, s. 285). Bu kavram, biyolojik cinsiyetler arasındaki rol dağılımını ve toplumun cinsiyetler üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır (Özçatal, 2011, s. 24).

Toplumsal cinsiyet rolleri, neredeyse tüm kültürlerde yer almasından dolayı, kültürel bir özellik olmasının yanında evrensel bir nitelik de kazanmaktadır. Diğer taraftan da her kültürün kendine has özellikleri olmasından dolayı, oldukça çeşitlilik ve farklılık göstermektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri terimi, bireyin kendisini kadın ya da erkek olarak tanımladıktan sonra cinsiyetinin gerektirdiği rolleri üstlenmesidir. Bireyler, yaşadıkları toplum ve kültürel yapı

içinde cinsiyet rollerini öğrenmekte ve bu rollere uygun olarak davranış sergilemektedirler (Taş, 1994). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet rolleri kültürden etkilenir. Bireylerin yaşadıkları toplumun kültürü, kadın ve erkek için uygun görülen tutum, tavır ve değerleri de içinde barındırmaktadır (Ersoy, 2009, s. 214). Buradan hareketle her toplum kadına ve erkeğe farklı yaşam şekli belirlemektedir. Bu doğrultuda kadına ve erkeğe farklı dünyalar oluşturulmakta ve her iki cinsiyet de bu farklı dünyalarda birtakım tutum, tavır ve değerlere sahip olmaktadır. Bu tutum, tavır ve değerler, insanlar arasındaki ilişkiyi - özellikle farklı cinsler arasındaki ilişkiyi- ve temelde ailede eşler arasındaki iletişimi etkilemektedir.

Lips (2001)'e göre, cinsiyeti ve toplumsal cinsiyeti birbirinden tamamen ayırmak olanaklı değildir; çünkü kültürün kadın ve erkekten beklentileri, kadın ve erkeğin biyolojik cinsiyetlerinden tamamen farklı değildir. Yani toplum, kadın ve erkek arasındaki davranış farklılıklarının nedeninin biyolojik farklılıklar olduğunu öngörmektedir. Nitekim Sancar (2011, s. 176) da, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kadın ve erkeğin biyolojik özellikleriyle ilişkilendirildiğini ifade etmiştir.

Eagly (1983)'ye göre, toplumdaki kültürel yapı kadın ve erkeğe farklı roller vermiştir. Bu farklılaşma kadın ve erkeğin statüsünde de farklılaşmalara neden olmaktadır. Bu durum ise toplumun kadından ve erkekten beklentilerini etkilemektedir. Böylelikle sosyal yaşamdaki statü farklılıklarından dolayı kadın ve erkek arasında farklılıklar oluşmaktadır (akt. Dökmen, 2006). Kadın ve erkeklerin statülerindeki farklılıklar her iki cinsiyetin birbirinden beklediği davranışları da etkilemektedir. Cinsiyetlerdeki bu statü farklılıklarının görünmez olması ise, toplum yapısının değişmesi ve dolayısıyla kadın ve erkek rollerinin paylaşılmasıyla mümkün olabilecektir.

Değişen yaşam koşulları, artan gereksinimler ve bunların sonucunda toplum yapısındaki değişmeler, kadınların da yükseköğrenim görmesi ve gelir getiren bir işte çalışması sonucunu doğurmuştur. Bu durumda ise, erkeğin evi geçindirmekten ve kadının da aileyi düzenleme ve ayakta tutmaktan sorumlu olduğu geleneksel aile yapısı değişmeye başlamıştır. Fortin'e göre bu durum geleneksel kadın ve erkek rollerinden paylaşımaya dayalı cinsiyet rollerine geçişe neden olmuştur (2005, s. 419). Ancak ev işlerinin paylaşımında gözlenen

değişme, para kazanma rolünün paylaşımında gözlenen değişimin gerisinde kalmıştır. Bunun temelinde ise ev işlerinde kadınlık ve erkeklik rollerinin algılanışına ilişkin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının olduğu söylenebilir. Dolayısıyla ev işlerinin paylaşılmasına ilişkin kalıp yargılar daha çok direnç göstermektedir (İmamoğlu, 1993, s. 62).

Her ne kadar toplum kadın ve erkeğe roller yüklese de, kadın veya erkeğin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin birtakım kişisel algıları mevcuttur. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılar bireyin toplumsallaşma sürecinde oluşmaktadır. Ancak kadın ve erkek belli bir olgunluğa eriştikten sonra cinsiyet rollerine ilişkin kişisel algılar da geliştirebilirler. Bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıları ile üstlendikleri rollerin birbirinden farklı olması ve eşlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarının birbirinden farklı olması aileye değişik şekillerde yansımaktadır. Bu durum eşler arasındaki iletişimi ve aile işlevlerini etkileyebilmektedir. Bu konuya sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

1.3.TOPLUMSALLAŞMA SÜRECİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN KAZANILMASI

Bireylerin içinde bulunduğu toplum ve kültürel yapı, kadın ve erkeğin davranışlarını belirlemektedir. Bu davranışlar da toplumsallaşma sürecinde bireyler tarafından öğrenilmekte ve içselleştirilmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl edinildiğini ve bireylerde toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili algıların nasıl oluştuğunu anlayabilmek için toplumsallaşma süreciyle ilgili bilgiler bu bölümde verilecektir.

Kağıtçıbaşı (1999)'na göre toplumsallaşma, insan yavrusunun toplumun bir üyesi haline gelmesidir. Yani ailesinin, akrabasının, komşu çevresinin, kent ve köyünün ve ulusunun bir parçası olduğunu öğrenmesidir. Büyümekte olan çocuk etrafındakilerle etkileşim sonucu onlara benzer davranışlar gösterir. Sonuçta tek tek kişiler yerine toplumun üyeleri olan, birbirlerinden farklılıkları olduğu gibi, birbirine büyük benzerlikler de gösteren toplumsal bireyler oluşur. Giddens'a göre ise toplumsallaşma, yardıma gereksinimi olan bebeğin, yavaş

yavaş içerisinde doğduğu kültür için geçerli olan becerileri edinerek kendi bilincinde olan, bilgili bir kişi haline gelmesi sürecidir (2000, s. 25).

Bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşüncelerinin şekillenmesinde ailenin önemli bir yeri bulunmaktadır. Toplumsallaşma ailede başlar. Ebeveynler çocuklar için önemli rol modelleridir. Dolayısıyla eşlerin aile içinde üstlendikleri roller, bu rollere ilişkin düşünceleri ve bunları çocuklarına aktarış biçimleri, toplumu oluşturan bireylerin kadının ve erkeğin rollerine ilişkin bakış açısının şekillenmesinde etkilidir.

Rol kavramı, bireyin belirli bir yapı içinde belirli kalıplara göre hareket etmesini ifade eder. Başka bir ifadeyle rol, toplumu oluşturan bireylerden statüsüne uygun olarak beklenen davranışlardır. Birkök (2004)'e göre rol, bir grup veya sosyal durum içinde yer alan, belli bir statü ifade eden spesifik haklar ve görevlerin oluşturduğu davranış biçimleri olarak anlatılabilir. Bireyler toplumda birçok rol üstlenirler. Bireylerin üstlendikleri bu roller birden fazla olabilir ve kadın-erkek cinsiyetine özgü olarak sınıflandırılır. Örneğin bir kadın; anne, eş, çalışan kadın veya gelin olma rollerinin hepsini birden üstlenebilir. Aynı şekilde bir erkek de baba, eş, çalışan ve aynı zamanda damat rolünde olabilir. İnsanların yaşamları boyunca sergiledikleri roller, toplumsal yapının şekillenmesinde önemli bir görev üstlenmektedir. Böylece şu da denilebilir; toplum ve bu toplumun kültürü kadın-erkek rollerini belirler. Roller kültürel olarak tanımlandığı için, insanların davranışları da tahmin edilmektedir. İnsanlar benzer olaylar karşısında benzer tutumlar sergilemektedir (Bahar, 2009, s. 58).

Toplum, bireylere çeşitli roller verir ve bireylerden bu rolleri yerine getirmesini bekler. Aileler toplum tarafından belirlenen bu rolleri çocuklarına öğretme görevini üstlenirler. Birey bu rollerle ilk olarak ailede karşılaşır ve bu rolleri toplumsallaşma sürecinde çeşitli şekillerde öğrenir, uygulamaya çalışır.

Rice (1996)'a göre cinsiyet rolleri, kadınlığın ve erkeğin sosyal ortamlarda ifade edilidir. Cinsiyet rolü, kadına ve erkeğe uygun bulunan kişilik özellikleri ve davranışlar olarak ifade edilir. Bir erkek için uygun olduğu düşünülen davranışlar erkeksi(maskülen), bir kadın için uygun olduğu düşünülen davranışlar ise kadınsı (feminen) cinsiyet rolleri olarak adlandırılır.

Marshall'a göre ise cinsiyet rolleri, erkeklerin ve kadınların nasıl davranmaları gerektiğini ve onlardan gerçekleştirmeleri beklenen farklı görevleri ortaya koyar (1999, s. 100). Toplum kadın ve erkekten farklı rolleri sergilemelerini bekler ve kadın veya erkek belirlenen çizginin dışına çıktığında toplum tarafından dışlanır. Kadın ve erkek rollerini içeren farklı bir çerçeve oluşturulamaz mı? Böyle bir çerçeve nasıl oluşturulabilir? Bu soruların cevabı bireyin toplumsallaşma sürecinin içeriğine ve bireyin kişisel özelliklerine bakılarak anlaşılabilir.

Connell, cinsiyet rollerinin nasıl kazanıldığına ilişkin bir süreçten bahsetmektedir. Bu süreç rolün öğrenilmesi, toplumsallaşma veya içselleştirme aracılığıyla gerçekleşmektedir (1998, s. 79).Connell'e göre yeni doğan çocuğun biyolojik bir cinsiyeti vardır ancak çocuk henüz toplumsal bir cinsiyete sahip değildir. Çocuk büyürken toplum da çocuğun önüne cinsiyete uygun kurallar ya da davranış modelleri dizisi koyar (1998, s. 255). Bu kurallar ve davranış modelleri ise başta aile olmak üzere okul, arkadaş çevresi ve medya yoluyla çocuğa öğretilir.

Toplumsallaşma sürecine yardımcı olan aile, okul, arkadaş çevresi ve medya da toplumun beklentilerine uygun olarak, belirli kural, şablon ya da davranış kalıplarını çocuğa öğretir. Çocuk toplumun belirlediği kural ve davranış kalıplarını koşullanma, gözleme ve model alma yoluyla öğrenerek bu rollerle özdeşleşir. Bu konunun ayrıntılarına çalışmanın ilerleyen bölümlerinde daha ayrıntılı biçimde yer verilmektedir.

Çocuklar toplumsallaşma sürecinde, yaşadıkları toplumun inançlarını ve değerlerini öğrenirler. Anne, baba ve çocuğun çevresindeki diğer kişiler, ödül ve ceza sistemlerini kullanarak kadın ve erkeğe özgü davranışların çocuk tarafından öğrenilmesini sağlarlar. Aslında bu, davranışların da ötesinde, insani olan duyguların da kadın ve erkek cinsiyetine göre ayrıştırılmasına neden olur. Nitekim ağlamak kadınlara yakıştırılır ve erkeklerin bir başkasının önünde ağlaması yanlış karşılanabilir. Öfke ve kızgınlık duyguları için de buna benzer bir durum söz konusudur. Kadının öfkelenmesi de farklı algılanabilir çünkü kadın sevgi ve şefkatin emsalidir.

Cinsiyet rollerinin etkisi, çocuk henüz doğmadan görülür. Çocuğun hangi oyuncaklarla oynayacağı, hangi renk kıyafetler giyeceği, hangi rolleri yerine

getireceği ve bu doğrultuda hangi davranışları benimsemesi gerektiği aile tarafından önceden planlanır. Sonraki süreçlerde kız çocuklarından ev işleri için annelerine yardımcı olmaları, erkek çocuklarından ise daha çok dışarıdaki işler için babalarına yardım etmeleri beklenir (Bhasin, 2003, s. 10-11).

Evlilikte de kadın erkek ilişkilerinde ve rollerinde toplumsal değerler ve beklentilerin etkisi görülmektedir. Kadınlar ailede daha duygusal, destekleyici, sorumluluk sahibi, alttan alıcı ve adeta bir 'sevgi kelebeği' görünümündedir. Evdeki işler, yemek yapma, ütü yapma, temizlik ve çocuk bakımı çoğu zaman kadının sorumluluğundadır. Erkekler ise daha sert, sinirli, tartışmalarda alttan almayan bir konumdadır. Erkeklerin daha atılgan, konuşmalarında ve duygularında daha sert ve daha hırslı oldukları görülürken, kadınlar daha heyecanlı, duygularını açıkça ifade edebilen bir görünüm sergilemektedirler (Ünal, 1991, s. 45). Toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip aile yapılarında, kadının çalışıp çalışmamasına, kaç çocuk olacağına ve çocuğun isminin ne olacağına erkek karar vermektedir. Örneğin, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından 2006 yılında yapılan Aile Yapısı Araştırması'na göre, kadınların ücretli bir işte çalışmasını uygun bulmadığını belirten 2537 erkeğin %61.6' sı kadının asli görevinin çocuk bakımı ve ev işleri olduğunu belirtmiştir. Sancar (2011)'ın toplumun farklı kesimlerinden 200 erkek ile yaptığı nitel araştırmasında, erkeklerin bir bölümü 'eşim çalışmazsa çocuğu daha iyi eğitir', 'ben karımı çalıştırmam', 'bizim toplum kadının çalışmasına kötü bakar' ve 'kreş çocuğa anne sevgisini veremez' gibi birçok söylemle eşlerinin dışarıda çalışmasına izin vermemektedir. İmamoğlu'nun 1989-1990 yılları arasında 456 evli çift ile yaptığı araştırmada, aile içi rollerin paylaşımında kadının eğitim düzeyi ve bir işte çalışması etkili olmaktadır. Kadının aileye ekonomik katkı sağlaması, aile içi kararlarda da söz sahibi olmasını sağlamaktadır. Yine araştırma sonuçlarına göre, kadının çalışmadığı ailelerde geleneksel cinsiyet rollerine uygun iş bölümü olmakla beraber, kadının çalıştığı ailelerde kadının ev içi işlere katılımının biraz azaldığı, erkeğin ise ev içi işlere katılımının biraz arttığı görülmektedir.

Söz edilen bu toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında etkili olan bazı etkenler bulunmaktadır. Bu konuya ilişkin bilgiler çalışmanın bundan sonraki bölümünde yer almaktadır.

1.4. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNE İLİŞKİN ALGININ OLUŞMASINDA ETKİLİ OLAN BAZI ETKENLER

Birey, doğumundan hemen sonra toplumsal cinsiyet bakış açısı doğrultusunda yetiştirilir. Toplumsal cinsiyet bakış açısının bireye ilk kazandırıldığı yer ailedir. Bireyler bu bakış açısı doğrultusunda “kadının ve erkeğin yapacağı rolleri” de öğrenmeye başlar. Toplumsal cinsiyet rollerini etkileyen ve bu rollerin aktarılmasına neden olan bazı etkenler vardır. Bu etkenler bu çalışma kapsamında cinsiyet, aile, okul, kardeş, medya, aile tipi ve çalışma hayatı olarak ele alınmıştır.

Toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılmasını etkileyen bu etkenlerin bilinmesi önemlidir. Böylece bireylerde oluşan toplumsal cinsiyet bakış açısının bireyler üzerinde nasıl bir etki oluşturduğu ve ileriki zamanlarda nasıl çatışma durumuna dönüştüğünün anlaşılması kolaylaşacaktır.

1.4.1. Cinsiyet

Çocuklar, cinsiyetleri belli olduğu andan itibaren kadın veya erkek olmalarına göre farklı davranış, tutum ve düşünce tarzlarına göre yetiştirilir. Kültür, çocuk yetiştirme tarzını belirleyen temel faktörlerden bir tanesidir. Birçok kültürde çocuklar, kadın ve erkek için belirlenmiş cinsiyet rollerine uygun olarak davranmaları yönünde yetiştirilirler. Bu doğrultuda cinsiyet rollerine uygun olarak davrananlar ödüllendirilmekte, cinsiyet rollerine uygun olarak davranmayanlar ise cezalandırılmakta ve reddedilmektedirler.

Biyolojik olarak kadın veya erkek olarak doğan bir çocuk, cinsiyete atfedilen kültürel anlamları, rolleri, düşünce, tutum ve davranışları zamanla öğrenir. Birçok birey bu rolleri kabul eder ve buldukları kültürün ve toplumun beklentilerine göre hareket eder (Dökmen, 2010, s. 29).

Ruth Hartley (1961), çocukların manipülasyon, yönlendirme, sözel tanılar ve etkinlik teşhiri gibi süreçlerden geçtiklerini ve bu dört sürecin cinsiyete göre farklılıklar gösterdiğini belirtmiştir. Manipülasyon süreci, çocuğa yönelik olan muamele biçimini ifade eder. Birçok kültür, erkek çocukları atılganlık, saldırganlık ve bağımsız olma gibi yönlerden desteklemektedir. Bunun aksine kız çocukları ise duygusal olmaları, sorumluluk sahibi olmaları ve iyi sosyal beceriler kurabilmeleri gibi yönlerden desteklenmektedirler.(akt. Bhasin, 2003, s. 10-12).

Toplumsallaşma sürecinde kız ve erkek çocukların yaşadığı bu deneyimler ve yönlendirilmeler, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarının şekillenmesinde önem taşımaktadır. Yönlendirmede ise, kız ve erkek çocukların dikkati belli nesnelere ve bu nesnelere özelliklerine yönlendirilir. Bu bağlamda erkek çocuklara araba ve silah gibi oyuncaklar alınır ve atılganlık içeren oyunlar oynaması için teşvik edilir. Kız çocuklara ise bebek, mutfak eşyası ve makyaj malzemeleri gibi oyuncaklar alınır ve evcilik, yemek yapma gibi oyunlar oynaması için teşvik edilir. Bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini kazanmada geçtikleri diğer bir süreç ise sözel ifadeler ve tanılardır. Genellikle erkek çocuklara 'erkekler ağlamaz, ne kadar güçlüsün', kız çocuklarına ise 'ne kadar güzel görünüyorsun, ne kadar duygusalsın' gibi ifadeler kullanılır. Yapılan araştırmalar, bu tür ifadelerin bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarını şekillendirdiği şeklindedir. Etkinlik teşhiri sürecinde ise kız ve erkek çocukları, cinsiyetlerine göre belirli eylemleri yapmaları için teşvik edilirler. Örneğin kız çocuklarından evde annelerine yardım etmeleri, erkek çocuklardan ise babalarına yardımcı olmaları beklenir (Bhasin, 2003, s. 10-12).

Toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesi sürecinde, bireylerin gördüğü cinsiyete yönelik farklı muameleler çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine kadar bireylerde kemikleşmiş toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıların oluşmasına neden olabilmektedir.

1.4.2. Aile

Cinsiyet rollerine ilişkin algının oluşmasında anne-baba faktörü oldukça önemlidir. Çocuklar cinsiyete bağlı kimliklerini ebeveynleriyle olan ilişkileri vasıtasıyla kazanırlar.

Toplumsal cinsiyet rolleri ve bu bakış açısı doğrultusunda kazanılan tutum ve düşünceler, ilk toplumsallaşma yeri olan ailede öğrenilmektedir. Bu şekilde ilk olarak toplumsal cinsiyet bakış açısı doğrultusunda davranışların temeli oluşmaktadır. Bu süreçten sonra okul, akran grupları, öğretmenler ve medya yoluyla pekiştirilmektedir. Erdoğan (1999)'a göre birçok toplumda anne ve baba, toplumsal cinsiyet bakış açısını açık veya örtülü bir şekilde çocuklarına aktarmaktadır.

Kız veya erkek çocuklar ilk olarak anneleri ile özdeşim kurarlar. Bu etkileşim çocukların baba ile özdeşim kurmasıyla devam eder. Bu süreçte erkek ve kız çocukların kendi cinsiyet rollerine uygun olarak gelişmeleri beklenir ve bu doğrultuda erkek ve kız çocuklar teşvik edilir (Sayın, 2007, s. 11). Toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılması sürecinde erkek çocuklar kız çocuklara göre toplumsal cinsiyet rollerini daha çabuk içselleştirirler. Yorgburg (1974)' a göre bunun nedeni, "kadının değişen statüsüne ve rollerine bağlı olarak, kızların anneleri ile olduğu kadar babaları ile özdeşim kurmasından kaynaklanmaktadır" (akt. Sayın, 2007).

Toplumsal cinsiyet rolleri açısından aile konusuna çalışmanın ilerleyen bölümlerinde daha ayrıntılı biçimde yer verilmektedir.

1.4.3. Okul

Çocuğun sosyalleşmesinde okul, aileden sonra en önemli etkenlerden bir tanesidir. Ailede temelleri atılan toplumsal cinsiyet rolleri, çocukların kendi yaşından olan akranlarıyla iletişime geçmesi yoluyla pekişmektedir.

Okullarda toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar dolaylı ve dolaysız bir şekilde çocuklara aktarılmaktadır. Kuzgun ve Sevim (2004)'e göre bu

aktarımdaki iletiler, çocukları geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranışlara yönettiren, kadına ve erkeğe uygun başarı ölçütlerini de tanımlamaktadır (s. 15-18).

1.4.4. Kardeş

Toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılmasındaki bir diğer etken de kardeş etkenidir. Kız ya da erkek çocuğun kardeşiyle kurduğu ilişki bu bağlamda önemlidir. Nitekim büyük kardeş küçük kardeş için bir modeldir. Özellikle kendi cinsiyetinden olan büyük kardeş, küçük kardeşin düşünce ve davranışlarını da etkilemektedir. Bu noktada yine anne ve baba unsuru etkindir. Coşkun' a (2002) göre, ebeveynler genellikle ilk çocuk üzerinde daha çok titizlik gösterir ve toplumsal değer ve yargılar ilk çocuğun büyütülmesinde daha aktif rol oynar. Dolayısıyla küçük çocuk, anne ve babasından aktarılan toplumsal cinsiyet bakış açısı ve rollerini, büyük kardeşini model alarak pekiştirir.

1.4.5. Medya

Kuşkusuz toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirilmesindeki en büyük etkenlerden biri de medyadır. Özellikle televizyon, hem görsel hem de işitsel olması nedeniyle bireyler ve toplum üzerinde etkilidir (Sayın, 2007, s. 13).

Televizyonlarda sıklıkla karşılaşılan reklamlar, çizgi filmler ve diğer birçok program, toplumun kültürünü yansıtarak, kadınsı ve erkeksi rollere vurgu yapmaktadır. Örneğin televizyonda kadınlar, güzelliği, vücudu ve duygusallığı, yardımseverliği ve becerikliliği ile pasif bir tablo çizerken; erkekler kararlı, güçlü, saldırgan ve daha egemen bir tablo çizmektedir.

1.4.6. Aile Tipi

James ve Wilson (2002)'a göre ekonomik unsurların etkisiyle, aile tipi, yaşayış tarzı ve aile içi ilişkilerde farklılıklar oluşmaya başlamıştır (s. 8-9).

Aile biçimleri Timur (1972) tarafından dört farklı kategoride ele alınmıştır (akt. Kılıçaslan, 2001, s. 17):

Çekirdek aile: Çekirdek aile, anne-baba ve evlenmemiş çocukların oluşturduğu aile biçimidir.

Ataerkil geniş aile: Aile reisi ve karısı, onların evli oğulları, gelinleri, bir evli oğlu ve bekar çocukları veya tek evli oğul, gelin ve torunların birlikte yaşadıkları aile biçimidir.

Geçici geniş aile: Karı-koca, erkeğin veya kadının anne-babası, bekar kardeşleri ya da hem erkeğin hem de kadının akrabalarının birlikte yaşadıkları aile biçimidir.

Parçalanmış aile: Boşanma, ölüm, ayrı yaşama gibi nedenlerden dolayı eşlerin birinin ya da her ikisinin bulunmadığı aile biçimidir.

Türk toplumunda da özellikle 1980'li yıllardan sonra küreselleşmeye bağlı olarak gerek aile tipi gerekse aile içi ilişkiler bağlamında değişimler görülmüştür. Bu süreçten sonra geniş aileden çekirdek aileye bir dönüşüm yaşanmıştır. Çekirdek ailedeki kadının da çalışmaya yaşamına girmesine bağlı olarak kadının statüsü ve rollerindeki değişime bağlı olarak erkeğin rollerinde değişimler görülmüştür (Uray ve Burnaz, 2003, s. 78-83). Ancak kadın her ne kadar çalışma yaşamına girmiş olsa da asıl tanımlandığı alan ev içi alandır. Her ne kadar kadın ve erkeğin rollerinde değişimler yaşansa da kadın hem ev içinde hem de ev dışındaki rollerini yerine getirmek durumundadır.

Çekirdek ve geniş aile olma durumu kadın ve erkeğin cinsiyet rollerine olan bakış açılarını da etkilemektedir. Brayfield (1992) tarafından yapılan araştırmada geniş ailede yetişen erkeklerin daha geleneksel bakış açısına sahip oldukları belirlenmiş ve Arku (2007)'nin yaptığı araştırma da bu araştırmayı desteklemiştir. Arku'ya göre tarımsal alanlarda yaşayan veya yaşamış olan anne-baba-eşler ve çocuklardan oluşan ailelerdeki erkekler toplumsal cinsiyet bakış açısını daha çok içselleştirmişlerdir (s. 87-94).

1.4.7. Çalışma Hayatı

Toplumsal cinsiyet bakış açısına göre kadının en önemli görevi çocuklarını büyütme ve aile yaşamının devamını sağlamak iken erkeğin en önemli

görevlerinden biri evin geçimini sağlamaktır (Moya ve Exposito, 2000, s. 825-828). Gönüllü ve İçli (2001, s. 82)'ye göre kadınlar, ilkel toplumlardan bu güne kadar toplumsal gelişim ve değişim süreci içinde hem ev dışında hem de ev içinde ekonomik hayata aktif olarak katılmışlardır. Bununla birlikte kadının ev dışında ücret getiren bir işte çalışması oldukça yenidir. Her ne kadar kadın ev dışında gelir getiren bir işte çalışsa da kadının iş yükünde önemli bir azalış olmamasının ötesinde 'ev içi', kadının sorumluluğunda olmaya devam etmiştir. Bununla birlikte kadının çalışma hayatına katılması ve eğitim alması toplumsal cinsiyet rollerinde az da olsa bir esnemeyi de beraberinde getirmiştir. Nitekim Cheng (2004) tarafından yapılan "Gender Differences In Family Values" adlı çalışmada çalışan kadınlar her ne kadar ev içindeki sorumluluğunu devam ettirse de erkeğin de ev içinde bazı konularda kadına yardımcı olduğu belirtilmiştir. Yapılan diğer bazı çalışmalar da kadının ev dışında çalıştığı ailelerde daha modern toplumsal cinsiyet rollerinin sergilendiğini belirtmiştir (Kulık, 2004, akt. Sayın, 2007, 15).

1.5. AİLE VE AİLENİN İŞLEVLERİ

Bu bölümde aile, ailenin tanımı, ailenin oluşumu ve gelişimsel evreleri, sağlıklı ve sağlıksız aile yapıları ile ailenin işlevlerine yer verilecektir.

1.5.1. Aile Ve Ailenin Tanımı

Çok çeşitli aile tanımları yapılmış olmakla birlikte, Leslie (1982) aileyi, neslin devamının ve bireylerin sosyalleşmesinin sağlandığı sosyal bir kurum olarak değerlendirir. Turan ise aileyi, bireyin yaşamında çok önemli yeri olan, beslenme, bakım, eğitim, kültürel değerleri kazanma, sosyalleşme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan birincil evre olarak tanımlamıştır (2009, s. 118).

Aile, toplum yapısını şekillendiren ve bireylerin toplumsallaşmasında etkin rol oynayan bir kurumdur. Bireyler toplumsallaşma sürecine ilk olarak ailede başlar ve bu doğrultuda anne-babasından öğrendiklerini kendi hayatına uyarlar. Aile, bir bireyin gelecekte nasıl bir aile kuracağını ve kurulacak olan bu ailede hangi

rolleri ve işlevleri yerine getireceğini belirler. Bu nedenle aileyi, bireylerin yaşamdan doyum alması, duygusal, ekonomik, fiziksel gereksinimlerinin sağlanması, bireylerin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmesi ve sosyalleşmesinde önemli olan toplumun en küçük birimi şeklinde tanımlayabiliriz.

1.5.2. Aile Ve Ailenin Geçirdiği Gelişim Evreleri

Aileyi tanımlayabilmek için, ailenin hangi yaşam döngüsünde olduğunu, bulunduğu döngünün özelliklerinin ve o döngüde hangi işlevleri yerine getirdiğinin bilinmesi gereklidir.

Geleneksel olarak aile, iki farklı cinsin evlilik koşuluyla bir araya gelmesiyle oluşan, ilk çocuğun doğmasıyla genişleyen ve ilk çocuğun evden ayrılmasıyla da daralmaya başlayan bir kurumdur. Ailenin içinde bulunduğu döngü, aile bireyleri arasındaki etkileşim ve iletişimin de farklılaşmasına neden olmaktadır.

Her aile belirli bir dizgeyi izleyerek kendi yaşam döngüsünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte aile üyelerinin özellikleri; ailenin türü, kültür ve ekonomik koşullar, aile döngüsünde aile üyelerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin ve ailenin geçtiği aşamaların süresinin farklılaşmasına neden olabilmektedir.

Evlilik ve aile kurma süreci her ne kadar durağan bir yapıya sahipmiş gibi değerlendirilse de bu süreç bireyin kendi yaşantısında olduğu gibi farklı dönemleri içermektedir. Bu farklı dönemler 'aile yaşam döngüsü' veya 'ailenin gelişimsel aşamaları' kavramlarıyla tanımlanmaktadır (İşmen Gazioğlu, 2011, s. 29). Carr'a göre (2000, s. 6), bir aile sistemi doğum, çevreye uyum sağlama, büyüme, evlenme ve ölümü içermektedir.

Aile yaşam döngüsü bir ailenin geçirdiği tüm gelişimsel aşamaları ve yaşam olaylarını ifade etmektedir (Çamur Duyan, 2003, s. 33). Turan' a göre aile yaşam döngüsü, aile kurulduktan sonra üyelerinin tamamını kaybedinceye kadar geçen zaman içinde çeşitli gelişim dönemleri yaşamasıdır (Turan, 2009, s. 127). Aile yaşam döngüsü farklı şekillerde sınıflandırılabilir. McGoldrick ve Carter'a göre bu aşamalar, yeni evli çift, küçük çocuklu aile, ergenlik döneminde

çocuğu olan aile, çocukları evden ayrılan aile ve daha sonraki yaşamda aile şeklindedir (Carter, McGoldrick, 1989; akt. Carr, 2000, s. 7). Eğer aile üyeleri arasında anlaşmazlıklar ve sıkıntılar olursa bu aşamalarda ve geçişlerde problemler yaşanabilir. Çünkü herhangi bir aşamada var olan sıkıntılar diğer aşamaya geçişte yeni sorunlarla birlikte sorun yumağına dönüşebilir.

Aile yaşam döngüsü her kültürde hatta aynı kültürel yapı içerisinde bile değişiklik gösterebilmektedir. Genel olarak aileler benzer gelişim dönemlerinden geçse de yaşanan dönemlerde aile üyelerinin iletişimleri, etkileşimleri, rolleri ve paylaşımları farklılık gösterebilmektedir.

Aile yaşam döngüsü farklı biçimlerde sınıflandırılmakla birlikte, evlilik yılı, çocuk sayısı, ailelerin işlev ve statüleri gibi değişiklikler esas alınarak çekirdek aileler, başlangıç, genişleyen ve daralan aileler olmak üzere dört döneme ayrılarak incelenmiştir (Güven, 1991, s. 5).

Aile yaşam döngüsü çerçevesinde genel olarak her aile benzer aşamalardan geçer. Her aşamada aile üyelerinin rollerinde değişiklikler meydana gelir. Bu değişikliklere uyum ise üyelerin birbirleriyle olan iletişimlerine bağlıdır.

Ailenin, geçirdiğı ve bulunduğu yaşam döngüsü aşamalarına göre değerlendirilmesi, aile üyelerinin duygusal problemlerinin, ailedeki işlevsiz davranışların kısaca ailenin nasıl bir seyir gösterdiğinin belirlenmesi açısından önemlidir.

McGoldrick ve Carter ailenin geçirdiğı aşamaları, yeni evli çift, küçük çocuklu aile, ergenlik döneminde çocuğu olan aile, çocukları evden ayrılan aile ve daha sonraki yaşamda aile şeklinde sınıflandırmıştır (Carter, McGoldrick, 1989; akt. Carr, 2000, s. 7). Bu çalışma kapsamında ise aile yaşam döngüsünün ikinci aşamasında olan küçük çocuklu ailelerdeki kadın ve erkekler yer almaktadır.

Yeni Evli Çiftler. Bu dönem iki farklı insanın bir araya gelmesi ve aynı evde yaşamaya başlamasıyla şekillenir. Her iki birey de farklı aile yapılarından gelirler ve aslında iki ailenin özellikleri bir ailede birleşir (Carr, 2000, s. 7). Eşler bu döngüde birbirlerini tanımaya ve çift olmaya çabalarlar. Bu döngünün en önemli

işlevlerinden bir tanesi, eş ilişkilerinin geliştirilmesi, yani duygusal anlamda eşlerin karı-koca olabilmesidir. 'Karı-koca' olabilme aslında birçok nitelikleri de içinde barındırabilen bir kavramdır. Bu nitelikler, eşler arasında sınırların olması, eşlerin önemli bir konuda ortak bir çözüm önerisi geliştirebilmesi, evin sorumluluklarının paylaşımı, boş zamanların birlikte geçirilmesi, eşlerin cinselliğe yükledikleri anlam ve eşlerin birbirlerini anlayabilmesidir.

Küçük Çocuklu Aileler: Bu aşama evlilik sisteminde köklü değişikliklerin meydana geldiği bir aşamadır. İlk döngüde karı-koca olmayı öğrenen çift, çocuk sahibi olduğunda yeni bir takım rolleri de üstlenir. Böylece aile daha karmaşık bir yapıya bürünür. İşmen Gazioğlu'na göre, ebeveynliğe geçişte üç faktör çiftleri büyük ölçüde etkiler. Bunlar; anne-babalığa ilişkin sorumluluk ve sınırlara bakış açıları, bir çift olarak çocuk yetiştirmekten aldıkları haz, evliliklerindeki yakın ilişkileri ve durağanlıklarıdır. Anne-babanın bu dönemdeki en önemli görevi çocuğun toplumsallaşmasını sağlamaktır (2011, s. 40).

Bu çalışmada, çalışma kapsamına giren evli kadın ve erkekler aile yaşam döngüsünün ikinci aşamasında olan küçük çocuklu aileler arasından seçilmiştir.

Ergenlik Döneminde Çocuğu Olan Aile: Bu döngü ebeveyn-çocuk ilişkisinde önemli değişikliklerin yaşandığı bir döngüdür. En büyük çocuğun ergenliğe ulaşmasıyla başlayan döngüde, ergenliğe adım atan birey giderek aileden bağımsızlaşmaya ve kendi dünyasını oluşturmaya başlar. Bu durum ailedeki sınırların da esnemesine neden olur. İkinci döngüde çocuk bakımına oldukça zaman ayıran anne-baba, bu döngüde yarım kalmış faaliyetlerine dönerler, işten ayrılan kadınlar tekrar çalışma yaşamına başlarlar.

Bu döngüde ergen bireyle problemlerin yaşanması, ebeveynlerin anne-babasının rahatsızlıkları veya kaybı, ebeveynlerin bireyselleşme ve iş yaşantısına dönme çabaları, eşler arasında sorunların yaşanmasına neden olabilir. Bu noktada eşler arasındaki bağlılık ve dayanışma, sorunların çözümünde kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir.

Yapılan araştırmalar, ergenlik döneminde çocuğu olan anne-babaların, evlilik hakkındaki düşüncelerinin ve evlilikten aldıkları hazzın oldukça düşük olduğunu göstermektedir (İşmen Gazioğlu, 2011, s. 43).

Çocukları Evden Ayrılan Aile: Bu döngü fırtınalı bir döngüden sonra nispeten ailelerin rahatladığı bir dönemdir. Bununla birlikte bu döngüde de eşler ve diğer aile üyeleri rollerini yeniden gözden geçirmeye başlarlar. Barker'a göre (1986) bu döngüde çocuklar evlenerek evden ayrılabilir, ebeveynler torun sahibi olabilir ve büyükanne-büyükbaba rollerini geliştirirler.

Bu döngüde ebeveynlerin çocuklarına karşı olan sorumluluk anlayışında değişiklikler meydana gelir. Artık çocuğa yönelik sorumluluklar azalmaya başlar ve eşler yeniden karşılıklı sorumluluk ilişkisini geliştirir (Carr, 2000,s. 9).

Ailenin rollerinde de önemli değişiklik ve düzenlemelerin yapıldığı bu dönemde, yeniden çift olmak, yetişkin çocuklarla yetişkin ilişkisi kurmak, büyük ebeveynler için bakım sağlama, ortaya çıkan sorunların çözümü ve büyük ebeveynlerin ölümü ile baş etme gibi durumlar söz konusudur (Çamur Duyan, 2000, s. 47).

Bu dönemde aile yapısında değişiklikler meydana gelmektedir. Ancak çiftler arasında büyük sorunlar yoksa, bu sorunlarla nasıl baş edebileceklerini biliyorlarsa ve eşler arasında saygı-sevgi devam ediyorsa, bu dönem çiftler için bir avantaja dönüşebilir.

Sonraki Yaşamda Aile: Bu dönem, ailedeki tüm çocukların evden uzaklaştığı bir dönemdir. Eşler için yaşlılık döneminin başlaması, sağlık problemlerini de beraberinde getirebilir. Eşler yaşlılığa, yaşlılığın meydana getirdiği sıkıntılara, emekliliğe, statü ve gelir kaybına ne kadar iyi uyum sağlarsa, bu dönemi bir o kadar verimli geçirebilirler.

Kendisiyle barışık, geçmişi düşündüğünde yaptığı şeylerden pişmanlık duymayan ve eşleriyle sağlıklı bir ilişki kurabilmeyi başarmış bireyler, bu döneme daha iyi uyum sağlamaktadırlar. Böyle bireyler çevreleriyle daha olumlu ilişkilere girer, torunları veya arkadaşlarıyla görüşmekten keyif duyarlar (Çamur Duyan Ders Notları, 2008).

Eşlerin yaşamdan doyum alıp almaması, eşler arası iletişim, geçmişte yapılanlardan duyulan mutluluk, gelir miktarı, yaşanan problemlerin sıklığı ve bunlarla nasıl başa çıkıldığına göre değişiklik gösterebilir. Bütün döngüleri tamamlayan ve geçmişe dönüp baktığında pişmanlık yaşamayan bireyler yaşam döngüsünün son halkasında da doyumlu yaşamayı sürdürürler.

Bir dönemden diğer döneme geçiş başarıyla tamamlanamadığında, ailede problemler meydana gelebilir. Bu problemler de ailenin işlevselliğini etkileyebilir (Barker, 1986, s. 30).

1.5.3. Sağlıklı Ve Sağlıksız Aile

Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımında sağlık; fiziksel, ruhsal ve sosyal yönlerden tam bir iyilik halidir (Turan, 1979; akt. Duyan, 1996, s. 5). Aile açısından sağlık kavramına bakıldığında, ailenin fonksiyonlarının yerine getirilebilmesi için aile üyelerinin 'tam bir iyilik halinde' olmaları gerekmektedir.

Ailenin fonksiyonel ve fonksiyonel olmaması yani sağlıklı ve sağlıksız olması, sosyo-ekonomik özellikleri, toplumdaki hizmet ve olanaklar, aile üyelerinin genetik özellikleri, kişilikleri ve aile içi ilişkilerin dinamik yapısı ile ilgilidir (Tufan, 1983, s. 23).

Sorunlarını bir araya gelerek çözebilen, birbirlerine duygusal olarak bağlı ve özgürlüklerini önlemeyecek şekilde ilgili, herkesin kendinden beklediği rolü etkin biçimde yerine getirebildiği, birbirlerinin davranışlarını aşırıya kaçmayacak şekilde kontrol edebilen ve aralarında açık, rahat, dolaysız bir iletişim bulunan aileler, işlevlerini yerine getiren sağlıklı ailelerdir (Epstein ve Bishop, 1983; akt.Bulut, 1990, s. 3).

Ackerman'a göre (1965), sağlıklı ailelerde çiftler evlilik rollerinde uyum içindedirler. Ailede herhangi bir sorun çıktığında eşler sorunun çözümü için uygun çözüm yolları ararlar. Bu ailelerde, eşlerin birbirlerini oldukları gibi kabul ettikleri, birbirlerine saygı duydukları ve ailede meydana gelen değişiklikleri anlayışla karşıladıkları görülür (akt. Kılıçaslan, 2001, s. 22). Bulut, üyelerine

sevgi, güven, ait olma duygularını veren, onların ihtiyaçlarını karşılayan ve gerekli durumlarda özerk olmalarını engellemeyen aileleri, sağlıklı aileler olarak tanımlamıştır (1999, s. 154). Glick ve Kessler sağlıklı ailelerde esnek bir otorite yapısının varlığından söz eder. Bu ailelerde aile üyeleri birbirlerine yakın ve aynı zamanda birbirlerinden bağımsızdırlar. Aile üyeleri birbirlerinin özel ilgilerine saygılıdırlar, birbirlerine önem verirler (akt. Bulut, 1993, s. 10). Sağlıklı ailelerde sorunlar düğümlenmeden ve sorun yumağına dönüşmeden çözüm yoluna gidilir. Aile üyeleri birbirleriyle açık iletişim kurarlar ve istekler, ihtiyaçlar, beklentiler, kırgınlıklar açık bir şekilde ve saygı çerçevesinde dile getirilir. Ailedeki üyelerin her biri ayrı bir birey olarak bütünü oluşturur. Sağlıklı ailelerde görülen bu durum, aile üyelerinin birbirlerine bağımlı olma durumunu engeller.

Sağlıklı aile ile ilgili tanımlamalara bakıldığında, aile üyeleri arasında açık iletişim, saygı, esneklik ve doyum ön plana çıkmaktadır. Bunların yanı sıra herhangi bir sorun olması durumunda, üyelerin birbirlerine destek olarak sorunlarını çözebileceğine vurgu yapılır.

Aile üyeleri arasında yaşanan iletişim sorunları ise sağlıksız ailelerin en temel özelliklerindedir. Eşler arasında yaşanan sorunların bazı nedenleri olabilmektedir. Değişen toplum yapısıyla birlikte, kadınların ekonomik bağımsızlıklarının artması, eğitim yaşamında daha fazla yer almaya başlamaları, ev içinde ve sosyal yaşamda kadın ve erkeklerin rollerinde farklılaşmalar olması, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılar üzerinde de değişimlere neden olmuş ve bu da aile içi ilişkilere yansımıştır. Bireyler aldıkları eğitimin ve sosyal yaşamlarının da etkisiyle, kök ailelerinin toplumsal cinsiyet bakış açılarından daha az etkilenmeye başlamışlardır. Bu değişimler aile içinde olumlu etkilere yol açabileceği gibi, ailenin sağlıksızlaşmasına neden olabilecek olumsuz etkilere de yol açabilmektedir.

Sağlıksız işleve sahip ailelerin en belirgin özellikleri, yargılama, denetleme, kişiselleştirme, üstünlük taslama, zıtlık içeren mesajlar verme, fazla kabullenme veya fazla eleştiri yapmadır. Bu ailelerde kapalı bir iletişim vardır ve genellikle aileler psikolojik ihtiyaçlarını karşılayamazlar (Çamur Duyan Ders Notları, 2008). Sağlıksız ailelerde iletişim yetersiz ve eşlerin birbirlerine verdikleri mesajlar

gerçek anlamlarından farklı olarak algılanabilir. Ergin (2011, s. 188)' e göre çiftler, aralarındaki asıl sorunu görmezden geldikleri veya farkında olmadıkları için küçük sorunlarla uğraşırlar.

Sağlıksız aile yapılarındaki en önemli nokta üyeler arasında açık iletişimin olmamasıdır. Özüğurlu (1993), yaklaşık 300 evli kadın üzerinde yaptığı araştırmada, çiftler arasındaki psiko-sosyal anlaşmazlıkların önde gelen nedenleri arasında, eşler arasındaki iletişim yetersizlikleri (%94), rol çatışmaları (%93) yani ailede kimin ne yapacağı konusunda ortaya çıkan anlaşmazlıklar, eşlerin birbirlerine zıt düşen davranışlarda bulunmaları (%90) ve her iki tarafın anne-babaları ve yakın akrabalarının, eşlerin evlilik ilişkilerini olumsuz yönde etkilemesi (%56) yer almaktadır.

Sağlıklı ve sağlıksız aile yapıları ile ilgili olarak yapılan açıklamalara bakıldığında, ailede eşler arasındaki iletişimin, aile içinde yaşanan sorunlar dışında gelişen olayların ve eşlerin birbirlerini anlayıp anlamamalarının, ailenin sağlıklı veya sağlıksız olma durumunu etkilediği sonucuna varılmaktadır.

Bu çalışma kapsamına bakıldığında, evli kadın ve erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeğinin alt ölçeklerinin başlıklarını oluşturan problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlara ilişkin becerilere belirli bir düzeyde sahip olmaları sağlıklı bir aile yapısının, belirli bir düzeyde sahip olamamaları ise sağlıksız bir aile yapısının olduğu anlamına gelmektedir. Bu becerilere sahip olma durumları ve düzeyleri ise, aile işlevleri üzerinde önemli etkilere neden olabilmektedir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde ise söz konusu bu aile işlevlerine yer verilmektedir.

1.5.4.Ailenin İşlevleri

Ailedeki bireylerin her biri farklı özelliklere, rol beklentilerine ve farklı yeteneklere sahiptir. Ailede her üyenin üstlendiği roller vardır. Aile üyelerinin toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili algılamaları ve birbirlerinden beklentileri aile işlevlerine yansımaktadır.

Bireyin yaşamdan doyum sağlaması, işlevlerini etkin bir şekilde yerine getirmesi ve yaşadığı topluma uygun kişi olarak yetişmesi öncelikle aile çevresinde sağlanır (İşmen, 2004, s. 60). Daha önce de belirtildiği gibi, toplumsallaşma ailede başlar. Bireylerin kök ailelerinden gördükleri ve getirdikleri alışkanlıklar, inançlar, görüşler önemli ölçüde kendi kuracakları ailelere de yansımaktadır. Bu görüşlerin en önemlilerinden biri de toplumsal cinsiyete ilişkin olanlardır. Bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşünceleri, tutum ve davranışları üzerinde ailenin büyük etkisi bulunmaktadır.

Bulut (1993)'a göre bireylerin sağlıklı olmaları, yaşadıkları ailenin işlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirmesi ile mümkündür. Yıldız'a göre, aile dengeli bir biçimde üyeleriyle uyum içinde işlerliğini sürdürdüğünde, ailenin kendisinden beklenen işlevleri yerine getirdiği düşünülebilir (2011, s. 213).

Bireylerin aile hayatından sağladıkları doyum, ailedeki işlevlerin yerine getirildiğinin bir göstergesidir. Buna karşın, aile üyeleri arasında kapalı bir iletişim varsa, esneklik yoksa ve katı kurallar varsa, aile üyeleri algıladıkları rollerin dışında bir davranış sergilemek durumunda kalıyorsa, bu durum aileye olumsuz bir şekilde yansır ve aile, işlevlerini yerine getiremez hale gelir. Aile içinde kadın ve erkeklerin kendilerinden beklenen rolleri yerine getirme durumları buna somut bir örnektir.

Ronnau ve Poertner aile işlevlerini bir bütün olarak ailenin devamının sağlanması amacıyla her bir üye için karşılanması gereken ihtiyaçlar olarak tanımlamıştır (1993, s. 20-23). Bradshaw (1988) ise işlevsel aileyi, üzerinde olgun insanların yetiştiği sağlıklı topraklar olarak tanımlamıştır (akt. Kılıçaslan, 2001).

Sanay'ın (1990) da belirttiği gibi, aileler içinde buldukları toplumun gelişmişlik düzeylerine göre yapı ve işlevleri bakımından farklılık gösterirler. Ancak genel olarak aile işlevleri ele alındığında, aile işlevlerinin fiziksel, biyolojik, duygusal, ekonomik ve sosyal boyutlardaki işlevler olduğu söylenebilir (akt. İşmen, 2004, s. 61). Daha önce de belirtildiği gibi toplumda meydana gelen değişimler, kadın ve erkeklerin rollerinde de değişimlere yol açmıştır. Söz konusu bu boyutlar

açısından bakıldığında, kadınların iş yaşamında daha fazla yer alması ekonomik boyutta, eğitim düzeyinin artması sosyal yaşama daha fazla katılmalarında ve dolayısıyla duygusal boyutta etkilere yol açmaktadır. Bu işlevlerdeki değişimler de ailelerin sağlıklı veya sağlıklı olmayan olması üzerinde kaçınılmaz olarak etkili olmaktadır.

Bristor (1995)'a göre aile işlevleri, ailenin ya da bireylerin devamını sağlamak için, aile üyelerinin çeşitli faaliyetleri yerine getirmesidir (akt. Rebich, 2011, s. 20-23). Bulut (1993, s. 10)'a göre bir ailenin işlevlerini yerine getirebilmesi hem ailenin iç dinamiklerine hem de dış dünya ile ilişkilerine bağlıdır. Çünkü iç ve dış dinamikler birbiriyle uyum içerisindedir. Sağlıklı ve dolayısıyla işlevlerini yerine getirebilen aileler bu uyumu sağlayabilmesine rağmen, bazı aileler bu konuda güçlükler yaşayabilir. Bu durum ailenin sağlıklı bir yapıya sahip olmasından kaynaklanabileceği gibi, kriz durumları, hastalıklar ve sosyo-ekonomik düzeyde meydana gelen değişiklikler de ailenin sağlığını etkileyebilir. Glick ve Kessler'e göre (1980), birbirleriyle az iletişim kuran, bir sorun karşısında birlikte çözüm yoluna gitmeyen, birbirlerine uzak olan, üyeleri arasında açık iletişim olmayan ve birbirlerine olumsuz duygular besleyen aileler sağlıklıdır (akt. Bulut, 1999, s. 154). Eşlerin birbirlerinden beklentilerini açık bir biçimde ifade edememeleri sorunlara yol açabilmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de değinileceği gibi, Aile Değerlendirme Ölçeğinde yer alan duygusal tepki verebilme, iletişim, gerekli ilgiyi gösterme gibi işlevleri yerine getirmekte sorun yaşayan bireylerin, eşleriyle iletişim sorunları yaşamaları olağan bir durumdur. Eşlerin birbirlerinden yerine getirmelerini bekledikleri rolleri veya benzer şekilde yerine getirdikleri rollere ilişkin memnuniyetsizlikleri ifade etmemeleri bu sıkıntıların temel nedenlerindedir.

Dewess, aile işlevlerini sekiz grup altında incelemiştir. Bunlar; çocuğun beslenmesi ve sosyalleşmesinde etkili bir çevre oluşturmak, ekonomik gereksinimleri karşılamak, aile üyelerine duygusal destek ve güven duygusu sağlamak, aile üyelerine korunaklı bir yaşam alanı sağlamak, üyelerin toplumsal hayatta anlamlı ilişkiler kurmasını sağlamak, kültürel mirasın devamını sağlamak, neslin devamını sağlamak ve sosyal olarak tanımlanmış bir kimlik

sağlamaktır (2006, s. 201-202). Ogburn (1973) ise ailenin yedi işlevini vurgulamıştır. Bunlar, ekonomik ihtiyaçları karşılama, statü sağlama, çocukların eğitimini planlama, dinsel eğitim verme, boş zaman faaliyetlerini gerçekleştirme, aile üyelerinin birbirini koruması ve karşılıklı sevgi ortamının oluşturulmasıdır (akt. Çamur Duyan, 2000, s. 10).

Sağlıklı ve işlevlerini yerine getiren aile, ailede meydana gelen değişimler karşısında esneklik gösterir, üyelerinin her türlü ihtiyaçlarını karşılar ve üyelerinin gelişimini sağlar. Aile içinde bireylerin yerine getirmesi beklenen işlevler, aileyi çıkabilecek sorunlara karşı bir kalkan gibi koruyarak ailenin devamını ve mutluluğunu sağlar. Birtakım içsel ve dışsal etkenler, ailenin işlevlerini yerine getirememesine, üyelerin birbirlerine yabancılaşmasına ve ailedeki tüm bireylerin adeta kapalı bir kutuya dönüşmesine neden olabilir. Bu ailelerde üyeler, gereksinimlerini karşılayamaz ve doyum sağlayamaz.

Eşlerin algıladıkları toplumsal cinsiyet rollerinin, üstlendikleri fakat benimsemedikleri rollerle çatışması aile işlevlerine de olumsuz şekilde yansımaktadır. Dolayısıyla aile içerisinde kimin hangi rolü üstlendiğinin belirli olmaması, rol sınırlarının net olarak çizilmemesi, öğrenilmiş ve yüklenilmiş roller arasındaki çatışma ailenin işlevselliğine etki etmektedir. Yavuzer'e göre ailedeki bireyler, yerlerini ve rollerini benimsedikleri ölçüde aile içindeki düzen sürdürülür (2011, s. 165).Eşler arasında paylaşılan rollerin net bir şekilde çizilmesi, bireylerin algıladıkları toplumsal cinsiyet rollerinin dışında, yeni rolleri benimsemelerinde gösterdikleri esneklik, üyeler arasındaki bağlılığın güçlenmesini sağlayan bir etkidir. Üstlenilen bu roller ve bu rollere ilişkin düşünceler aile işlevleri üzerinde önemli etkiye sahiptir.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde söz konusu bu rollerin ve aile işlevlerinin sosyal rol kuramı açısından değerlendirilmesine yer verilmektedir.

1.6.TOPLUMSAL CİNSİYET BAKIŞI VE SOSYAL ROL KURAMI AÇISINDAN AİLE İŞLEVLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Toplumsal cinsiyet ile ilgili olan kuramlar kadın ve erkekler arasındaki farklılıkların neler olduğunu ve bu farklılıkların nasıl oluştuğunu anlamaya yönelik açıklama getirmiştir. Bu bağlamda kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarının nasıl oluştuğu belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın dayandığı kuram sosyal rol kuramıdır. Diğer toplumsal cinsiyet kuramlarının da açıklanması, konuyla ilgili farklı bakış açıları geliştirilmesi için önemlidir. Bu nedenle öncelikle bu kuramlar hakkında kısa bilgiler verilecek, ardından da çalışmanın asıl yaklaşımı olan sosyal rol kuramına yer verilecektir.

Toplumsal cinsiyet kuramları genel olarak iki sınıfta incelenebilir. Bunlar biyolojik kuramlar ve psikolojik kuramlardır.

Biyolojik kuramlar, kadınlar ve erkekler arasındaki davranış farklılıklarını, cinsler arası biyolojik ve psikolojik farklılıklara dayandırarak açıklar. Bu kuramın ilgi alanı, doğumdan itibaren kadın ve erkek vücudunda salgılanan hormonlar, kritik gelişme dönemlerinde hormonlardaki farklılıklar (örneğin, ergenlik) ile beyindeki işlevsel ve yapısal farklılıklardır (Osborne, 2004, s. 26). Biyolojik kurama göre, kadın ve erkekler arasındaki biyolojik özellikler aynı zamanda kadın ve erkeğin üstlendikleri rolleri de belirlemektedir. Örneğin kadının çocuk doğurabilmesi fakat erkeğin bunu yapamaması, kadın ve erkek arasındaki rollerin de farklılaşmasına neden olmaktadır. Kadınlardaki üreme yeteneğinin sonucu olarak erkekler ev dışındaki işlerden sorumluyken, kadınlar ise ev içi işlerden sorumlu olmuşlardır. Ancak farklılaşan roller kadın ve erkeğin biyolojik olarak sahip oldukları özelliklerin ötesine geçerek toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili olarak sosyalizasyon sürecinde edinilmektedir (Güldü ve Ersoy Kart, 2009, s. 101-102).Cinsiyet rollerinin oluşumunda biyolojik unsurların etkili olduğunu savunan kuramcılar kadın ve erkeğin beyin yapılarının farklı olduğunu ve bunun da bilişsel işlevlerde farklılaşmaya yol açtığını savunmuşlardır.

Psikolojik kuramlar ise psikanalitik kuram, sosyal öğrenme kuramı, bilişsel gelişim kuramı, toplumsal cinsiyet şema kuramı ve sosyal rol kuramıdır.

Toplumsal cinsiyetin gelişimine ilişkin olarak ilk kuramsal açıklamalar Freud tarafından yapılmıştır. Freud'a göre çocuklar cinse bağlı kimliklerini, ebeveynleriyle ilişkilerindeki çatışmalı duygularını ve kıskançlık duygularını çözerek kazanırlar (Özbay, 2004, s. 15).Psikanalitik yaklaşımın cinsiyetin oluşumuna dair görüşleri libido kavramına dayanmaktadır. Libido, biyolojik ve toplumsal cinsiyeti düzenleyen, biyolojik temeli olan cinsel enerji anlamına gelmektedir.

Freud'un kuramında toplumsal cinsiyetin kazanımına ilişkin üç dönem ele alınır. Bu dönemler, çocukların cinsiyetler arasındaki farklılıkların farkında olmadıkları dönem, cinsiyetler arasındaki farklılıkları anlamaya başladıkları dönem ve ödipal dönem (Dökmen, 2010, s. 42).Çocuklar ilk dönemde cinsiyetlerinin farkında değillerdir. Fallik dönemin (3-5 yaş) bir bölümünü kapsayan ikinci dönemde ise çocuklar, kadın ve erkek arasındaki cinsiyet farklılıklarını anlamaya başlarlar. Üçüncü dönemde ise kız ve erkek çocuklar anne ve babalarını gözlemleyerek, toplumsal cinsiyetin gerektirdiği rolleri yerine getirmeye başlarlar (Kelly, 2001, s. 136). Erkek çocuklarda Oedipus ve kız çocuklarda Elektra kompleksinin çözümlenmesi sonucu kız ve erkek çocuklar, anne-babalarıyla özdeşim kurarlar ve toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak davranmaya başlarlar.

Bandura tarafından temellendirilen sosyal öğrenme kuramına göre ise insanlar doğduklarında herhangi bir cinsiyet rolüne sahip değillerdir. Bireyler sosyalizasyon sürecinde edimsel koşullanma, gözlem, model alma ve taklit yoluyla ailesinden, akran grubundan ve çevresinden birtakım davranışları öğrenirler (Mischell, 1966, s. 57).Bu kuramın temel olarak üzerinde durduğu nokta, insan davranışlarının gözlem, pekiştirme, ceza ve taklit yoluyla şekillendiğidir (Dökmen, 2010, s. 59). Kurama göre toplumsal cinsiyet kimliğinin oluşumu, sosyal ve çevresel faktörlerin bir sonucudur. Bu süreç yaşam boyu devam eder. (Kelly, 2001, s. 137).

Kohlberg tarafından geliştirilen bilişsel gelişim kuramına göre, bireyler çevrelerinden aldıkları bilgileri gruplandırır ve organize ederler (Maccoby, 1988; akt. Çınar, 2008, 28) Kurama göre bireyler benzer bilişsel gelişim basamaklarından geçerler. Buradan hareketle sosyal öğrenme kuramında çocuk, toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmede edilgen olmasına karşın, bilişsel

gelişim kuramında etken bir role sahiptir. Bilişsel gelişim kuramına göre, cinsel kimlik kazanıldıktan sonra toplumsal cinsiyete uygun davranışlarda bulunulur.

Bem tarafından geliştirilmiş olan toplumsal cinsiyet şema kuramı, hem sosyal öğrenme kuramının hem de bilişsel gelişim kuramının özelliklerini içerir. Toplumsal cinsiyet şema kuramı, sosyal öğrenme kuramının savunduğu gibi çocukların gelişim süreci içinde anne-babasını ve çevresindeki diğer kişileri gözlemleyerek taklit ettiğini, sonuçta 'kadına ve erkeğe özgü' davranışların ne olduğunu öğrenerek bu şekilde davrandığını ifade eder. Kuram aynı zamanda cinsel kimliğin gelişiminin bilişsel yapıyla da alakalı olduğunu ifade eder (Dökmen, 2010, s. 68).

Şemalar kişilerin çevresindeki nesnelere, insanlar ve olaylar ile ilgili bilgilerini yönlendiren ve örgütleyen bilişsel yapılardır. Bireyler şemaları aracılığıyla gelen bilgiyi kolaylıkla kodlayabilirler. Şematik bilgi işleme süreci, bir bilgiye ilişkin fazla sayıda boyut olmasına rağmen bireyin bir tek boyutu temel alarak bilgiyi işlemesi ve kategorilere ayırmasıdır. Buna göre bilgiyi toplumsal cinsiyet şemasına göre işleyen bir kişi kendini, insanları ve olayları, toplumsal cinsiyet ekseninde değerlendirir. Dolayısıyla çocuk toplumsal cinsiyet şemalarını öğrenme sürecinde iki cinsiyet arasındaki farklılıkları görür, kendi cinsiyetiyle ilgili bilgileri edinir ve sonuçta kendi cinsiyetini tanımlar. Cinsiyet ayrıştırma olarak tanımlanan bu süreçte çocuk içselleştirmiş olduğu cinsiyet şemasını kullanır (Dökmen, 2010, s. 68). Bem'e göre her toplum kadına ve erkeğe farklı roller yüklemiştir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet şemaları her kültürde var olan cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanmaktadır (Bem, 1981, s. 354).

Son olarak ise, çalışma açısından önemli bir yere sahip olan sosyal rol kuramına yer verilecektir.

Eagly tarafından ortaya atılan 'sosyal rol kuramı' biyolojik kuramların aksine davranışın, bireyin içinde yaşadığı kültür ya da toplumun ona sunduğu sosyal rollerle şekilleneceğini ileri sürer. 'Sosyal rol teorisine göre, kadın ve erkeğe toplum içinde farklı konumlar verilmiştir ve hiyerarşik yapı içerisinde erkekler daha yüksek konumlu rollere sahiptirler. Bu farklılık kadın ve erkek için ve dolayısıyla her iki cinsiyetin kendisinden ve diğer cinsiyetten bekledikleri

davranış ve özellikleri de etkilemektedir. Böylece belirlenen sosyal rolleri farklı olduğu için kadın ve erkek arasında farklılıklar oluşmaktadır' (akt. Sayın, 2007, s. 26). Rol teorisinin temel varsayımı, kişinin değer, tutum ve inançlarının doğrudan o kişinin sosyal çevre içinde oynadığı rol ile bağlantılı olduğu biçimindedir (Metron, 1957; akt. Scharlach ve Robinson, 1997, s. 35-36).

Bireylerin algıladıkları toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl oluştuğunu ve bireylerin bu rollerle yapmak zorunda kaldıkları rollerin çatışması halinde aile işlevlerinin nasıl etkilendiğini anlayabilmek açısından bu bölümde sosyal rol teorisi çerçevesinde, rol belirsizliği, rol çatışması, rol seti ve rol bütünleşmesi kavramlarına yer verilmekte ve daha sonra bu kavramların aileye nasıl yansıdığına değinilmektedir. Daha sonra ise bu çalışma açısından önemli bir kavram olan rol çatışması üzerinde ayrıntılı biçimde durulmaktadır.

Rol, belirli statü ya da toplumsal konumlara atfedilen ve toplumsal beklentileri ortaya koyan davranışlar bütünüdür (Marshall, 1999, s. 624). Daha özet bir tanımla rol, bireyden statüsüne göre beklenen davranışlardır. Roller ortak bir kültürün meydana gelmesinde ve anlaşılmasında son derece önemlidir. Roller kültürel olarak tanımlandığı için insanların davranışları da tahmin edilmektedir. İnsanlar benzer olaylar karşısında benzer tutumlar sergilemektedir (Bahar, 2009, s. 58).

Cinsiyet rolü ise, 'erkeklerin ve kadınların nasıl davranmaları gerektiğini söyleyen ve onlardan gerçekleştirmeleri beklenen farklı görevlerdir' (Marshall, 1999, s. 100).

Sosyal roller ise sosyal ilişkileri düzenleyen mekanizmalardır ve kişiler sosyal rolleriyle birbirleriyle eylemde bulunurlar (Gönüllü ve İçli, 2001, s. 85). Roller toplumsallaşma süreci içinde öğrenilir. Toplumsallaşma sürecinde öğretilen roller ise toplumun beklentileri doğrultusundadır. Bundan dolayı da sosyal rollerin nasıl oynanması gerektiğine dair beklentiler vardır.

Sosyal roller, sosyal çevre ile psikolojik süreçler arasında bir köprü görevi yapmaktadır. Rol, sosyal yapıdaki konuma ilişkin beklenti ve davranışlar dizisidir (Biddle ve Thomas, 1966; akt. Payne, 1997, s. 154). Aynı zamanda rol, hem

bireylerin içinde buldukları toplumun beklentileriyle şekillenen, hem de bireylerin kendi kişisel özellikleriyle bütünleşen davranışları ifade etmektedir. Burada kastedilen psikolojik süreçler, bireylerin gelişim evrelerinde ve çeşitli durumlarda yaşadıkları farklı ruh halleridir.

Poloma'ya göre ise sosyal rol, karşılıklılık esasına dayalıdır ve kişilerden çeşitli beklentileri vardır. Dolayısıyla eşlerin rolleri karşılıklı olarak birbirine bağlıdır ve taraflardan her birinin diğerinden beklentileri onların rolünü belirleyici bir özelliğe sahiptir (1993, s.151).

Stuckert'e (1973) göre, erkek veya kadına kültürel olarak atfedilmiş roller, eşlerin birbirlerinden beklentilerinin karmaşık bir örneğini taşır. Eğer eşlerin birbirlerinden rol beklentileri benzerse, iletişim daha kolay olur ve eşlerin her ikisi de evlilikten doyum alır. Eğer eşlerin birbirlerinden beklentileri ve eşlerin algıladıkları roller farklı ise evlilikten aldıkları doyum azalır (James ve Wilson, 2002, s. 40-41).

Toplumda kadın ve erkeğin algıladıkları ve yapmak zorunda oldukları roller vardır. Özellikle aile içinde bu roller belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Erkeklerin geçmişte aile içinde yerine getirdikleri roller küçük değişikliklerle devam etmektedir. Bu değişimler ise erkek rollerinin net bir şekilde tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Booth'a göre erkeklerin toplum içindeki ve aile içindeki rolleri, büyük tarihsel olaylar, ekonomik değişiklikler ve kadının eski zamanlara göre statüsünün artması gibi nedenlerden dolayı zamanla değişime uğramıştır (Booth, 1998, s. 329). Toplumsal algıya göre erkekler, aile içinde daha çok karar mekanizması rolünü üstlenirler. Bunun yanı sıra aile bütçesini düzenlemek, aile bireylerinin davranışlarını belirlemek, evin geçimini sağlamak, alışveriş yapmak ve evde tamirat gibi işlerle ilgilenirler (Vatandaş, 2007, s. 40-41). Opprang ve Apu (1985, s. 7; akt. Gönüllü ve İçli, 2001, s. 86) kadının yedi rolünden söz etmişlerdir ve bunları annelik, eşlik, ev kadınlığı, akrabalık, topluluk, mesleki roller ve bireylik rolleri olarak belirlemişlerdir:

Annelik rolü kadının çocuğunu büyütmesi, yetiştirmesi ve topluma hazırlamasıyla ilgilidir. Toplumsallaşma sürecinde kadın, annelik rolünü en iyi şekilde yapması için hazırlanır. Eşlik rolü kadının kocasına karşı oynadığı roldür. Kadın evde dengeleyici bir unsur ve alttan alan taraf

olarak görülür. Kadının kocasını mutlu etmesi ve ona sadık kalması eşlik rolünün bir parçasıdır. Ev kadınlığı rolü kadının ev içinde yaptığı işleri kapsar. Yemek yapmak, ütü yapmak, çamaşır ve bulaşık yıkamak bu rolün içinde yer alır. Akrabalık rolü kadının akrabalık pozisyonu içinde oynadığı rollerdir. Aile ve akrabalık ilişkilerinin yoğun olduğu toplumlarda bu role ilişkin kadından beklenenler daha fazladır. Mesleki rol, kadının ev dışında, gelir getiren bir işte çalışmasıdır. Kadının bu rolü diğer roller kadar eski değildir. Bireylik rolü kişinin birey olarak kendini geliştirmesi ve yaşama dair olan biten olaylara katılma sürecinde sergilediği davranışlardır. Bireylik rolünün oynanabilmesi için zamana, enerjiye ve paraya ihtiyaç olabilmektedir. Topluluk rolü ise kadının yaşadığı aile ve meslek mekanının dışında kalan alanlardaki rolüdür.

Payne (1997, s. 154-155)'e göre bu teori, insanların sosyal yapılar içinde konumlarının olduğunu ve her konumun kendine ait rolleri olduğunu belirtmektedir. Roller sadece ilişkiler içinde anlaşılabilirliğinden sosyal çevre içinde göz önüne alınmalıdır.

Sosyal rol teorisine göre, kadın ve erkeğe her toplumun kültürü toplumsal hayatta farklı statüler vermiştir. Erkeklerin statüsü ise kadınlara göre daha üstte yer almıştır. Bu farklılık kadın ve erkek için belirlenen kalıp yargıları ve cinsiyetlerin birbirinden beklediği davranış ve özellikleri de etkilemektedir (Dökmen, 2006, s. 60). Roller içinde bulunulan topluma göre değerlendirilmelidir. Kadınların ve erkeklerin farklı sosyal roller üstlenmelerinin temelinde farklı toplumsallaşma sürecinden geçmeleri vardır.

Connell'e göre (1998, s. 79) sosyal rol teorisi, bireylerin toplumsal ilişkilere yerleştirilmesini betimlemek üzere onlara basit bir çerçeve önerir. Bu çerçeveye göre kadınlar ve erkekler toplumsallaşma sürecinde birtakım rolleri öğrenirler ve bu roller yeniden üretilerek kuşaktan kuşağa aktarılır.

Bütün toplumlar kadın ve erkekten birtakım davranışları yerine getirmesini bekler. Dünyaya gelecek her çocuğa kadın ve erkek için belirlenen bir rol paketi sunulur. Erkekler ve kadınlar aynı toplumun ayrı kulvarlarında yer alırlar. Geleneksel evliliklerde kadın ve erkeğin rolü belirlenmiştir. Kadının rolü ailenin beslenmesini sağlamak, duygusal ihtiyaçları karşılamak ve çocuk yetiştirmek iken; erkeğin rolü para kazanma ve evi geçindirmedir (Geçtan, 1982, s. 148).

Sosyal rol kuramının bazı temel kavramları bulunmaktadır. Bunlar rol çatışması, rol belirsizliği, rol bütünleşmesi ve rol seti kavramlarıdır. Bu çalışmada ise daha çok rol çatışması kavramı üzerinde durulmaktadır.

Rol belirsizliği, belirli bir rolün neyi gerektirdiği hakkında belirsizlik olması durumunda ortaya çıkmaktadır (Demiröz Ders Notları, 2011). Bireyin görev, yetki ve sorumluluklarının iyi çizilmemiş olması ve bireyden beklenen görev ile ilgili davranışların açık olmaması; bireyin, işin amaçlarının ne olduğunu tam anlamıyla bilmemesi; yaptığı işin bütün içinde ne anlam taşıdığından haberdar olmaması rol belirsizliğine neden olmaktadır (Baltaş ve Baltaş, 2000, s. 89). Başka bir anlatımla rol belirsizliği, bir rolü gerçekleştirecek olan kişinin kendisinden beklenen davranışlar veya görevlerle ilgili algılamalarındaki yetersizlikten dolayı ortaya çıkar (Eken, 2005, s. 39). Aile içinde eşlerin rol belirsizliği yaşamalarında da aynı etkenler söz konusudur. Kadın ve erkeklerin üstlendikleri toplumsal cinsiyet rollerin amacını bilememeleri, o rolü neden yerine getirmeleri gerektiğinin bilincinde olmamaları veya o rolü yerine getirebilmek için ne yapmaları gerektiğini bilmemeleri rol belirsizliği yaşamalarına neden olmaktadır.

Rol bütünleşmesi, kadın ve erkeğin oynadığı rollerin, davranışların ve beklentilerin, çevredeki insanların beklentileri ile uyumasıdır (Demiröz Ders Notları, 2010). Aile içinde kadın ve erkeklerin üstlendikleri roller ile birbirlerinden beklentilerinin belli bir uyum içinde olması bu rol bütünleşmesinin sağlanmasında önemli bir yere sahiptir.

Rol seti ise belirli bir pozisyonla birlikte giden rollerin birikimidir (Demiröz Ders Notları, 2010). Örneğin bir kadın anne, çalışan kadın ve eş rollerinin hepsine birden sahip olabilir.

1.6.1.Rol Çatışması

Rol çatışması, bireyin nerede, kime, nasıl davranacağını bilmedeki sosyal beceriden yoksun olması ya da sistemden dolayı bunu bilememesidir. Baltaş ve Baltaş (2000, s. 89)'a göre ise rol çatışması, bir bireyden, birbirleriyle uyumlu

olmayan veya çatışan iki ya da daha fazla rolü yerine getirmesinin istenmesi ve kaynakların yetersiz olması sonucunda ortaya çıkan bir durumdur. Diğer bir tanıma göre ise kişinin üstlenmiş olduğu birden fazla rolle ilgili olarak, iki veya daha fazla baskı unsurunun eş zamanlı olarak ortaya çıkması ve kişinin bu rollerden biri ile uyum içinde olmasının diğer rol ile uyum içinde olmasını zorlaştırmasıdır (Jackson ve Schuler, 1985, s. 46). Rol çatışması yaşayan birey iki veya daha fazla rolü yerine getirmek zorunda olursa, rollerden bir tanesini ihmal edebilir veya yapmayabilir (Greenhaus ve Beutell, 1985; akt. Eken, 2005, s. 37). Rol çatışmasının birden çok nedeni bulunmaktadır. Kişinin rol ve statüsündeki değişimler, bir role ilişkin beklentilerin birbiriyle çelişkili olması, kişilerin özellikleri ve yetenekleriyle rol gereklerinin uyumsuzluğu ve kişinin sergilediği rolü benimsememiş olması rol çatışmasına neden olabilmektedir (Erdoğan, 1994, s. 90). Rol çatışması, bireyin kendisinden ve toplumsal sistemden kaynaklanan uyumsuzluktan oluşabileceği gibi, sahip olduğu rollerin aynı anda gerçekleştirilememesinden de kaynaklanabilir. Rol çatışmasının nedeni bireyin kendisi olabileceği gibi, toplumsal sistem de olabilir.

Rol çatışmasının altı türü vardır. Bunlar (Eken, 2005, s. 38), rol göndericinin kendi içinde çatışması, göndericiler arası rol çatışması, kişi rol çatışması, aşırı rol yükleme ve roller arası çatışmadır.

Rol göndericinin kendi içinde çatışması, bir bireye birbirine zıt farklı beklentilerin ve rollerin eş zamanlı gönderilmesi ve bireyin bu beklenti veya rollerden birini yerine getirip diğerini yerine getirmesinin olanaksız olduğunu ifade eden bir çatışma türüdür. Aile içinde eşlerin üstlendiği roller açısından düşünüldüğünde, çok ağır çalışma koşullarına sahip bir kadının, aynı zamanda ev işleriyle, çocuklarının ve aynı evde yaşadığı hasta ve yaşlı ebeveyninin bakımıyla ilgili roller üstlenmek durumunda kalması, bu rollerden birini yerine getiremeyecek duruma gelmesine sebep olabilir.

Göndericiler arası rol çatışması durumunda bir bireye iki veya daha fazla kişi tarafından çeşitli rolleri yapması konusunda baskı uygulanır; ancak bu kişilerin beklentileri birbirlerinden farklıdır. Bu durumda rolleri uygulama yükümlülüğü olan bireyde rol çatışması durumu ortaya çıkar. Aile içinde eşlerin birbirlerinden

yerine getirmelerini bekledikleri roller buna bir örnektir. Erkek, eşinden ev temizliği, yemek yapma gibi rolleri yerine getirmesini beklerken, kadının bunları yerine getirmemesi veya aynı şekilde kadının eşinden evin geçimini sağlamasını beklerken erkeğin para kazanabileceği bir işte çalışmaması söz konusu çatışmalara neden olabilir.

Kişi rol çatışması, bireyin benimsemiş olduğu rollerle, üstlenmiş olduğu rollerin birbiriyle çelişmesi durumunda ortaya çıkan çatışma durumudur. Toplumsallaşma sürecinde bireylerin benimsediği ve uyguladığı rol, düşünce ve inanışlar ilerleyen zamanlarda bireyin üstlendiği farklı rollerle çelişebilir. Bu durum bireyde rol çatışmasını meydana getirir. Aile içinde kadın ve erkeklerin üstlendikleri ve üstlenmek istedikleri roller arasında uyumsuzluklar olması buna örnek olarak verilebilir. Örneğin yalnızca kadının çocukların bakımından sorumlu olması ancak bu durumdan memnun olmaması söz konusu olabilir.

Aşırı rol yükleme, beklentilerin fazla olması ve zamanın da azlığı nedeniyle bireyde meydana gelen çatışma durumudur. Birey bu durumda kendisinden beklenileni zaman azlığı ve beklentilerin fazla olmasından dolayı karşılayamaz. Dolayısıyla birey psikolojik olarak çeşitli sıkıntılar yaşar. Aile içinde kadının erkekten veya erkeğin kadından çok fazla rolü yerine getirmesini beklemesi aile içi ilişkilerde ve aile işlevlerinde olumsuz sonuçlara yol açabilir.

Roller arası çatışma, bireyin üstlenmiş olduğu bir rolün başka bir rolden kaynaklanan baskılarla çatışması ile ortaya çıkar (Stephan ve Stephan, 1985, s. 46-47; akt. Eken, 2005, s. 40). Çalışma yaşamının yoğun olması nedeniyle çocukların bakımına yeterli zamanı ayıramayan eşler bu tür bir çatışma durumuyla karşı karşıya kalabilirler.

Kadın ve erkeğin oynadığı roller bazen uyum, bazense çatışma içinde gerçekleşir. Gelenekler rol çatışmalarını engelleyici kurallar getirerek düzenin devamını sağlar (Gönüllü ve İçli, 2001, s. 86). Ancak toplumsal yapının değişmesi, bireylerin algıladıkları rollerden farklı roller üstlenmelerine neden olabilir. Bunun sonucunda ise rol çatışmaları yaşanabilir.

Geleneksel ve modern toplumlar aile kurumunun taşıdığı özellikler açısından farklılaşmaktadır. Özellikle ailedeki otorite kalıpları, rol dağılımı, karar alma ve çocuk yetiştirme tarzı gibi konularda toplumlar arasında farklılıklar görülmektedir (Arıkan, 2004).Kadın veya erkeğin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılamaları, geleneksel veya modern bir toplumda yaşama durumlarına göre değişmektedir. Kadın ve erkekteki rol çatışması geleneksel ve modern toplumlardaki inanış, düşünce ve uygulamaların çatışmasından kaynaklanmaktadır.

Geleneksel bakış açısına sahip ailelerde, aile içinde kadının ve erkeğin rolleri, Parsons'ın 'cinsiyet rolü farklılaşması temelinde' kadının dışavurumsal rollerde, erkeğin ise araçsal rollerde uzmanlaşması gerektiği düşüncesindedir. Buna göre erkeğin en önemli görevlerinden biri ailenin geçimini sağlamak; kadının en önemli görevleri ise çocuk bakmak ve ev işlerini yapmaktır. Modern aile ve toplumlarda ise, aile içinde otoritenin eşler arasında eşit olarak dağıtıldığı, çocuk yetiştirme ve ev işlerinde paylaşımın olduğu görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri açısından aileye bakıldığında, geleneksel cinsiyet rollerine göre davranan erkekler, ev işleri, yemek yapma ve çocuk bakımı gibi rollerin sorumluluğunun kadına ait olduğunu düşündüğü için bu rolleri üstlenmemektedir. Buna rağmen toplumsal yapının değişmesi, kadının çalışma hayatına girmesi ve sosyal ilişkilerinde farklı düşüncedeki kişilerle iletişim kurmasından kaynaklı olarak düşüncelerinin değişmesi, erkeklerin de ev içi işlerde bazı sorumluluklar üstlenmesini beraberinde getirmiştir. Bu durumda algıladıkları rollerin tersi rolleri üstlenmek durumunda kalan erkekler ev içi işlerde de sorumluluk alabilmektedir. Benzer şekilde kadınlar için de bu durum söz konusudur. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıları geleneksel olan kadınlar da, ev dışında kurduğu sosyal ilişkiler ve ev dışında gelir getiren bir işte çalışma sonucunda algıladıkları rollerden farklı birden çok rol üstlendiklerinden rol çatışması yaşayabilirler.

Söz edilen tüm bu çatışma durumları, aile işlevlerine yansımaktadır. Aile işlevlerinin bu rol çatışmalarından dolayı bozulduğu ve sağlıksızlaştığı

durumlarda ise, bu ailelerin destek almaları gerekmektedir. Bu noktada sosyal hizmet müdahalelerine olan gereksinim ortaya çıkmaktadır.

Araştırmanın bundan sonraki bölümünde evli kadın ve erkeklerin aile işlevlerine ilişkin yaşadıkları sorunların çözümüne yönelik sosyal hizmet uygulamalarına yer verilecektir.

1.7.AİLEYE YÖNELİK SOSYAL HİZMET MÜDAHALESİ

Sosyal hizmet sosyal değişimi, insan ilişkilerinde problem çözmeyi, insanların iyilik hallerinin artırılması amacıyla güçlendirilmesini ve özgürleşmesini geliştirir. İnsan davranışı ve sosyal sistemler teorilerinden yararlanarak, insan ve çevresi arasındaki etkileşimlere müdahale eder. İnsan hakları ve sosyal adalet ilkeleri, sosyal hizmetin temelidir (<http://ifsw.org/get-involved/the-future-of-social-work>, 2013). Sosyal hizmet mesleğinin temelinde, insan haklarının korunması, bu haklar konusunda bireylerin bilinçlendirilmesi ve haklarını savunabilmeleri için güçlendirilmesi vardır. Bireylerin karşılaştıkları sorunlarla başa çıkmalarını engelleyen, bireyleri güçsüz kılan ve bireylerin sosyal rollerini yerine getirmesini engelleyen etmenler arasında elverişsiz çevre koşulları yer almaktadır. Bundan dolayı bireylerin karşılaştıkları sorunlarla baş edebilme becerilerinin sağlanması ve mevcut ihtiyaçlarının karşılanması bakımından bireylerin çevresel koşullarının iyileştirilmesi sosyal hizmetin amaç ve görevleri arasında yer almaktadır.

Toplumun en önemli kurumlarından birisi ailedir. Kişilerin aile içinde mutlu olması, refah içinde yaşaması ve ailede bireyler arasında sağlıklı iletişimin olması hem bireylerin hem de toplumun gelişimi açısından önemlidir.

Ailenin hem bireyler için hem de toplum için bu kadar önemli olması; ailenin korunması, bilinçlendirilmesi, var olan sorunlarının çözülmesi ve desteklenmesi açısından sosyal hizmet müdahalelerinin önemini de ortaya çıkarmaktadır.

Sosyal hizmet mesleğinin aileye yönelik görev ve müdahaleleri 'aile sosyal hizmeti' olarak ifade edilmektedir (Çamur Duyan, 2000, s. 2). Aile sosyal hizmeti,

ailenin ve aile üyelerinin sosyal uyumları, ailevi ilişkileri ve her türlü işlevlerinin yerine getirilmesi ile ilgili sorunlarının çözülmesine yardım etmek, aile hayatını geliştirmek ve güçlendirmek ve ailenin refah, mutluluk ve bütünlüğünü sağlamak amacıyla bilinçli ve sistemli bir şekilde yapılan müdahale ve uygulamaları kapsayan mesleki bir faaliyet türüdür (Bulut, 1993, s. 21).

Aile içindeki sorunların varlığına birçok etken sebep olabilir. Bunlardan biri de değişen toplum yapısı ve bunun getirdiği sorunlardır. Toplum yapısının değişmesi ve kırsal kesimlerden kente olan göç; kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarının, modern aile içi rollerle çatışmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda da ailenin işlevleri olumsuz yönde etkilenmektedir.

Aile üyelerinin üstlendikleri rolleri algılama ve ailedeki sorumluluk dağılımı biçimi; cinsiyet, aile tipi, aile yaşam dönemi, yerleşim yeri, içinde yaşanılan toplumun örf, adet, moral ilkeleri gibi çeşitli faktörlere göre farklılık göstermektedir (2001 Yılı Aile Raporu, 2002, s.18).

Gönüllü ve İçli (2001, s. 86)'ye göre gelenekler, görenekler rol çatışmalarını engelleyici kurallar getirerek düzenin devamını sağlarken, toplumsal değişme rol çatışmalarına yol açabilir.

Belirtilen tüm bu nedenler eşler arasında iletişim bozukluklarına yol açar ve aile işlevlerinin sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesini engeller. Bu durum da zaman içinde eşlerin birbirlerinden uzaklaşmasına ve birbirlerine yabancılaşmasına neden olmaktadır.

Aile alanında hizmet veren sosyal hizmet uzmanları, bu durumdaki ailelerde, eşler arasındaki sorunların çözülmesi, eşlerin sorunlarla başa çıkma becerilerinin artırılması, bilinçlendirilmesi, bilgilendirilmesi ve işlevsel olan ailelerin yeniden işlevsel hale gelmelerini sağlamaktadırlar.

Ailelere yönelik müdahalelerde bulunmadan önce ailedeki içsel ve dışsal etkenlere bakmak gereklidir. Bu, karmaşık hale gelmiş bir problemi veya problemleri netleştirmek için gereklidir. Ailelere yönelik yapılan planlama ve

müdahale süreçlerinde, sosyal hizmet uzmanının bilgi, beceri ve değer temelinde hareket etmesi önemli bir noktadır.

Sosyal hizmet uzmanı eşlerin var olan problemlerini keşfetmeleri ve ifade etmeleri için aile üyelerini cesaretlendirir. Bu doğrultuda sosyal hizmet uzmanı(James ve Wilson, 2002, s. 97-98):

- Eşler arasındaki problemleri belirlemeye ve netleştirmeye yardımcı olur,
- Aile için destekleyici çevre koşulları oluşturur,
- Eşlerin var olan problemleriyle baş edebilecek düzeye gelmelerini sağlar,
- Kadına ve erkeğe güven verir,
- Eşler arasındaki iletişimi engelleyen yanlış düşünce ve davranışlarda değişiklik yapar,
- Ailenin çevresindeki baskı oluşturan koşulları engellemeye çalışır,
- Eşler arasındaki problemlerin giderilmesine yardımcı olarak, ailenin işlevselliğini yeniden sağlamasına yardım eder.

Aile ile yapılan çalışmalarda dikkate alınması gereken bazı noktalar vardır.

Bunlar (Mommand, 1977, s. 22; akt. Çamur Duyan, 2000, s. 10):

- Sosyal çevre ile olan ilişkiler (akraba, arkadaş ve toplum içindeki diğer etkileşimler).
- Oluşumlarına ailenin bir katkıda bulunmadığı ancak sonuçlarından etkilendiği dışsal öğeler
- Aile içinde eşler arasındaki iletişim kalıpları, sınırlar, rol dağılımı, kalıp davranışlar gibi öğeler (Bray, 2004, s. 15; akt. Çamur Duyan, 2000, s. 10).

Sosyal hizmet uzmanları aile ile çalışırken öncelikli olarak belirtilen bu unsurları ve bu unsurların aile üzerindeki etkilerini değerlendirmelidir ve daha sonra müdahale planını oluşturmalıdır.

Son yıllarda sosyal değişimlerin bir sonucu olarak evliliğin anlamı sorgulanmakta ve eşlerin birbirlerinden ve evlilikten beklentileri de artmaktadır. Tüm bu sosyal, ekonomik ve kişilerarası faktörler, evlilikte birtakım problemleri de beraberinde getirmektedir. Bu durum ise sosyal hizmet uzmanlarının ailelere

yönelik müdahalelerinin artmasına neden olmaktadır (James ve Wilson, 2002, s. 29).

Aile alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları ve aileye hizmet veren sosyal hizmet kurumları, ailelerin var olan sorunlarını çözmek amacıyla birtakım hizmetler sunarlar. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle ailelere yönelik bu hizmetlerden tedavi ve danışma faaliyetlerine, evlilik ve çift terapisine, aile tedavisine, sonrasında ise sosyal hizmet uzmanlarının eşlerin aile içinde üstlendikleri rollerde yaşadıkları rol çatışmalarına ve bunların aile işlevleri üzerindeki olumsuz etkilerine yönelik mikro, mezo ve makro düzeydeki müdahalelerine yer verilecektir.

Tedavi ve Danışma Faaliyetleri:

Geçmişe oranla günümüze bakıldığında büyük şehirlerde yaşamının getirdiği birtakım sorunlar, toplumsal cinsiyet bakış açısındaki değişim süreci ve farklılaşma, eşlerin birbirlerinden beklentilerinin artması, kadının ekonomik anlamda özgürleşmesi, aile üyeleri arasında rol, tutum ve düşüncelerin farklılaşması gibi nedenlerden dolayı evlilik kurumunun farklılaştığı ve daha komplike hale geldiği görülmektedir. Günümüz karmaşık toplum düzeninde bireyselleşmenin artması, kök aile, akraba, komşuluk gibi sosyal destek sistemlerinin eskiye oranla azalması, ailelerin destek sağlayabileceği kişilerden yoksun olmalarını da beraberinde getirmektedir. Koşar (1992)'a göre var olan karmaşık toplum düzeninde aileler, yakın akrabalarının yardımı olsa dahi üstesinden gelemeyecekleri güçlüklerle karşı karşıya gelebilmektedir. Ayrıca yakınların profesyonel olmayan bir şekilde işe karışmaları sorunu daha ağırlaştırabilmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı ortaya çıkan sorunlarla baş edebilmede ailelerin yetersiz kalması aileye hizmet veren kurum ve kuruluşlara olan ihtiyacı artırmaktadır.

Ailelere yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşlar, ailelerin sorunlarına profesyonel bir şekilde yaklaşmaktadır. Burada amaç, ailenin sorunlarının çözülmesine yardımcı olmak, aileyi güçlendirmek, ailenin sorunlarla baş

edebilmesine yardımcı olmak ve ailenin işlevselliğini sürdürebilmesini sağlamaktır.

Duyan (2010)'a göre aileye hizmet veren sosyal hizmet uzmanlarının ve diğer meslek elemanlarının danışmanlık ve tedavi edici faaliyetler kapsamında aile ilişkilerini geliştirmesi büyük önem taşımaktadır. Aile ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla;

Aile üyeleriyle yakınlaşma sağlamak, yardım süreci hakkında aile üyelerinin düşünce ve beklentilerini öğrenmek, aile üyelerinin yardım süreci içindeki rollerini ve yardım sürecinin içeriğini açıklamak, ailenin sorun hakkındaki düşüncelerine açıklık getirmek, aile üyelerinin gereksinim ve isteklerini belirlemek, sorunun belli bir üyeye değil, aileye ait olduğunu vurgulamak, ailedeki üyelerin ve aile sisteminin sorunun çözümüne yarayacak güçlü yönlerini ortaya koymak, aile üyelerini olumsuz bir şekilde etkileyen ve tekrarlanan, üyeler arasındaki etkileşim biçimine dikkat çekerek bu durumun değişmesini isteyip istemediklerini sormak, aile üyelerinin birbirlerine daha anlayışlı, sevecen ve olumlu yaklaşımlarına yardım etmek, ailenin ileriye dönük amaçlarını tanımlamak, sorun çözme sürecinin koşulları, yürütülme biçimi ve uzman ile aile üyelerinin süreçle ilgili sorumlulukları üzerinde görüş birliği sağlamak ve görüşmenin sonunda üzerinde durulan sorunlar, ulaşılmak istenen hedefler ve kaydedilen gelişmeleri özetlemek gerekmektedir.

Aileye yönelik sorun çözücü çalışmaların en önemli bölümünü karı-koca geçimsizliği oluşturmaktadır (Koşar, 1992, s. 176). Sosyal hizmet uzmanları tedavi ve danışma hizmetlerini verirken aile üyelerinin hepsi ile görüşebileceği gibi aile üyeleriyle bire bir görüşmeler de yapabilir (Çamur Duyan, 2000, s. 3). Ancak sorunların bütüncül bir şekilde değerlendirilmesi amacıyla aile üyelerinin hepsiyle görüşülmesi önem taşımaktadır.

Aileye hizmet veren kurum ve kuruluşların diğer bir önemli çalışma konusu da ebeveyn ve çocuk arasındaki sorunlardır. Aileye yeni bir üyenin katılması her ne kadar sevinç kaynağı olarak görülse de bu durum aileye yeni rol ve davranışları da beraberinde getirmektedir. Çocuğun bakımı ve bakım konusunda eşler arasında yaşanan sorunlar, çocuğun sorumluluğu ve yaş dönemlerine göre ortaya çıkan sorunlar aileyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Özellikle 6-12 yaş arasındaki okul çağı çocuğunun ergenlik dönemine geçmesi ve bu dönemlerde yaşanan problemler, hem ebeveyn çocuk hem de eşler arasındaki ilişkileri etkileyebilmektedir.

Günümüzde ailenin giderek artan ve karmaşıklaşan sorunlarına yönelik aile kurumlarının tedavi edici çalışmaları toplumsal düzenin temel faaliyetleri olarak düşünülmektedir (Koşar, 1992, s. 180).

Eğitici Faaliyetler

Aile toplumun gelişmesinde büyük rol oynayan bir kurumdur. Bu nedenle aile üyelerinin birbirlerini anlamaları, birbirleriyle açık iletişim kurmaları, birbirlerine gereken saygı, sevgi ve ilgiyi göstermeleri, ailenin işlevlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için son derece önemlidir. Bu nedenle sorunlar henüz ortaya çıkmadan önce ailelere yönelik koruyucu, önleyici ve geliştirici hizmetlerin verilmesi gerekmektedir.

Eğitici faaliyetlerde amaç, aile üyeleri arasında herhangi bir sorun olmasa da, aile üyeleri arasındaki ilişkileri güçlendirme, aile üyelerini sorumluluklar konusunda bilgilendirme ve bilinçlendirme eğitici faaliyetler kapsamında yer almaktadır. Bu eğitime "aile hayatı eğitimi" denilmektedir (Koşar, 1992, s. 180). Eğitici hizmetler, ailelere yönelik koruyucu, önleyici ve geliştirici hizmetler kapsamaktadır (Erkan, 1991; akt. Çamur Duyan, 2000, s. 4). Bu kapsamda yeni evlenmiş ve evlenecek olan çiftlerle kişisel ve grup çalışmalarının yapılması, çocuk sahibi olan veya olacak olan çiftlere yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi, aile işlevlerinin sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi açısından önemlidir. Ayrıca bu tür faaliyetler aile üyelerinin herhangi bir sorunla karşılaştıklarında nasıl bir yol izleyeceklerine ilişkin olarak baş etme stratejileri geliştirebilmelerini de sağlamaktadır.

Günümüzün değişen ve karmaşıklaşan toplum yapısı, toplumsal cinsiyet konularında da farklılaşmaları beraberinde getirmektedir. Toplumsal cinsiyet konularındaki anlaşmazlıkların aile içinde önemli sorunlara neden olabileceği düşünüldüğünde, eğitici faaliyetler kapsamında kadın ve erkeklere küçük yaşlardan itibaren "toplumsal cinsiyet konulu" eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda bireysel ve grup çalışmalarında toplumsal cinsiyet bakış açısının evlilik yaşamı üzerindeki etkileri hakkında bilgilendirme çalışmaları, sistematik duyarsızlaştırma, model gösterme, küçük hediyelerle

ödüllendirme, kendini açma, ev ödevleri, etkinlik planlama ve izleme, dikkati farklı bir uyarana odaklama gibi teknikler kullanılarak yapılmalıdır.

Aile hayatı eğitiminde bütünleştirici bir öğrenme amaçlanmaktadır. Bu bütünleşme ise alınan bilgilerle duygu, düşünce ve davranışlar değiştiğinde veya yeniden düzenlendiğinde gerçekleşmiş olmaktadır (Koşar, 1992, s. 182).

Evlilik ve Çift Terapisi

Toplum yapısındaki değişmeler, bireylerin üniversite okumak için büyük şehirlere yerleşmesi ve il değerlerini benimsemesi, toplumsal cinsiyet konularıyla ilgili bakış açılarında kök aileleriyle aralarında farklılıkların oluşması ve kadın ve erkeğin eğitim seviyelerinin yükselmesinin bir sonucu olarak aile hayatı da bu durumdan etkilenmektedir. Bireylerin, özellikle kadınların, evlilik kurumuna kök ailelerinden daha farklı bir şekilde bakmaları, toplumsal cinsiyet ile ilgili bakış açılarının değişmeye başlaması gibi nedenler ve diğer sebeplerden dolayı eşler arasında birtakım sorunların yaşanması aileye hizmet veren kurum ve kuruluşlara olan ihtiyacı da artırmaktadır.

Çift terapisi; birbiriyle çatışmada olan iki insanın etkileşimini değiştirmek için düzenlenmiş bir psikoterapi biçimidir (Akdemir, Karaoğlan ve Karakaş, 2006, s. 123). Çift terapisinde amaç, evlilik içi iletişim, empati ve uyumu artırarak evlilik ilişkisini yeniden düzenlemek, ilişkide var olan sorunları iyileştirmek ve yaşanan sorunlardan dolayı eşlerde görülen davranış bozukluklarını ortadan kaldırmaktır (Keçe, 2009, s. 336). Bu amaçla aile yönelik hizmet veren sosyal hizmet uzmanı ve diğer meslek elemanları eşler arasındaki ifade edilemeyen duygular, iletişim problemleri, empati geliştirmeye yönelik müdahaleler, kişisel ve ailesel farkındalık gibi konularda eşler ile birlikte bir müdahale planı hazırlamaktadır. Bu süreçte eşler problemlerini kendi bakış açılarıyla ortaya koyarlar. Bu süreçte meslek elemanı (Keçe, 2009, s. 336);

- Eşlerin açık bir dille ve samimi olarak duygularını ve düşüncelerini ifade ederken birbirlerinin sözünü kesmeden dinlemelerine,
- Birbirlerini rahatsız eden veya daha memnun edici buldukları davranışlara odaklanmalarına,
- Karşı tarafı küçük düşürecek davranış kalıpları kullanmamalarına,

- Birbirlerinin bakış açılarını görmelerine ve anlamalarına,
- Birbirlerinin oldukları gibi kabul etmelerine,
- Beklentilerini net olarak ifade etmelerine yardımcı olur.

Bu süreçte çiftlerin iletişim kalıplarına ve çevresel koşullara ilişkin değişim yapmalarını sağlamak önemlidir. Terapi sürecinde eşlerin içsel çatışma alanlarından çok eşler arasındaki etkileşim üzerinde yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla eşler arasındaki davranış kalıpları, sözlü ve sözsüz iletişimdeki sorun alanları, anlaşma ve anlaşmazlık yaratan rol, değer ve amaçlar üzerinde durulmaktadır (Mavili Aktaş, 2000, s. 63).

Çift terapisinde eşlerin yaşadıkları sorunların çözümüne yönelik teknikler ve yaklaşımlar uygulanmaktadır. Ailelerin yaşadıkları sorunlar çeşitlilik gösterdiğinden kullanılacak teknik ve yaklaşımlar da farklılaşmaktadır (Duyan, 2010, s. 280). Ailelere ve eşlere yönelik müdahalelerde etkili olabilmek için bireylerin buldukları yerden başlamak, güçler perspektifinden bakmak, hizmet sunumunda esnek olmak, ilişkiyi etik ve saygılı bir biçimde başlatmak ve sonlandırmak, güven vermek ve her bir ailenin kendine özgü olduğunu akılda tutmak gerekmektedir (Gutierrez, Parsons ve Cox, 1998; akt. Duyan, 2010, s. 281).

Çift terapisinde eşlerin danışmanlarına ve hizmet veren kuruma güven duymaları, bu sürecin etkililiğini belirleyen bir unsurdur. Danışman, eşler ve kurum arasındaki güven ilişkisi, eşlerin her türlü duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmelerine olanak sağlamaktadır (Mavili Aktaş, 2000, s. 65).

Çift terapisinde eşlere danışmanlık veren sosyal hizmet uzmanı ve diğer meslek elemanlarının her bir eşin bireysel dinamiklerini, kapasitelerini ve eşler arasındaki iletişimin boyutunu çok iyi anlaması gerekmektedir (Mavili Aktaş, 2000, s. 66). Özellikle günümüzde toplumsal cinsiyet ve aile içindeki rol paylaşımı ile ilgili konularda eşlerin sorunlar yaşadıkları göz önünde bulundurulduğunda, danışmanın bu konulara tarafsız bakması ve önyargısız olması da terapinin işlevselliği açısından önem taşımaktadır.

Aile Tedavisi ve Aile Danışmanlığı

Aile tedavisi, çeşitli nedenlerden dolayı ailenin işlevselliğinde bir problem yaşanması durumunda sunulan hizmetlerden biri olarak 1900'lü yıllardan itibaren tıp ve sosyal bilimler alanındaki gelişmeler sonucunda yaygınlaşmıştır (Bulut ve Uluocak, 2011, s. 10).

Evlilik ilişkileri bireyleri ve ailenin gelişimsel görevlerini büyük ölçüde etkiler. Ailede eşler arasındaki problemleri anlayabilmek için bireyler arasındaki ilişkilerin ve etkileşim kalıplarının bilinmesi önemlidir. Scherz (1970)'e göre bu, aile tedavisinin çıkış noktasını oluşturmuştur (akt. James ve Wilson, 2002, s. 185).

Aile terapisi, aile tedavisi ve aile danışmanlığı kavramları birbirinin yerine kullanılmaktadır ve kavramlar arasında net bir ayrıma varılamamıştır (Rivett ve Street, 2007, s. 288). Aile tedavisi, sosyal hizmet uygulamalarında önemli bir yer teşkil etmektedir. Aile tedavisi, sorun çözme sürecine bütün aileyi katmayı amaçlayan bir hizmettir. Aile tedavisinde temel hedef fiziksel, ruhsal veya sosyal açıdan sağlıklı olan bireyi iyileştirmektir. Ancak bireylerin davranışları da aileden etkilenmektedir (Bulut, 1999, s. 155). Aile tedavisi, bireylerin sorunlarını çözümlerken, aile üyeleri arasındaki iletişim ve etkileşimlerin incelenmesini ve soruna katkısının değerlendirilmesini öngören bir uygulama biçimidir (Turan, 2009, s. 284).

Aile tedavisi, ailede var olan problemlerin çözülmesinde aileye destek olan, aileyi günlük aktivitelerinde destekleyen, işlevselliği bozulan ailelerin yeniden işlevsel hale gelmesine yardımcı olan, aileyi güçlendirmeyi ve ailenin iyilik halini artırmayı hedefleyen bir müdahale sürecidir (Rivett ve Street, 2007, s. 287-288).

Aile tedavisinde 'değişim, bireysel düzeyde değil, aile ilişkilerinde gerçekleştirilmekte ve böylelikle tüm ailenin değişeceğine ve işlevselliğine kavuşacağına inanılmaktadır. Bu süreçte amaçlar, ailenin etkileşimini ve dinamiklerini tanımlamak; ailenin içsel güçlerini ve işlevsel kaynaklarını harekete geçirmek; uyumsuz aile etkileşimi stillerini yeniden yapılandırmak ve ailenin problem çözme davranışını güçlendirmektir' (Bulut ve Uluocak, 2011, s. 11).

Koşar (1989)'a göre aile tedavisi ve danışmanlığı sorun çözmeye yöneliktir. Ailedeki sorunlar birçok sebebin bir araya gelmesiyle oluşur ve aile üyelerinin hepsini etkiler. Böylece sağlıklı bir aile yapısı meydana gelir.

Aile danışmanlığında amaç, aileyi bir sistem olarak ele almak, ailenin işlevselliğini sürdürdürebilmesini sağlamak ve bu bağlamda aile üyeleri arasındaki sağlıklı iletişimi geliştirmektir (Kahramanoğlu, 2008, s. 157).

Aile danışmanlığı ve aile terapisinde, ailenin bir bütün olarak ele alınması son derece önemlidir. Çünkü ailenin tek bir üyesinin sorunlarına odaklanmak, zamanla ailenin diğer üyeleri arasındaki etkileşim kalıpları ve rol dağılımları göz önüne alınmadığında ailenin bütünlüğünün bozulmasına ve dağılmasına neden olabilir (Mavili Aktaş, 2000, s. 57). Aile bir bütün olarak değerlendirildiğinde, eşler, ebeveyn-çocuk ve kardeşler arasındaki iletişim sisteminin ele alınması gerekmektedir.

Aile içindeki bireyler birbirleriyle etkileşim halindedirler. Bundan dolayı ailedeki tek bir üyenin duygu, düşünce, davranış ve tutumu bile diğer aile üyelerini etkileyebilir. Eğer eşlerden birinin bir problemi varsa, bu durum diğer üyeyi de etkileyebilir. Aile üyeleri arasındaki bu karşılıklılık durumu, bir problem söz konusu olduğunda ailenin işlevselliğini ve sağlıklı gelişimini engelleyebilir. Neticede eşler arasındaki sağlıklı iletişim şekli –kapalı iletişim, yargılayıcı mesajlar ve dolaylı anlatım vb.- aile üyelerinin sorunlar karşısında savunmasız kalmasına yol açacağından, aileye müdahale gerekir.

Kuşkusuz ailenin sağlıklı hale gelmesine birçok etken sebep olabilir. Eşler arasındaki iletişim sorunları, ebeveyn-çocuk çatışmaları, gelir azlığı, hastalık, aile üyeleri arasında katı sınırların olması, eşler arasındaki rol belirsizliği ve rol çatışmaları ailenin bütünlüğüne zarar verebilir. Bununla birlikte toplum yapısında meydana gelen değişimler, gelir azlığı ve buna bağlı olarak yaşanan göç olgusu ve toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili konular aileyi olumsuz olarak etkilemektedir.

Bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıları uzun bir süreç sonunda oluşmuştur. Kuşkusuz bu kadar kemikleşmiş ve bireyin tüm yaşamını çepeçevre

sarmış olan düşünce ve davranışların tersi bir yapıda hareket etmek bireylerde birtakım sıkıntılara neden olmaktadır. Toplum yapısının değişmesi yaşam tarzında, düşüncelerde ve davranışlarda da birtakım değişiklikleri getirmiştir. Bu durum ise en başta aile kurumuna yansımıştır.

Ailede yaşanan tüm bu sorunlar aileye sosyal hizmet müdahalesi gerektirir. Sorun yaşayan ailelere yönelik 'aile hizmetleri' adı altında; ailenin yeniden işlevsel hale gelmesini sağlamak, aile üyelerine sorunlara ilişkin ve ailenin güçlerine ilişkin farkındalık kazandırmak, eşler arasındaki iletişimi ve etkileşimi etkileyen yanlış düşünce ve davranış kalıplarını gidermek, ailenin sağlıklı gelişimini ve doyumlu yaşam sürmesini sağlamak üzere sosyal hizmet müdahalelerinde bulunmak gerekmektedir.

Aileye yönelik mesleki müdahalelerde, aile üyeleri sorunlarını ve beklentilerini ortaya koyarlar ve tedavi planı da buna göre belirlenir. Müdahale sürecinden önce ailede eşler arasındaki ilişkileri ve işlevleri doğru değerlendirmek önemlidir. Ailedeki iletişim ve etkileşim kalıpları, kalıplaşmış davranışlar, kurallar, rol dağılımı, sınırlar, duygulanımlar, ailenin çeşitliliği ve ailedeki karmaşık yapılar göz önünde bulundurulmalıdır (Bray, 2004, s. 15-17). Özellikle aile terapisi ve aile danışmanlığında, eşlerin hangi yaşam döngüsünde olduklarının göz önünde bulundurulması da hizmetlerin etkililiği açısından önemlidir. Örneğin ilk döngü bireylerin eş olmayı öğrenme, kendi kök ailelerinden farklılaşma ve ayrı bir aile formu oluşturma çabasına girdikleri bir döngüdür. Daha sonraki yaşam döngüsü eşlerin çocuklarının olmasıyla başlayan ve çocukların ergenlik dönemine geçmesine kadar olan süreci kapsamaktadır. Bu döngü eşler arasındaki iletişime ek olarak bir de çocuklar ve ebeveyn arasındaki iletişimi de gündeme getirmektedir. Bu bağlamda bu döngü çocukların bakımını, okula başlama ve ergenliğe geçiş süreçlerini kapsayan ve birtakım çatışmaların da yaşanabileceği bir döngüdür. Dolayısıyla aile danışmanlığında ve aile terapisinde meslek elemanlarının ailenin hangi yaşam döngüsünde olduklarını göz önünde bulundurmaları önemlidir.

Mesleki çalışmalarda aileye yönelik yapılacak müdahalelerden bazıları; ailede eşler arasındaki iletişim ve etkileşimi geliştirmek, ailedeki yanlış düşünce

kalıplarının değiştirilmesini sağlamak, ailenin imkanlarını artırmak, destek sistemlerini harekete geçirmek, ailenin sorunlarıyla baş edebilecek düzeye gelmesini ve kendi ayakları üzerinde durmasını sağlamak ve ailenin işlevsel hale gelmesine yardımcı olmaktır. Sosyal hizmet mesleği de aileye yönelik tüm bu müdahale alanlarını kapsamaktadır.

Aile tedavisi uygulayan meslek elemanlarının birtakım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler; 'mesleki yetki ve sınırlılıkların bilincinde olmak, görüşmelerde etkin bir gözlemci ve katılımcı olmak, görüşlerini yerine göre açık bir şekilde ifade etmek, kendisine gelebilecek eleştirilere karşı savunucu olmamak, görüşme ortamına kendi sorunlarını getirmemek, aile üyeleri arasındaki etkileşimi kolaylaştırmak için rahat ve güven verici bir çalışma ortamı oluşturmak, gerekli yerlerde aile içi etkileşimi eleştirel olmadan yönlendirmek, görüşme içeriğini çok sık olmamak koşulu ile özetlemek ve aileyi sorunlarını çözmesi için motive etmek' şeklinde sıralanabilir (Turan, 2009, s. 290).

Ailelere yönelik olarak sosyal hizmet uzmanları mikro, mezo ve makro düzeylerde uygulamalar gerçekleştirmektedirler.

Mikro düzeyde bireylerle çalışırken sosyal hizmet uzmanları, danışan eşlerin yaşadıkları sorunların çözülmesi, kalıplaşmış davranışların yeni davranışlarla değiştirilmesi ve güçlendirilmelerine yönelik çalışmalar yaparlar. Örneğin, bilişsel-davranışçı yaklaşımı kullanarak uzman eşlerin kök ailelerinden getirdikleri kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşüncelerinin yeni düşüncelerle yer değiştirmesini sağlar. Böylelikle eşlerin rollere ilişkin kalıp yargılarına dair farkındalıklarının artmasına yardımcı olur. Sosyal hizmet uzmanı bu çalışmalar yoluyla eşleri, aile içi rol paylaşımlarının ve birbirlerine destek olmalarının, aile içi ortak kararlar almalarının hem kendilerini hem de eşlerini mutlu edeceği ve güçlendireceği konusunda bilinçlendirir. Burada sosyal hizmetin danışmanlık işlevi doğrultusunda uzmanın muktedir kılıcılık rolü ön plana çıkmaktadır. Uzmanın müracaatçılarıyla yapacağı birebir görüşmeler yoluyla aile içinde yaşadıkları rol çatışmalarına ilişkin detaylı bilgiler edinmesi ve bu bilgileri iyi biçimde analiz etmesi önemlidir. Rollere ilişkin yaşanan sorunların belirlenmesinin ardından bu sorunların aile işlevlerine nasıl etki ettiğinin

belirlenmesi ve bu etkinin ortadan kaldırılması için uzman belirtilen bu uygulamaları gerçekleştirir. Örneğin uzman, sorunların neler olduğunun belirlenmesinin ardından eşlere, aile içi rollerle ilgili çeşitli ev ödevleri vererek onların ortak paylaşımlarda bulunmalarını güçlendirebilir. Bu ev ödevleri onlara, yapabilecekleri konusunda bir ışık tutabilir ve onları birbirine bağlayabilir. Uzman, eşlerle görüşmelerinde onların role-playing yapmalarını isteyebilir. Bu role-playing uygulamalarında onların aile içi bazı rolleri üstlenmelerini ve bunları yaparken neler hissettiklerini düşünmelerini isteyebilir. Sonrasında ise, eşlerin birbirlerinin üstlendikleri rolleri yapmalarını ve bunları yaparken neler hissettiklerini düşünmelerini isteyebilir. Uygulamanın sonunda ise bu duygularını birbirleriyle paylaşmaları sağlanır ve aralarında açık ve empatiye dayalı bir iletişimin doğması kolaylaştırılmış olur. Yapılan tüm bu çalışmalarda müracaatçıların güçlendirilmesi esastır. Onların var olan potansiyellerinin farkına varmalarının sağlanması ve bu yolla sosyal işlevselliklerinin artırılması önemlidir.

Benzer şekilde, sorunlar yaşadıklarında neler yapmaları, nasıl iletişim kurmaları, nerelere başvurabilecekleri gibi konularda da sosyal hizmetin eğitim işlevinin yerine getirilmesi önemlidir. Bu çalışmalar yoluyla uzman, öğreticilik rolünü yerine getirir ve eşlerin, özellikle de kadınların, kendi ayakları üzerinde durabilmelerini, güçlenmelerini ve özgürleşmelerini sağlayabilir. Bu noktada eşlerin hak temelli yaklaşım doğrultusunda, cinsiyetleri ne olursa olsun, eşit haklara sahip oldukları bilincini kazanmaları önemlidir. Uzmanın onları bu konuda bilgilendirmesi gerekmektedir. Eş olarak sahip oldukları hak ve sorumlulukların bilincine varmaları, yaşanan sorunların çözümünde etkili olacaktır.

Eşler arasındaki paylaşımların artması, yaşadıkları sorunları birbirleriyle açık iletişim kurma yoluyla çözebilmeleri için birlikte zaman geçirebilecekleri koşulların yaratılması önemlidir. Bunun için sosyal hizmet uzmanları bağlantı kuruculuk rolünü üstlenerek çeşitli kurum ve kuruluşlarla bağlantıya geçebilir ve bu eşleri bu kurum ve kuruluşlara yönlendirebilir. Eşlerin birlikte zaman geçirmelerini ve paylaşımlarda bulunmalarını sağlayan bu ortamlar sayesinde

aralarındaki iletişimin güçlenmesi, ortaklaşa çözüm yolları geliştirmeleri ve dolayısıyla aile içinde yaşanan rol çatışmalarının ve bunun aile işlevleri üzerindeki olumsuz etkilerinin önüne geçilebilmesi mümkün olabilecektir.

Mezzo düzeyde sosyal hizmet uzmanları, kolaylaştırıcılık rolünü üstlenerek, eşlerin kök ailelerinin de yer aldığı görüşmeler yapabilir ve yaşanan sorunların temellerinin anlaşılmasını kolaylaştırabilir. Bu bireylerin sorunların nedenlerinin farkına varmalarının ve çözümler geliştirmelerinin sağlanması bu noktada oldukça önemlidir. Bunun yanında, benzer sorunlar yaşayan eşlerden oluşan grup oturumları düzenlenebilir. Bu çalışmalarla bu bireylerin yaşadıkları ortak sorunların farkına varmaları, birbirlerinin çözüm yolları konusunda fikir edinmeleri ve yalnız olmadıklarını görmeleri sağlanabilir. Bu grup çalışmalarının yanında, ailelere yönelik hizmetler veren kurum ve kuruluşların personeliyle kurulacak bağlantılar, bu kişilerle eşlerin buluşturulması, eşlerin ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirilmesi gibi çalışmalarda da uzmanın başta aracılık rolü olmak üzere önemli rolleri bulunmaktadır.

Makro düzeyde ise sosyal hizmet uzmanları, öncelikle aileye ilişkin yasal düzenlemelerde söz sahibi olabilmelidir. Türkiye’de ailelere yönelik hizmetlere bakıldığında mevzuat açısından birçok konunun ele alındığı fakat bunların uygulanmasında halen eksiklikler olduğu görülmektedir. Bu sıkıntıların ortadan kaldırılması açısından ise sosyal hizmet uzmanlarının politikaları etkileme gücü oldukça önemli bir yere sahiptir. Uzmanların bu gücü kullanabilmeleri açısından ise araştırmacı rolü ön plana çıkmaktadır. Uzman, içinde yaşadığı toplumun özelliklerini, toplumsal cinsiyet bakışından kaynaklı sorun ve gereksinimlerini araştırmalı ve analiz edebilmelidir. Benzer şekilde uzman, planlayıcılık rolünü kullanarak, araştırmalar ve planlamalar yaparak, bu konulara yönelik politikalar geliştirilmesine ön ayak olması gerekmektedir.

Sosyal hizmetin eğitim işlevi doğrultusunda sosyal hizmet uzmanları, toplumu bilgilendirme rolünü kullanarak toplumsal cinsiyet bakışından kaynaklı sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik hizmetler hakkında toplumu bilgilendirir ve bilinçlendirirler. Bu uygulamaların çok disiplinli bir ekip çalışması içinde yürütülmesi verimliliği artıracaktır. Sosyolog, psikolog, avukat vb. meslek

elemanlarının da bu eğitim çalışmalarının içinde yer alması önemlidir. Bu eğitim çalışmaları yoluyla toplum katılımının sağlanması ve toplumun harekete geçmesinin sağlanması önemlidir. Burada sosyal hizmetin kaynak yönetimi işlevi ve sosyal hizmet uzmanının harekete geçiricilik rolünün ön planda olduğu görülmektedir. Uzman, sosyal eylem oluşmasına katkıda bulunur ve böylelikle artık toplumu oluşturan bireyler toplumsal cinsiyet bakışından kaynaklanan sorunların çözümü için harekete geçerler. Bu kapsamda okullarda hem kadın hem de erkek öğrencilere toplumsal cinsiyet ve aile içi rol paylaşımları konulu eğitimler verilmeli ve bu eğitimler yaygınlaştırılmalıdır. Bu eğitimlerin yalnızca kadınlara verilmesi istenen değişimlerin sağlanması açısından yeterli değildir. Birlikte bir değişimin sağlanabilmesi açısından erkeklerin de toplumsal cinsiyet konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bazı erkekler toplumsal cinsiyet bakışı konusunda bilinç kazanmış olmalarına rağmen, kendilerini sosyal çevrelerindeki toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip diğer erkeklerin baskısı altında hissettikleri için bu bilinç doğrultusunda hareket etmekten kaçınmaktadırlar. Burada sosyal hizmetin çevresi içinde birey anlayışının üzerinde durulması gerekmektedir. Ekosistem yaklaşımı doğrultusunda birey, içinde bulunduğu çevreden etkilenmektedir. Bu nedenle hem kadınların hem de erkeklerin toplumsal cinsiyet ve aile içi rol dağılımı konusunda bilinç kazanmasına yönelik çok disiplinli bu çalışmaların önemi büyüktür. Bu çalışmaların yaygınlaştırılabilmesi, daha kısa sürede daha geniş kitlelere ulaşılabilmesi açısından ise medyanın desteğinin alınması uygun olacaktır. Örneğin günümüzde sosyal medyanın kullanımı oldukça artmıştır. Bu sayede sosyal medya aracılığıyla daha geniş kitlelere toplumsal cinsiyet konusunda eğitim programlarının ulaştırılması daha kolay olacaktır. Kamu spotları yoluyla toplumda bir farkındalık yaratılması sağlanabilecektir.

Toplumun bilgilendirilmesine ve bilinçlendirilmesine yönelik bu çalışmaların yaygınlaştırılmasında ise projelerin önemli katkısından söz edilebilir. Sosyal hizmet uzmanlarının içinde yer alacağı proje ekipleri tarafından toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının azaltılmasına, aile işlevlerinin dengelenmesinde aile içi iletişimin önemine ve rol paylaşımında eşitlik kavramına yönelik olarak proje

konuları oluşturulabilir. Bu projeler yoluyla, bu eğitim çalışmalarının daha kalıcı olması sağlanacaktır.

Söz edilen tüm bu uygulama örneklerinde de görüldüğü gibi sosyal hizmet uzmanları, aile hizmetlerinde oldukça etkin bir rol oynamaktadırlar.

1.8. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Aile, bireyin ve toplumun gelişimi için önemli olan sosyal ve dinamik bir kurumdur. Ailenin sosyal ve dinamik olması zaman içinde değişmesine ve farklılaşmasına neden olmaktadır. Zaman içinde meydana gelen değişimler ve gelişmeler sonucunda aile yapısı, aile içi ilişkiler, iletişim kalıpları, roller ve işlevler de değişime uğramaktadır. Toplumun değişmesiyle birlikte kadının iş yaşamındaki rolü artmış ve aile içi rollerde de değişimler meydana gelmiştir. Aile yapısında meydana gelen bu değişiklikler, eşlerin üstlendikleri yeni roller, üstlenilen bu roller sonucu oluşan sorunlar ve gereksinimler, aile işlevlerinin yerine getirilmesinde sıkıntılar yaşanmasına neden olmaktadır. Özellikle ailede kadın ve erkeğin algıladığı toplumsal cinsiyet rolleriyle aile içinde üstlenmek zorunda kaldığı rollerin birbiriyle çatışması ve eşlerin bu sorunlarla başa çıkmada karşılaştıkları güçlükler, aile işlevlerinin sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesini engellemektedir.

Ailenin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için aile içi rol paylaşımlarının adil ve gönüllü bir şekilde yapılması önemlidir. Bireyin hem "kendi içinde algıladığı rol ile uyguladığı rol arasındaki çatışma" hem de "eşlerin birbirlerinden beklentilerinin karşılanamamasından kaynaklı çatışma" aile işlevlerine de yansımaktadır. Aile işlevlerinden kastedilen şey; problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolüdür. Aile içinde üyelerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili düşünceleri, yapmak zorunda oldukları rollerle benimsedikleri rollerin çatışması, eşler arasında sorunlar yaşanmasına yol açmakta ve aile işlevlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesini engellemektedir.

Bireylerin ailede yerine getirdikleri roller karşılıklılık esasına dayanır ve çeşitli beklentileri içermektedir. Eşlerin birbirlerinden beklentileri aynı zamanda aile içinde eşlerin rollerini de etkilemektedir. Bu noktada sosyal rol teorisi, eşlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarının nasıl oluştuğunun anlaşılması bakımından önemlidir. Bireylerin sahip oldukları roller, buldukları kültürün özelliklerinden ve bireyin kendisinden kaynaklıdır. Roller toplumsallaşma süreci içinde gelişir ve bireyler de cinsiyetlerine bağlı olarak bu rolleri öğrenirler. Toplumsal yapıdaki değişmeler, kadının iş yaşamına girmesiyle toplumdaki konumunun değişmesi, bireylerin algıladıkları toplumsal cinsiyet rollerinde değişmeler meydana getirebilir. Dolayısıyla bireyin kendi rolleri ile toplumsal yapının değişmesiyle ortaya çıkan yeni roller uyumsuzluk gösterebilir.

Birey ve toplum açısından büyük önem taşıyan ailenin, kendi bütünlüğünü tehdit eden sorunlarla karşılaşması ve bu sorunlarla başa çıkmada yetersiz olması durumunda, ailenin çeşitli sosyal hizmet kurumlarından profesyonel yardım alması önemlidir. Aileye hizmet veren sosyal hizmet kurumları ve bu kurumlarda çalışan sosyal hizmet uzmanları, ailenin sorunlarının giderilmesi, sorunlarla başa çıkma yöntemlerinin öğretilmesi, aile üzerinde tehdit oluşturan risk faktörlerinin belirlenmesi, aileye yönelik koruyucu-önleyici hizmetlerin verilmesi, ailenin bir bütün olarak güçlendirilmesi ve ailenin çeşitli kaynaklarla bağlantıya geçmesi için uygulamalar gerçekleştirilmektedir.

Aile içi rol dağılımından kaynaklanan sorunlar ve bunlara yönelik çözüm önerilerinin neler olduğu konusu üzerinde önemle durulmalıdır. Böylece ailedeki bireylerin algıladıkları toplumsal cinsiyet rollerinin aile işlevlerine olumsuz yansımaları sonucu oluşan sorunlar ve gereksinimler belirlenebilecektir. Tüm bu sorunların toplumsal cinsiyet bakışı ve sosyal rol teorisi açısından incelenmesiyle, aile bireylerinin bu doğrultuda var olan sorunlarına ilişkin daha etkili hizmetlerin geliştirilmesi sağlanabilecektir. İlgili literatür incelendiğinde ise evli çiftlerin aile içi rol dağılımlarına ilişkin kendi algılarına ve rol dağılımında yaşanan sorunların çözümüne yönelik uygulamalara ilişkin yeterli kaynak olmadığı görülmüştür.

Bu çalışmanın problemini, evli kadın ve erkeklerin aile işlevlerine (problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü gibi aile işlevlerine) etki eden özelliklerinin, aile içinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin yaşadıkları çatışmaların ve bunların aile işlevlerine etkisinin belirlenmesi ve bunların çözümüne yönelik öneriler geliştirilmesine dair gereksinimler oluşturmaktadır.

1.9. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı; aile içinde evli kadın ve erkeklerin aile işlevlerini etkileyen etkenlerin belirlenmesi, bu doğrultuda ailenin sosyo-demografik özelliklerinin, aile özelliklerinin, toplumsal cinsiyet rollerinin ve toplumsal cinsiyet rollerinde yaşadıkları çatışmaların aile işlevlerine etkisinin belirlenmesi ve sosyal hizmet açısından çözüm önerilerinin geliştirilmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmanın amaçları aşağıdaki soru cümleleriyle ifade edilmiştir:

Evli kadın ve erkeklerin aşağıda belirtilen özellikleri ile aile işlevleri arasında ilişki var mıdır?

1. Evli kadın ve erkeklerin sosyo-demografik özellikleri,
2. Evli kadın ve erkeklerin aile özellikleri,
3. Evli kadın ve erkeklerin kök ailelerinde olan, kendi ailelerinde var olan ve ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rolleri,
4. Evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili, kendi ailelerinde var olan durum ile kök ailelerinde olan durum arasındaki çatışma,
5. Evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili, kendi ailelerinde var olan durum ile ideal olarak gördükleri durum arasındaki çatışma,
6. Aile işlevlerinin sağlıklı biçimde sürdürülebilmesi için, eşlerin kullandıkları kişisel ve profesyonel baş etme yolları ve bu hizmetlerden beklentileri.

1.10. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Aile, toplumsal yapıdaki değişimlere ayak uydurmak durumunda olan, toplumun şekillenmesinde ve gelişiminde rol oynayan en önemli kurumlardan biridir. Toplum yapısının değişmesiyle birlikte, geleneksel aile yapısından modern aile yapısına geçme süreci, eşler arasındaki iletişim kalıplarının, aile içi rol paylaşımının değişmesine ve kadın ve erkeklerin algıladıkları rollerden farklı birtakım rolleri yerine getirmesine neden olabilmektedir. Aile üyeleri bu değişimlere uyum sağlamada güçlük yaşayabilmektedirler. Dolayısıyla bu değişim süreci ve eşlerin algıladıkları rollerin dışında yeni roller edinmeleri aile işlevlerine de yansıyabilmektedir. Bundan dolayı değişime ayak uyduramamış ailelere yönelik koruyucu-önleyici, geliştirici ve tedavi edici hizmetlerin planlanması gerekmektedir. Bu araştırmadan elde edilecek bilgilerin, ailelere yönelik yapılacak müdahalelerin planlanmasına ve yürütülmesine faydalı olacağı düşünülmektedir.

Ayrıca literatürde, evli kadın ve erkeklerin algıladıkları toplumsal cinsiyet rolleri ve algıladıkları bu rollerin dışında birtakım roller üstlenmeleriyle karmaşık hale gelen bir aileye yapısı ve bunun aile işlevlerine yansımaları konu alan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu yönüyle de araştırma önem taşımaktadır.

1.11. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma 2012-2013 öğrenim yılında toplanan veriler ile sınırlıdır.

1.12. TANIMLAR

Aile: Ankara'da yasal bir evlilik bağı ile birlikte yaşayan ve kök ailesiyle birlikte yaşamayan (çekirdek aileler), çocukları 6-12 yaş aralığında olan yani aile yaşam döngüsünün 2. döngüsü olan "küçük çocuklu ailelere" karşılık gelen eşlerden oluşan ailelerdir.

Toplumsal Cinsiyet Roller: Evli kadın ve erkeklerin aile içinde toplumsal cinsiyet bakışı doğrultusunda üstlendikleri ve/veya benimsedikleri rollerdir.

İdeal Toplumsal Cinsiyet Roller: Evli kadın ve erkeklerin aile içinde olmasını istedikleri toplumsal cinsiyet rolleridir.

Kendi Ailelerinde Var Olan toplumsal Cinsiyet Roller: Evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin verdikleri yanıtlardır.

Kök Ailede Olan Toplumsal Cinsiyet Roller: Evli kadın ve erkeklerin kendi (kök) ailelerinde olan toplumsal cinsiyet rollerini düşünerek verdikleri yanıtlardır.

Rol Çatışması: Evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde varolan ve kök ailelerinde olan toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki farklılıklar ve/veya kendi ailelerinde var olan ve ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki farklılıkların yarattığı durumdur.

Aile İşlevleri: Problem çözme, duygusal tepki verebilme, iletişim, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevlerden oluşan ve Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) ile ölçülen aile işlevlerinin yedi boyutudur.

Sağlıklı Aile: Aile Değerlendirme Ölçeği'nden 2'nin altında puan alan ailelerdir.

Sağlıksız Aile: Aile Değerlendirme Ölçeği'nden 2 ve üzeri puan almış ailelerdir.

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırma tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. "Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır" (Karasar, 2007, s. 77). Bu çalışmada da çalışma kapsamına giren evli kadın ve erkeklerin aile işlevlerini etkileyen özellikleri ve yaşadıkları çatışma durumları var olduğu biçimiyle belirlenmeye çalışılmıştır. Tarama modellerinden genel tarama modeli, genel tarama modellerinden ise ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. "İlişkisel tarama modeli, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir" (Karasar, 2007, s. 81). Bu çalışmada da evli kadın ve erkeklerin aile işlevlerini etkileyen özellikleri, aile içinde üstlendikleri rollerle bağlantılı olarak yaşadıkları rol çatışması (bağımsız değişken) ve bunun aile işlevleri (bağımlı değişken) ile ilişkisine bakılmıştır.

2.2. ÇALIŞMA EVRENİ

Araştırmanın çalışma evrenini, Ankara'da yasal bir evlilik bağı ile birlikte yaşayan ve kök ailesiyle birlikte yaşamayan (çekirdek aileler) kadın ve erkekler oluşturmaktadır. Bu ailelerden çocukları yalnızca 6-12 yaş aralığında olanlar bu çalışma kapsamına alınmıştır. Bu aileler aile yaşam döngüsünün 2. Döngüsü olan "küçük çocuklu ailelere" karşılık gelmektedir. 6-12 yaş aralığı, Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı'nda somut işlemler dönemine, Erikson'un Psiko-sosyal Gelişim Kuramı'nda aşağılık duygusuna karşı çalışkanlığa ve Freud'un Psikanalitik Kuramı'nda ise gizil döneme karşılık gelmektedir. Çocukların bu yaş

aralığında seçilmesinin nedeni ise, ergenlik dönemi gibi kendi içinde birçok sorunu barındıran fırtınalı bir dönemin aile işlevlerine etkisinin kontrol altında tutulmak istenmesidir.

Bu doğrultuda Ahmet Vefik Paşa İlkokulu ve Ortaokulu seçilmiştir. Bunun ilk nedeni, ailelerin sorunlarının çözülmesinde önemli bir yere sahip olan Ankara Aile Danışma Merkezi ile aynı mahallede olan tek okul olmasıdır. Böylelikle Aile Danışma Merkezi'nin ücretsiz hizmetlerinden yararlanan ve yararlanmayan ailelere aynı anda ulaşabilme kolaylığı sağlanacağı düşünülmüştür. Buna göre okul müdüründen birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar olan öğrencilerin toplam sayısına ulaşılmıştır. Araştırmanın örneklemini 6-12 yaş arası çocuğu olan ve çekirdek aile yapısına sahip evli kadın ve erkekler oluşturduğu için, sınıflar arası fark ortaya çıkarılmamıştır. Ayrıca her sınıfı ayrı ayrı temsil etme kaygısı güdülmemiştir (Birinci sınıf-sekizinci sınıf arasındaki tüm sınıflar). Bundan dolayı basit tesadüfi örnekleme yoluyla öğrenciler seçilmiştir. Bu bağlamda Ankara'da bulunan İstatistik Çözümleri adlı merkeze gidilerek, örneklem hesabı için destek alınmıştır (Salih Uzun, 05.06.2013 tarihli görüşme). Örneklem hesabı şu şekilde yapılmıştır:

n = Evren birim sayısı

P = Evrendeki X 'in gözlenme oranı, Q ($1-P$)= X 'in gözlenmeme oranı

Z_{α} = α : 0.05, 0.01, 0.001 için 1.96, 2.58 ve 3.28 değerleri

d = Örneklem hatası

σ = Evren standart sapması

$t_{\alpha, sd}$ = sd serbestlik dereceli t dağılımı kritik değerleridir ($sd=n-1$). $t_{\alpha, sd}$ kritik değerleri $sd= n-1$

$$n = \frac{N \cdot P \cdot Q \cdot t_{\alpha, sd}^2}{d^2}$$

$$(N-1) \cdot d^2$$

(%95 güven düzeyinde serbestlik derecesi 1005 olan t dağılımının değeri 1,645'dir. Buna göre:

$$\frac{1006 \cdot 0,5 \cdot 0,5 \cdot (1,645)^2}{1005 \cdot (0,05)^2} \quad \blacktriangleright \quad \frac{680,5652875}{2,5125} \quad \blacktriangleright \quad 270,86 \text{ (Min. örneklem sayısı)}$$

Buna göre çalışmaya katılmaya gönüllü olan, 6-12 yaş aralığında çocuğu olan çekirdek ailelerdeki kadın ve erkeklere görüşme formu ve Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) uygulanmıştır. Sonuçta araştırmaya gönüllü olarak katılan toplam 371 evli kadın ve erkeğe ulaşılmıştır.

2.3. VERİLERİN TOPLANMASI

Çalışmada veriler, çocukları Ahmet Vefik Paşa İlkokulu ve Ortaokulu'nda okuyan kadın ve erkeklerden toplanmıştır. Okulun bulunduğu Güvenevler Mahallesi'nin muhtarı ile yapılan görüşmeler sonucunda Ankara Aile Danışma Merkezi ile aynı mahallede bulunan tek okulun bu okul olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamına giren evli kadın ve erkeklere araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formunun yanı sıra, Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) uygulanmıştır.

Araştırma kapsamına giren okuldaki öğrencilere ulaşılabilmesi için Ankara Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı izin alınmıştır. Gerekli izinin verilmesinin ardından beşi kadın ve beşi erkek olmak üzere on kişi ile ön deneme (pilot çalışma) yapılmıştır. Bu ön deneme sonucunda katılımcılarla bire bir görüşmenin daha uygun olacağı düşünülmüştür. Bu çerçevede 6-12 yaş grubundaki öğrencilerin anne-babalarına ulaşılmış ve araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formunda, evli kadın ve erkeklerin fikirleri de alınarak, gerekli görülen düzenlemeler yapıldıktan sonra görüşmelere başlanmıştır.

Görüşmeler ise en kısa on beş dakika en uzun ise otuz dakika süre aralıklarında yapılmıştır.

2.3.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler, araştırmacının kendisi tarafından hazırlanan görüşme formu ve Işıl Bulut tarafından 1990 yılında Türkçe'ye uyarlanan McMaster Aile Değerlendirme Ölçeği ile toplanmıştır.

Görüşme formunda katılımcıların sosyo-demografik bilgilerine, aile özelliklerine, kök ailelerine, aile içinde kendilerinin ve eşlerinin üstlendikleri rollere ve bu rollere ilişkin düşüncelerine yönelik sorular yer almaktadır.

Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Amerika Birleşik Devletleri'nde Brown Üniversitesi ve Butler Hastanesi tarafından Aile Araştırma Programı çerçevesinde geliştirilmiştir. Ailenin işlevlerini hangi konularda yerine getirebildiğini veya getiremediğini belirleyen Aile Değerlendirme Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Bulut (1993) tarafından yapılmış ve Türkçe'ye kazandırılmıştır. Aile Değerlendirme Ölçeği, daha önce geliştirilmiş olan McMaster Aile İşlevleri Modelinin klinik olarak aileler üzerinde uygulanmasıyla elde edilmiştir. Bu ölçek ailenin yapısal ve örgütsel özelliğini ve aile üyeleri arasındaki etkileşimi, 'sağlıklı' ve 'sağlıksız' olarak ayırt edilebilecek şekilde tanımlamıştır. Bulut (1993, s. 6-8) Aile Değerlendirme Ölçeği ile ilgili açıklamalarını şu şekilde belirtmektedir:

ADÖ yedi alt ölçek ve 60 sorudan oluşmaktadır. Bunlardan altı tanesi McMaster Aile İşlevleri Modelinde (MMFF) ele alınan alt ölçeklerdir ve her biri aile işlevlerindeki sorun alanlarını tek tek ele almaktadır. Yedinci alt ölçek ise ADÖ'de eklenmiş olup, ailenin sağlıklı olup olmadığını genel olarak değerlendirmektedir. Yedi alt ölçek ve operasyonel tanımları aşağıda belirtilmiştir.

1. Problem Çözme (Problem Solving)

Problem çözme, ailenin etkili bir şekilde işlevlerini yerine getirebileceği düzeyde maddi ve manevi sorunlarını çözebilme becerisi olarak açıklanmaktadır. Sorunun ortaya çıkışından, çözümlenmesine kadar olan dönemi kapsar.

2. İletişim (Communication)

İletişim, aile üyeleri arasındaki bilgi alışverişini biçiminde tanımlanmaktadır. Burada ailenin etkili bir iletişim içinde olup olmadığı ölçülmek istenmektedir. Bu nedenle üyeler arası sözlü iletişimin içeriğinin açık olup olmadığı, kişilerin söylemek istediklerini doğrudan doğruya ifade edip edemedikleri üzerinde durulmaktadır. Etkili iletişim, açık ve dolaysız olmalıdır.

3. Roller (Roles)

Roller, ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan davranış kalıplarıdır. McMaster Aile İşlevleri Modeli ailenin kaynaklarının kullanımı, bakıp büyütme, destekleme ve kişisel gelişim sağlama, aile sistemini idare etme gibi konularda davranış kalıbı geliştirip geliştiremediği üzerinde odaklanmaktadır. İlave olarak roller ile ilgili boyut, görevlerin belirgin ve eşit olarak üyelere dağılımı ile görevlerin aile üyeleri tarafından sorumlu bir şekilde yerine getirilip getirilmemesini de içermektedir. Başka bir deyişle para, konut, giyim, yeme gibi maddi ihtiyaçların karşılanması rollere bağlı olarak ele alınmaktadır. Bu konuda işlevsel bir aile, çocukların ve ebeveynin bakımı, beslenme ve gelişmesini sağlayacak şekilde rollerini belirlemiş olan ailedir. İşlevler, para-sağlık gibi konularda kural koymayı ve karar vermeyi gerektirir.

4. Duygusal Tepki Verebilme (Affective Responsiveness)

Aile üyelerinin her türlü uyarılar karşısında en uygun tepkiyi göstermesi anlamına gelmektedir. Burada sevgi, mutluluk, neşe gibi ferahlık ifade eden duyguların yanında; kızgınlık, üzüntü, korku gibi acil durumlar da içerilmektedir. Bir başka deyişle bu işlevini yerine getirebilen bir ailede aile üyeleri her türlü duygularını ağırlıklı bir şekilde sözle veya hareketlerle ifade edebilirler.

5. Gereken İlgii Gösterme (Affective Involvement)

Aile üyelerinin birbirlerine gösterdiği ilgi, bakım ve sevgiyi içerir. En sağlıklı aileler, birbirleriyle orta derecede ilgilenirler. Az veya çok ilgilenen aileler bu konudaki işlevini yeterince yerine getiremiyorlar demektir. Çok ilgilenme, aile üyelerinin birbirlerine fazla bağımlı olduğunu, az ilgilenme ise birbirlerine az sevgi ve ilgi gösterdiklerinin belirleyicisidir.

6. Davranış Kontrolü (Behavior Control)

Davranış kontrolü, ailenin, üyelerinin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimidir. Bu alt ölçekte psikolojik ve sosyal tehlike karşısındaki davranışlar değerlendirilir. Ayrıca kontrolün esnek, katı, serbest ve düzensiz oluşu da bu alt ölçekte ele alınmaktadır.

7. Genel Fonksiyonlar (General Functions)

Bu boyut, yukarıda ifade edilen altı boyutu da kapsayacak şekilde bilgi toplamayı amaçlamaktadır. ADÖ 60 maddeden oluşmaktadır. Her madde aile yaşamına ilişkin olumlu ve olumsuz ifadelerin yer aldığı bir cümleden meydana gelmiştir ve her biri yedi alt ölçekten bir tanesine aittir. Maddelerin bazıları sağlıklı işlevleri, bazıları da sağlıksız işlevleri tanımlamaktadır. Orijinal raporda 53 olan madde sayısı daha sonra üç alt ölçüğün (iletişim, problem çözme, roller) geçerliliğini artırmak amacıyla, diğer alt ölçüklerle korelasyonu bozmayacak biçimde 7 madde daha eklenerek 60'a çıkarılmıştır.

Boyutlar ve maddeler aşağıdaki gibidir:

1. Problem Çözme: 2, 12, 24, 38, 50, 60
2. İletişim: 3, 18, 22, 29, 35, 43, 52, 59
3. Roller: 4, 8, 10, 15, 23, 30, 34, 40, 45, 53, 58
4. Duygusal Tepki Verebilme: 9, 19, 28, 39, 49, 57
5. Gereken İlgii Gösterme: 5, 13, 25, 33, 37, 42, 54
6. Davranış Kontrolü: 7, 17, 20, 27, 32, 44, 47, 48, 55
7. Genel Fonksiyonlar: 1, 6, 11, 16, 21, 26, 31, 36, 41, 51, 46, 56

Aile Değerlendirme Ölçeği'nde seçeneklere, 1 den 4 e kadar puan verilmektedir. "Aynen katılıyorum" seçeneğini işaretleyenler 1 puan, "büyük ölçüde katılıyorum" seçeneğini seçenler 2 puan, "biraz katılıyorum" cevabını verenler 3 puan, "hiç katılmıyorum" şeklinde cevap verenler ise 4 puan almaktadırlar. Bazı maddeler olumlu, bazıları ise olumsuz yönde hazırlanmış olduğundan bazı sorularda "aynen katılıyorum" cevabı; diğer bazılarında da "hiç katılmıyorum" cevabı sağlıklı olmayı göstermektedir. Ölçeğin değerlendirilmesinde hesaplamada kolaylık sağlamak amacıyla sağlıksızlık gösteren sorulara verilen puanlar 5 ten çıkarılarak, değerlendirmede 1 puanın en sağlıklı cevabı, 4 puanın ise en sağlıksız cevabı göstermesi sağlanmaktadır.

Evli kadın ve erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeği'nin alt ölçeklerinden almış oldukları puanlar hesaplanmıştır ve 2 ve üzeri puan ailelerin sağlıksızlık eğilimi, 2'nin altında puan alan ailelerin ise sağlıklılık eğilimi gösterebileceği düşünülmüş yorumlamalar yapılmıştır.

Araştırmada kullanılan görüşme formu ise evli kadın ve erkeklerin sosyo-demografik özellikleri, aile özellikleri, toplumsal cinsiyet rolleri (kendi ailelerinde var olan, kök ailelerinde olan ve ideal olarak gördükleri) ve toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili düşünceleri ile ilgili soruları içeren dört bölümden oluşmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin soruları içeren bölüm ise evli kadın ve erkeklerle yapılan ön denemeler sonucunda ailelerin görüşleri alınarak oluşturulmuştur. Ayrıca toplumsal cinsiyet rollerini içeren kitap, tez ve makaleler okunarak ve yine ön deneme yapılan ailelerin fikirleri alınarak *kendi ailelerinde var olan roller, kök ailelerinde olan roller ve ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rolleri* başlıkları altında toplumsal cinsiyet rollerini içeren 22 soru hazırlanmıştır.

Toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili hazırlanan görüşme formunda toplamda 66 soru bulunmaktadır. Bu rollerin aile içinde kimler tarafından yerine getirildiğiyle ilgili olarak, "erkek" "kadın" ve " her ikisi" seçenekleri bulunmaktadır. Araştırmaya katılan evli kadın ve erkekler bu seçeneklerden yalnızca bir tanesini işaretlemişlerdir. Tek tek üstlenilen roller geleneksel roller olarak düşünüldüğünden, bu seçeneklerden "erkek" ve "kadın" seçeneğini işaretleyenlere 1 puan verilmiştir. "Her ikisi" seçeneğini işaretleyenlere ise 2 puan verilmiştir. Her ikisi seçeneğini işaretleyenlere 2 puan verilmesinin nedeni, toplumsal cinsiyet rollerinin paylaşımında "her ikisi" seçeneğini işaretleyenlerin daha olumlu bir durum olarak görülmesidir. Çünkü "her ikisi" seçeneği bu rollerin aile içinde ortak yapıldığının bir göstergesi olarak düşünülmektedir. Dolayısıyla "her ikisi" seçeneğini işaretleyenler toplamda 44 puan ve yalnızca "kadın" veya "erkek" seçeneğini işaretleyenler toplamda 22 puan almışlardır. Dolayısıyla olumlu bulunan rollerin toplam puanı 44 puan olarak belirtilmiştir. Bu bağlamda katılımcılardan şu andaki durumlarını düşünerek, kendi kök ailelerinde yaşanan durumu düşünerek ve ideal olarak gördükleri durumu düşünerek sorulara cevap vermeleri istenmiştir. Her üç durum için toplam puanlar elde edilmiştir. Bu bağlamda evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan durum ile kök ailelerindeki durum ve kendi ailelerinde var olan durum ile ideal olarak gördükleri durum arasında farklılıklar olması, bu çalışma kapsamında çatışma durumu olarak ele alınmıştır. "Her ikisi" seçeneğini işaretleyenlerin toplam puanları alınmıştır ve kendi ailelerinde var olan roller ile kök ailede var olan roller; aynı şekilde kendi ailelerinde var olan roller ile ideal olarak görülen rollerdeki puanların farkı alınarak çatışma durumu ve çatışma durumunun düzeyi belirlenmiştir. Bu bağlamda kendi ailelerinde var olan roller ile kök ailedeki roller ve kendi ailelerinde var olan roller ile ideal olarak görülen toplumsal cinsiyet rollerindeki farkın (-) olması olumsuz bir durum; aradaki farkın (+) olması ise olumlu bir durum olarak görülmüştür.

2.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI

Veri toplama araçlarından elde edilecek bilgiler, veri girişine hazır hale getirildikten sonra, "SPSS Versiyon 15,00 Paket Programı"na girilmiştir. Araştırmada verilerin analizinde ortalamaların karşılaştırılmasına yönelik t testi, birden fazla ilişkinin olduğu durumlar için varyans analizi (ANOVA testi) ve ilişkilerin bakılmasına yönelik olarak korelasyon kullanılmıştır. Verilerin analizinin yapılması aşamasında, evli kadın ve erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları puanlar hesaplanmıştır.

2.5. SÜRE VE OLANAKLAR

Çalışma Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün belirlemiş olduğu sürede yani 2012-2013 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Veri toplama süreci ise Ankara Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü'nün verdiği izin doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın maliyeti araştırmacının kendi olanakları ile karşılanmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

“Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması” konulu bu çalışmada elde edilen bulgular üç ana bölümde ele alınmıştır. Bu bölümlerin ilkinde evli kadın ve erkeklere ilişkin tanıtıcı bulgulara yer verilmiştir. İkinci bölümde evli kadın ve erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)’nden aldıkları puanlara ilişkin bulgulara ve son bölümde Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ)’ni etkileyen etkenlere ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

3.1. EVLİ KADIN VE ERKEKLERE İLİŞKİN TANITICI BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamına giren kadın ve erkeklerin sosyo-demografik özelliklerine yer verilmektedir. Daha sonra ise ailelerine ilişkin özelliklere dair bulgulara yer verilmektedir.

3.1.1. Evli Kadın ve Erkeklerin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Sosyo-demografik özellikler cinsiyet, yaş, doğum yeri, en uzun süre yaşanan yer, eğitim durumu ve meslek gibi bilgileri kapsamaktadır. Bu bölümde bu bulgulara yer verilmiştir. Çizelge 1’de çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin cinsiyetlerine göre dağılımları yer almaktadır.

Çizelge 1: Evli Kadın ve Erkeklerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	Sayı	Yüzde (%)
Kadın	201	54,2
Erkek	170	45,8
Toplam	371	100

Çalışmaya katılan 371 evli kadın ve erkeğin cinsiyet dağılımlarına bakıldığında 201'inin (%54,2) kadın, 170'inin (%45,8) ise erkek olduğu görülmektedir. Bölüm 2.3.'te de belirtildiği gibi, çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu göz önünde bulundurulacak olursa, katılımcıların çoğunun kadın olması olağan bir durum olarak görülebilir. Bu bulgu toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili belli konularda kadınların biraz daha fazla sıkıntı yaşadıklarını gösterebilir. Yapılan görüşmelerde özellikle kadın katılımcıların sorulara daha ayrıntılı yanıtlar vermeleri ve birçoğunun görüşmelerin sonunda içlerini dökerek rahatladıklarını ifade etmeleri de bu bulguyu desteklemektedir.

Çizelge 2: Yaşa Göre Durum

Yaş	Sayı	Yüzde (%)
20-30	17	4,6
31-40	277	74,7
41-50	77	20,8
Toplam	371	100

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin yaş dağılımlarına bakıldığında, alt sınırın 28, üst sınırın 50, ortalamasının ise 37,11 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu (%74,7) 31-40 yaşları arasında olduğunu ifade etmiştir. 20-30 yaş arasındaki evli kadın ve erkekler yalnızca %4,6'yı, 41-50 yaş arasındakiler ise %20,8'i oluşturmaktadır. Bu yüzdelerle bakıldığında, katılımcıların çoğunluğunun genç yetişkinlik döneminde olduğu görülmektedir. Katılımcıların hepsinin 6-12 yaş arası çocuğu olan bireyler olduğu düşünüldüğünde, özellikle 20-30 yaş arasındaki kadın ve erkeklerin oldukça erken evlilik yapmış oldukları görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların yaşlarının, evlilik ilişkilerine ve aile işlevlerine yansıtılabileceği düşünülmektedir. Bu konuya ilişkin bulgulara çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yer verilmektedir.

Çizelge 3: Doğum Yerine Göre Durum

Doğum Yeri	Sayı	Yüzde (%)
İl	217	58,5
İlçe	75	20,2
Köy	79	21,3
Toplam	371	100

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin doğdukları yere göre dağılımlarına bakıldığında, yarısından biraz fazlasının (%58,5) illerde, %21,3'ünün köylerde ve %20,2'sinin ise ilçelerde doğmuş olduğu görülmektedir. Bu bulgu evli kadın ve erkeklerin kök ailelerinin de büyük bir kısmının ilde yaşadıkları veya yaşamış oldukları sonucunu da düşündürmektedir.

Çizelge 4: En Uzun Süre Yaşanan Yere Göre Durum

En Uzun Süre Yaşanan Yer	Sayı	Yüzde (%)
İl	319	86
İlçe	23	6,2
Köy	29	7,8
Toplam	371	100

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin en uzun süre yaşadıkları yere göre dağılımlarına bakıldığında da yine çoğunluğunun (%86) illerde, %6,2'sinin ilçelerde ve %7,8'inin köylerde yaşamakta olduğu görülmektedir. İllerde yaşamış veya yaşamakta olan evli kadın ve erkeklerin sosyal çevre, eğitim olanakları gibi özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, bu bireylerin daha sağlıklı aile işlevlerine sahip olabileceği düşünülebilir.

Çizelge 3 ile karşılaştırıldığında, il yüzdesinin Çizelge 4'te yer alan il yüzdesinden düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ilçe veya köy doğumlu olan evli kadın ve erkeklerin doğduktan kısa bir süre sonra illere geldikleri ve kentin değer ve tutumlarını içselleştirme olasılıklarının olduğu söylenebilir. Bu durum ise şehir yaşantısının getirdiği rahatlıktan dolayı kadın ve erkeklerde

toplumsal cinsiyet bakış açısında bir esnekleşmenin olabileceği sonucunu düşündürebilir.

Çizelge 5: Evli Kadın ve Erkeklerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Eğitim Durumu	Cinsiyet		Toplam
	Kadın	Erkek	
Okur-Yazar	2 %1	- -	2 %0,5
İlkokul	29 %14,4	20 %11,8	49 %13,2
Ortaokul	16 %8	12 %7,	28 %7,5
Lise	52 %25,9	36 %21,2	88 %23,7
Üniversite	85 %42,3	81 %47,6	166 %44,7
Yüksek Lisans	16 %8	15 %8,8	31 %8,4
Doktora	1 %0,5	6 %3,5	7 %1,9
Toplam	201 %100	170 %100	371 %100

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin eğitim durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında, okuma yazma bilmeyen birey olmadığı, yalnızca okuma yazma bilen kadınlar %0,5, ilkokul mezunu olan kadınlar %14,4 ve erkekler %11,8, ortaokul mezunu kadınlar %8 ve erkekler %11,8, lise mezunu olan kadınlar %25,9 ve erkekler 21,2, üniversite mezunu olan kadınlar %42,3 ve erkekler %47,6, lisansüstü yapmış olan kadınlar %8 ve erkekler %8,8 ve doktora yapmış kadınlar %0,5 ve erkekler %3,5 oranında görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumlarına genel olarak bakıldığında üniversite mezunu olan erkeklerin oranının kadınların oranına kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla

birlikte üniversite mezunu olan kadınların oranının yüksek olması da dikkat çekicidir. Araştırmanın Çankaya İlçesi'nde yapılmış olmasından dolayı kadın ve erkeklerin eğitim durumlarının çoğunlukla orta ve üst düzeyde oldukları söylenebilir. Eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin büyük oranda ilde okumuş oldukları düşünüldüğünde, bu bireylerin daha çok il değerlerini benimsemiş oldukları, daha çok sosyal etkileşimlerde buldukları, farklı bakış açısından insanlarla iletişime girdikleri, bundan dolayı da toplumsal cinsiyet bakış açılarının çok katı olmadığı söylenebilir.

Ankara Kalkınma Ajansı ve TÜİK'in eğitim düzeyi ve cinsiyet ilişkisini ele aldığı çalışmasında (2011, s. 29), Ankara'da kadınların %5,1 ve erkeklerin %0,9'unun okuma yazma bilmedikleri, kadınların %16,2 ve erkeklerin %15,2'sinin okur-yazar oldukları, kadınların %35,8 ve erkeklerin %30,7'sinin ilkökul mezunu, kadınların %5,1 ve erkeklerin %7,3'ünün ortaokul mezunu, kadınların %25,3 ve erkeklerin %21,4 ve erkeklerin %25,3'ünün lise mezunu, kadınların %11,1 ve erkeklerin %14,1'inin yüksekokul/fakülte mezunu ve kadınların %1,6 ve erkeklerin %2,3'ünün yüksek lisans mezunu oldukları ortaya konulmuştur.

Dolayısıyla bu araştırmanın bulguları değerlendirildiğinde, araştırmanın Çankaya'da yapılmış olması nedeniyle kadın ve erkeklerin eğitim durumlarının Ankara ili ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Bu durumun da yine aile işlevlerine olumlu olarak yansımaları beklenebilir.

Eğitim düzeyinin artmasıyla bireylerin toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili geleneksel yargılarının değişmeye başladığı düşünülebilir. Nitekim Ersoy'un 2009 yılında yaptığı "Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği" adlı araştırmasında eğitim seviyesi arttığında her iki cinsiyet grubunda da geleneklere bağlılık açısından bir değişim yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır (Ersoy, 2009, s. 219).

Çizelge 6: Mesleğe Göre Durum

Meslek	Sayı	Yüzde (%)
Kamu Çalışanı	106	28,6
Özel Sektör	104	28
Serbest Meslek	82	22,1
Diğer	79	21,3
Toplam	371	100

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin mesleklerine göre dağılımlarına bakıldığında %28,6'sının kamuda, %28'inin de özel sektörde çalıştığı görülmektedir. Katılımcıların %22,1'i serbest meslekte çalışmakta iken, %21,3'ü ise diğer meslekleri ifade etmiştir. Bu mesleklerin içinde apartman görevlisi (66 kişi), iş adamı (8 kişi) ve makine mühendisi (5 kişi) yer almaktadır. Söz konusu bu 79 kişinin, kamu, özel sektör veya serbest meslek seçenekleri yerine, mesleğini açık biçimde belirtmek istemesi ve bu kişilerin hepsinin erkek olması ayrıca dikkat çeken bir durumdur. Katılımcıların çalıştıkları sektörlere göre dağılımlarının birbirine oldukça yakın olması nedeniyle, mesleklerinin aile işlevlerine olan etkisi belirgin biçimde ölçülemeyebilir ancak özellikle iş adamı veya apartman görevlisi olduğunu belirtme gereksinimi duyan evli erkeklerin mesleklerinin, aile işlevlerine yansiyabileceği akla gelebilmektedir.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin ailelerinin özelliklerine ilişkin bulgulara yer verilmektedir.

3.1.2. Evli Kadın Ve Erkeklerin Aile Özelliklerine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde, evli kadın ve erkeklerin aile özelliklerine ilişkin olarak aylık toplam gelir, eşin eğitim durumu, evlilik süresi ve çocuk sayısına yer verilmektedir.

Çizelge 7'de evli kadın ve erkeklerin aylık toplam gelirlerine göre dağılımları yer almaktadır.

Çizelge 7: Aylık Toplam Gelir Durumu

Aylık Toplam Gelir	Sayı	Yüzde (%)
500-1000	46	12,4
1001-2000	28	7,5
2001-3000	113	30,5
3001-4000	93	25,1
4001-5000	59	15,9
5000 üstü	32	8,6
Toplam	371	100

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin aylık toplam gelirlerine bakıldığında, alt sınırın 600 TL, üst sınırın 5700 TL ve ortalama gelir düzeyinin ise 3080 TL olduğu görülmektedir. Üst sınırın, alt sınırın neredeyse on katı olması oldukça dikkat çekicidir. Gelir dağılımlarına genel olarak bakıldığında ise, evli kadın ve erkeklerin %7,5'inin 1001-2000 TL, %30,5'inin 2001-3000 TL aylık toplam gelire sahip olduğu görülmektedir.

TÜİK verilerine göre (2013), Türkiye'de açlık sınırı 1.155 TL ve yoksulluk sınırı ise 2,808 TL olarak belirlenmiştir. Bulgular TÜİK verilerine göre değerlendirildiğinde araştırmaya katılan evli kadın ve erkeklerin %49,6'sının 3000 TL üzerinde gelir elde ettiği görülmektedir. Bu durum ise araştırmaya katılan evli kadın ve erkeklerin büyük çoğunluğunun yoksulluk sınırının üzerinde olduğunu göstermektedir.

Ailenin gelirinin, aile işlevleri üzerinde önemli bir etken olduğu düşünüldüğünde, gelir düzeyi daha yüksek olan ailelerin daha sağlıklı aile işlevlerine sahip oldukları düşünülebilir. Ancak Aile Yapısı Araştırması (2006) verilerine göre, gelir grupları açısından alt gelir gruplarındaki ailelerin üst gelir gruplarındaki ailelere göre birlikte zaman geçirme oranları daha yüksek olarak bulunmuştur. Bu durumda, aile üyelerinin birlikte zaman geçirme süreleri ile gelir düzeyleri arasında ters orantı olduğu görülmektedir. Gelir düzeyi arttıkça aile üyelerinin daha az birlikte zaman geçirmesi ise bireyselleşmeyle ve dayanışma gereksiniminin azalmasıyla açıklanabilir.

Çizelge 8: Evli Kadın Ve Erkeklerin Eşlerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Eşin Eğitim Durumu	Cinsiyet		Toplam
	Kadın	Erkek	
Okur-Yazar Değil	- -	1 %0,6	1 %3
Okur-Yazar	- -	1 %0,6	1 %3
İlkokul	23 %11,4	33 %19,4	56 %15,1
Ortaokul	12 %6	10 %5,9	22 %5,9
Lise	42 %20,9	43 %25,3	85 %22,9
Üniversite	104 %51,7	69 %40,6	173 %46,6
Yüksek Lisans	12 %6	10 %5,9	22 %5,9
Doktora	8 %4	3 %1,8	11 %3
Toplam	201 %100	170 %100	371 %100

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin eşlerinin eğitim durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında, eşi okuma yazma bilmeyen kadınların olmadığı, erkeklerin ise %0,6 olduğu; eşi ilkokul mezunu olan kadınların %11,4, erkeklerin %19,4; eşi ortaokul mezunu olan kadınların %6, erkeklerin %5,9 olduğu; eşi lise mezunu olan kadınların %20,9, erkeklerin %25,3 olduğu; eşi üniversite mezunu olan kadınların %51,7, erkeklerin %40,6 olduğu; eşi yüksek lisans ve doktora yapan kadınların %10, erkeklerin ise %7,7 olduğu görülmektedir. Bulgular değerlendirildiğinde üniversite mezunu olan kadınların eşleri %51,7 iken üniversite mezunu olan erkeklerin eşleri %40,6 oranındadır. Bu sayılar, evli kadın ve erkeklerin kendilerinin eğitim durumlarıyla oldukça benzerlik

göstermektedir. Eşlerin eğitim seviyelerinin benzer olması, olaylara benzer pencerelerden bakabilmelerini ve sorunlar karşısında ortak çözüm önerileri geliştirebilmelerini sağlayabilir. Bu bulgu genel olarak değerlendirildiğinde, bunun kadınların da giderek özgürleşmeleri ve eğitim yaşamında daha fazla yer almalarının doğal bir sonucu olduğu düşünülebilir.

Yapılan araştırmalar, eşlerin eğitim seviyelerindeki denge ve artış ile evlilikten alınan doyum arasında yakın bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Duvall, 1972; akt. Çamur Duyan, 2000, s. 15). Ersoy'un yaptığı bir araştırmada (2009) kadın ve erkeklerde eğitim seviyesinin yükselmesinin daha eşitlikçi bir yaşayış tarzını da beraberinde getirdiği ve bunun aileye olumlu olarak yansıdığı belirtilmiştir.

Bu çalışmanın bulguları, söz edilen araştırmaların bulguları doğrultusunda değerlendirildiğinde, kadın ve erkeklerin yakın eğitim düzeylerinde olmasının, evlilik ilişkileri açısından olumlu etkiye yol açabileceği düşünülebilir.

Çizelge 9: Evli Kadın Ve Erkeklerin Evlilik Süresi

Evlilik Süresi	Sayı	%
6-10	128	34,5
11-15	211	56,9
16-20	27	7,3
21 ve üzeri	5	1,3
Toplam	371	100,0

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin evlilik sürelerine göre dağılımlarına bakıldığında, 6-10 yıllık evli olanların %34,5, 11-15 yıllık evli olanların %56,9, 16-20 yıl arası evli olanların %7,3 ve 21 ve üzeri yıllık evli olanların ise %1,3 olduğu görülmektedir. Evli kadın ve erkeklerin, aile yaşam döngüsünün küçük çocuklu aileler basamağından seçilmiş olduğu ve çocuklarının 6-12 yaş arasında olduğu göz önünde bulundurulduğunda, evlilik süresine göre geç çocuk sahibi olan bireylerde aile işlevlerinin farklılaşma olasılığı bulunmaktadır.

Bu bireylerin tüm ilgisinin çocuğa yönelmesi ve dolayısıyla eşlerini ihmal etmeleri gibi olumsuz bir durum ortaya çıkabileceği gibi, uzun zaman sonra aileye yeni bir üyenin katılması gibi mutluluk verici bir durum da ortaya çıkabilir. Aynı zamanda, evlilik süresinin aile işlevlerine farklı şekillerde yansması söz konusu olabilir. Evlilik süresinin artması, eşlerin birbirlerini daha fazla tanımaya ve anlamaya başlamasına veya aksine birbirlerinden sıkılmalarına yol açabilmektedir. Burgess ve Wallin (1953)'in araştırmasına göre, eşlerin evlilik süresiyle eşler arasındaki uyumun ters orantılı olduğu görülmektedir (akt. Şener ve Terzioğlu, 2002, s. 127).

Evlilik süresine göre erken çocuk sahibi olan bireylerin birbirlerini tam olarak tanıyamadan çocuğun sorumluluğunu almaları ve çocuğun ailede ekonomik sıkıntılara yol açabileceği ihtimali de düşünüldüğünde, aile işlevlerine olumsuz yansiyabileceği düşünülebilir.

Çizelge 10: Çocuk Sayısı

Çocuk Sayısı	Sayı	Yüzde (%)
1	106	28,6
2	238	64,2
3	23	6,2
3 Üstü	4	1,1
Toplam	371	100,0

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin çocuk sayılarına göre dağılımlarına bakıldığında, çoğunluğunun (%64,2) 2 çocuk sahibi olduğu görülmektedir. Katılımcıların %28,6'sı 1 çocuğa, %6,2'si 3 çocuğa ve %1,1'i de 3'ten fazla çocuğa sahiptir. Çocuk sayısının artması, aile içindeki rol ve sorumlulukların artması anlamına gelebilir. Buna çalışma yaşamı da eklendiğinde, bireylere düşen rol ve sorumluluklar artmakta ve bu da doğal olarak aile işlevlerine yansiyabilmektedir.

Ancak başka bir açıdan bakılacak olursa, çocuk sayısının artması, çocukların birbirlerine ve ebeveynlerine destek ve yardımcı olmasıyla, ebeveynlerin yüklerinin azalmasını da sağlayabilir.

Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (2008) sonuçlarına göre, 30'lu yaşlarda ortalama çocuk sayısının 2-3 çocuk olduğu görülmektedir. Geçmişe oranla çocuk sayısının düşmesinin sebebi ise toplum yapısının değişmesi sonucunda bireylerin eğitim düzeylerinin artması olarak düşünülmektedir.

Kağıtçıbaşı (1994)'na göre ise çekirdek ailelerde kadının yükselen statüsü ve çocuğun getirdiği ekonomik yük gibi nedenlerden dolayı ailelerin istedikleri çocuk sayısı geçmiş yıllara oranla giderek azalmaktadır.

3.1.3. Evli Kadın ve Erkeklerin Kök Ailelerinde Olan, Kendi Ailelerinde Var Olan Ve İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerine Dair Durumlarına İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde, çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin kök ailelerinde olan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin duruma, kendi ailelerinde var olan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin duruma ve idealde olması gerektiğini düşündükleri toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşüncelerine yer verilmiştir.

3.1.3.1. Evli Kadın Ve Erkeklerin Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Dair Durumlarına İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde, çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin kök ailelerinde olan toplumsal cinsiyet rollerine dair durumlarına ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

Çizelge 11: Evli Kadın ve Erkeklerin Kök Ailelerinde Yerine Getirilen Roller Ve Bu Rollerini Yerine Getiren Kişiler

Kök Ailede Yerine Getirilen Roller ve Bu Rollerini Yerine Getiren Kişiler	Erkek		Kadın		Her İkisi	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Para kazanma	130	35	128	34,5	113	30,5
Evdeki ihtiyaçların neler olduğunu belirleme	77	20,8	122	32,9	172	46,4
Evde gelirin nerelere harcanacağına karar verme	78	21	91	24,5	202	54,4
Çocuk bakımı	134	36,1	167	45	70	18,9
Fatura ödemeleri	159	42,9	146	39,4	66	17,8
Maliyeti yüksek eşyaların satın alınması	103	27,8	119	32,1	149	40,2
Maliyeti düşük eşyaların satın alınması	91	24,5	120	32,3	160	43,1
Ailede kimlerle görüşüleceğine karar verme	38	10,2	66	17,8	267	72
Kahvaltı hazırlama	154	41,5	179	48,2	38	10,2
Yemek yapma	160	43,1	184	49,6	27	7,3
Evin temizlenmesi	164	44,2	191	51,5	16	4,3
Ütü yapma	171	46,1	191	51,5	9	2,4
Çamaşır-bulaşık yıkama	166	44,7	195	52,6	10	2,7
Tamirat işleri	174	46,9	164	44,2	33	8,9
Aile üyelerinin birbirleriyle iletişim sağlaması	37	10	53	14,3	281	75,7
Boş zaman faaliyetlerinin nasıl geçirileceğine karar verme	40	10,8	72	19,4	259	69,8
Çocuklarla ilgilenme ve oyun oynama	94	25,3	100	27	177	47,7
Herhangi bir tartışmada alttan alan taraf olma	109	29,4	123	33,2	139	37,5
Çocuklara yemek yedirme	143	38,5	159	42,9	69	18,6
Gıda alışverişi yapma	101	27,2	133	35,8	137	36,9
Çocukların hangi okula gideceğine karar verme	59	15,9	71	19,1	241	65
Tatilde nereye gidileceğine karar verme	44	11,9	70	18,9	257	69,3

Çalışmanın bu bölümünde çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin kök ailelerinde olan toplumsal cinsiyet rollerine dair durumlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin kök ailelerinde yerine getirilen rollere bakıldığında, bu roller maddi konularda yerine getirilen, çocuk bakımıyla ilgili, aile içi ve sosyal çevreye dair ilişkilerle ilgili, evdeki işlerle ilgili ve boş zaman faaliyetleriyle ilgili toplumsal cinsiyet rollerini içeren gruplara ayrılarak değerlendirilebilir.

Bu çerçevede maddi konularla ilgili yerine getirilen roller; para kazanma, evdeki ihtiyaçların neler olduğunu belirleme, gelirin nerelere ve nasıl harcanacağına karar verme, maliyeti yüksek ve düşük eşyaların satın alınması ile ilgili toplumsal cinsiyet rollerini kapsamaktadır. Bu bağlamda bulgular değerlendirildiğinde, para kazanma rolünde erkekler (%35) ve kadınlar arasında (%34,5) büyük bir farklılık görülmemektedir. Evdeki ihtiyaçların neler olduğunu belirleme (erkek %20,8, kadın %32,9), evde gelirin nerelere harcanacağına karar verme (erkek %21, kadın %24,5), maliyeti yüksek eşyaların satın alınmasında (erkek %27,8, kadın %32,1) kadınların daha fazla söz sahibi oldukları söylenebilir. Maliyeti düşük eşyaların satın alınmasındaki duruma bakıldığında ise (erkek %24,5, kadın %32,3) toplumsal cinsiyet bakış açısının varlığından söz edilebilir.

Çocuk bakımıyla ilgili yerine getirilen roller; çocuk bakımı, çocuklarla ilgilenme ve oyun oynama, çocuklara yemek yedirme ve çocukların hangi okula gideceğine karar verme ile ilgili rolleri kapsamaktadır. Bu bağlamda bulgular değerlendirildiğinde çocuk bakımı (erkek %36,1, kadın %70), çocuklarla ilgilenme ve oyun oynama (erkek 25,3, kadın %27) ve çocuklara yemek yedirme (erkek %38,5, kadın 42,9) rollerinde toplumsal cinsiyet bakış açısının hakim olabileceği sonucuna ulaşılabılır.

Aile içi ve sosyal çevreye dair ilişkilerle ilgili roller; ailede kimin kimlerle görüşeceğine karar verme, aile üyelerinin birbirleriyle iletişim sağlaması ve herhangi bir tartışmada alttan alan taraf olma rollerini kapsamaktadır. Bu bilgiler

çerçevesinde bulgular değerlendirildiğinde, ailede kimlerle görüşüleceğine karar verme (erkek %10,2, kadın % 17,6), aile üyelerinin birbirleriyle iletişim sağlaması (erkek %10, kadın %14,3) ve tartışmada alttan alan taraf olma (erkek 29,4, kadın %33,2) rollerinde yine bu ailelerde toplumsal cinsiyet bakış açısının hakim olabileceği sonucuna ulaşılabilir. Bu durumun ise aile işlevlerini olumsuz bir şekilde etkileyebileceği düşünülebilir.

Evdeki işlerle ilgili roller; kahvaltı hazırlama, yemek yapma, evin temizlenmesi, ütü yapma, çamaşır/bulaşık yıkama, tamirat işleri, gıda alışverişi yapma ve fatura ödemeleriyle ilgili rolleri kapsamaktadır. Bulgular değerlendirildiğinde tamirat işleriyle ilgili roller dışında kalan diğer rollerin büyük oranda kadınlar tarafından yerine getirildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum ise yine toplumsal cinsiyet bakış açısının bu ailelerde var olduğu sonucunu doğurabilir. Başka bir bakış açısıyla düşünüldüğünde ise, kök ailelerdeki bu kadınların ev işlerini isteyerek mi yoksa mecbur oldukları için mi yaptıkları soruları akla gelmektedir. Beauvoir (1993), kadınların ev işlerini kendilerinin yapmak istemesini, toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirmiş olduklarından kaynaklanabileceğini düşünmektedir. Beauvoir'in bu görüşü, bu sorulardan birine verilen cevap olarak düşünülebilir.

Boş zaman faaliyetleriyle ilgili roller ise, boş zaman faaliyetlerinin nasıl geçirileceğine karar verme ve tatilde nereye gidileceği rollerini kapsamaktadır. Burada yer alan bulgular değerlendirildiğinde, boş zaman faaliyetlerinin nasıl geçirileceğine karar verme (erkek %10,8, kadın %19,4) ve tatilde nereye gidileceğine karar verme ile ilgili rollerde (erkek %11,9, kadın %18,9), kadınların erkeklere göre daha fazla söz sahibi olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Evli kadın ve erkeklerin birtakım değerleri kök ailelerinden aldıkları düşünüldüğünde, ev içi işler konusunda bireylerin rol paylaşımı ile ilgili sıkıntı yaşayabilecekleri düşünülebilir. Sosyal öğrenme kuramına göre çocukların toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirme süreçleri açısından gözlem yaparak öğrenme öncelikli bir yere sahiptir (Huston, 1983).

Eken'in (2005) yaptığı bir çalışmada, kadın subayların toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili kök ailelerinde var olan durum incelendiğinde, ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgili rollerin daha çok kadınlar tarafından; maddi konularda yerine getirilen rollerin ise daha çok erkekler tarafından yerine getirildiği belirlenmiştir. Bu doğrultuda kadın subayların kök ailelerinin geleneksel aileler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (s. 120). Bu açıdan bakıldığında araştırma sonuçları Eken (2005)'in yaptığı araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

3.1.3.2. Evli Kadın ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Dair Durumlarına İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan toplumsal cinsiyet rollerine dair durumlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Çizelge 12: Evli Kadın ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Bu Rollerini Yerine Getiren Kişiler

Yerine Getirilen Roller Ve Bu Rollerini Yerine Getiren Kişiler	Erkek		Kadın		Her İkisi	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Para kazanma	128	34,5	4	1,1	239	64,4
Evdeki ihtiyaçların neler olduğunu belirleme	8	2,2	81	21,8	282	76
Evde gelirin nerelere harcanacağına karar verme	35	9,4	16	4,3	320	86,3
Çocuk bakımı	4	1,1	164	44,2	203	54,7
Fatura ödemeleri	207	55,8	27	7,3	137	36,9
Maliyeti yüksek eşyaların satın alınması	112	30,2	9	2,4	250	67,4
Maliyeti düşük eşyaların satın alınması	51	13,7	88	23,7	232	62,5
Ailede kimlerle görüşüleceğine karar verme	23	6,2	12	3,2	336	90,6
Kahvaltı hazırlama	13	3,5	244	65,8	114	30,7
Yemek yapma	7	1,9	300	80,9	64	17,3
Evin temizlenmesi	6	1,6	288	77,6	77	20,8

Ütü yapma	10	2,7	310	83,6	51	13,7
Çamaşır-bulaşık yıkama	9	2,4	307	82,7	55	14,8
Tamirat işleri	290	78,2	25	6,7	56	15,1
Aile üyelerinin birbirleriyle iletişim sağlaması	12	3,2	43	11,6	316	85,2
Boş zaman faaliyetlerinin nasıl geçirileceğine karar verme	17	4,6	25	6,7	329	88,7
Çocuklarla ilgilenme ve oyun oynama	10	2,7	58	15,6	303	81,7
Herhangi bir tartışmada alttan alan taraf olma	61	16,4	106	28,6	204	55
Çocuklara yemek yedirme	9	2,4	193	52	169	45,6
Gıda alışverişi yapma	57	15,4	64	17,3	250	67,4
Çocukların hangi okula gideceğine karar verme	14	3,8	27	7,3	330	88,9
Tatilde nereye gidileceğine karar verme	22	5,9	18	4,9	331	89,2

Evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan duruma ilişkin bulgular değerlendirildiğinde, ütü yapma (erkek %2,7; kadın %83,6; her ikisi %13,7), fatura ödemeleri (erkek %55,7; kadın %7,3; her ikisi %36,9), yemek yapma (erkek %1,9; kadın %80,9; her ikisi %17,3), çamaşır/bulaşık yıkama (erkek %2,4; kadın %82,7; her ikisi %14,8), kahvaltı hazırlama (erkek %3,5; kadın %65,8; her ikisi %30,7), tamirat işleri (erkek %78,2; kadın %6,7; her ikisi %15,1), evin temizlenmesi (erkek %1,6; kadın %77,6; her ikisi %20,8) ve çocuklara yemek yedirme (erkek %2,4; kadın %52; her ikisi %45,6) rolleri dışındaki diğer tüm rollerde evli kadın ve erkeklerin yarısından fazlası bu rollerin her iki kişi tarafından yerine getirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ütü yapma, yemek yapma, çamaşır/bulaşık yıkama, kahvaltı hazırlama, evin temizlenmesi ve çocuklara yemek yedirme rollerin büyük çoğunluğunun kadınlar tarafından ve tamirat işleri ile fatura ödemeleri rollerinin çoğunlukla erkekler tarafından yerine getirilmesi toplumsal cinsiyet bakış açısının hala bu roller üzerinde etkisinin baskın olabileceğini düşündürülebilir.

Evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan toplumsal cinsiyet rolleriyle, kök ailelerinde olan toplumsal cinsiyet rollerinin kimin tarafından yerine getirildiği karşılaştırıldığında olumlu bir durumun varlığından söz edilebilir. Bu bağlamda bireylerin kök ailelerinde var olan toplumsal cinsiyet rollerindeki paylaşım durumunun zamanla arttığı ve toplumsal cinsiyet bakış açısının ise esnekleşmeye başladığı düşünülebilir. Bu durumun ise aile işlevlerine olumlu yönde yansiyebileceği söylenebilir. Hovestadt ve ark. (1985), bireyler üzerinde kök ailelerin etkisinin derin olduğu ve bireyin şimdiki yaşamında da önemli rol oynamaya devam ettiğini vurgulamışlardır (akt. Güngör, 2007). Ancak araştırma bulgularına bakıldığında, evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili paylaşımında kök ailelerinden daha iyi durumda oldukları görülmektedir.

Rice (1996)'a göre cinsiyet rolleri, kadına ve erkeğe uygun bulunan kişilik özellikleri ve davranışlar olarak ifade edilir. Bu bulgularda da kadın ve erkeklerin kendilerine ve birbirlerine uygun gördükleri roller açıkça görülmektedir.

Günay ve Bener'in 575 evli kadınla yaptığı "Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri" adlı çalışmada kadınların yarısından fazlası, ev içi işlerin (ütü yapma, çamaşır/bulaşık yıkama, evin temizlenmesi..vb) kadınlar tarafından yerine getirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ancak bu durumun aksine kadınların birçoğu ailede temel sosyal ve ekonomik alanlarda hem kadının hem de erkeğin söz sahibi olması gerektiğini düşünmektedir (Günay ve Bener, 2011, s. 164). Bu anlamda bu çalışma araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet bakış açısı içerisinde yer alan rollerde ve kararlarda erkeğin egemen olduğu anlayış ve aile yapısı, toplum yapısında meydana gelen değişmelere bağlı olarak hem kadın hem de erkek tarafından uygun görülmemektedir (Ersoy, 2009, s. 221). Dolayısıyla özellikle sosyo-ekonomik açıdan üst seviyede bulunan yerlerde, toplumsal cinsiyet bakış açısının farklılaşmaya başladığını ve rollerin kadın ve erkek arasında paylaşılmaya başlandığı söylenebilir.

Kadılar (2011)'in yaptığı "Üç Kuşak Kadının Cinsiyet Rollerini" adlı araştırma sonuçlarına bakıldığında da araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu ev içi ve ev dışı iş bölümü ile ilgili olarak aile içinde rol paylaşımının olması gerektiğini düşünmektedir.

Eken'in (2005) kadın subaylarla yaptığı araştırma sonuçlarına göre evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde kök ailelerine kıyasla, büyük oranda rollerin eşler arasında paylaşıldığı belirlenmiştir.

Çizelge 13: Evli Kadın ve Erkeklerin Aile İçinde Sorumluluk Paylaşımına İlişkin Durumları

Sorumluluk Paylaşımı Konusunda Evdeki Durum	Sayı	Yüzde (%)
Evdeki her türlü işi ortak yaparız	119	32,1
Evdeki işleri sadece eşim halleder	46	12,4
Eşim çok yorgun olduğumda bana yardım eder	143	38,5
Evdeki her türlü işi sadece ben hallederim	53	14,3
Eşim çok yorgun olduğunda ona yardım ederim	10	2,7
Toplam	371	100

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin, ev içinde sorumluluk paylaşımlarına bakıldığında, %38,5'i eşinin kendisine yorgun olduğu zamanlarda yardım ettiğini, %32,1'i evdeki her türlü işi eşiyile birlikte yaptığını, %14,3'ü evdeki her türlü işi yalnızca kendisinin yaptığını, %12,4'ü evdeki işleri yalnızca eşinin yaptığını, %2,7'si ise eşi yorgun olduğunda ona yardım ettiğini belirtmiştir. Bu yüzdelerle bakıldığında, çoğunlukla eşlerin evdeki sorumlulukları birlikte üstlendikleri veya en azından birbirlerine yardımcı oldukları, az bir kısmının ise bu sorumlulukları tek başlarına üstlendikleri görülmektedir. Bu durum ise kaçınılmaz olarak aile işlevlerine yansımaktadır. Evdeki işlerin tek başına yapılması, birey açısından hem fiziksel hem de ruhsal olarak oldukça zorlayıcı bir durumdur. Bu nedenle eşler arasındaki ilişkilerin bozulması söz konusu olabilmektedir. Bu sorumlulukların birlikte yerine getirilmesi ise ilişkileri güçlendirmekte ve sağlıklı aile işlevlerinin oluşmasını sağlamaktadır.

Eken'in (2005) "Toplumsal Cinsiyet Olgusu Temelinde Mesleğe İlişkin Rol İle Aile İçi Rol Etkileşimi" adlı çalışmasında, kadın subayların ev içi sorumluluk paylaşımı konusundaki düşüncelerine bakıldığında, %90,9'unun evdeki her türlü işin beraber yapılmasını istediği, %5,7'inin ise kadın yapamayacak duruma geldiğinde erkeğin yardımcı olması gerektiği, %2,9'u kadının ve erkeğin yapacağı işlerin farklı olduğunu, %0,5'i ise evdeki işlerin tamamen kadının sorumluluğunda olması gerektiğini belirtmişlerdir (s. 119). Buradan kadınların evdeki işlerin ortak yapılması gerektiğini büyük oranda istedikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Bu da araştırmanın bulgularıyla benzer niteliktedir.

Çizelge 14: Evli Kadın ve Erkeklerin Eşler Arasındaki Sorumluluk Paylaşımına İlişkin Düşüncelerine Göre Dağılımları

Eşler Arasındaki Sorumluluk Paylaşımına İlişkin Düşünceleri	Sayı	Yüzde (%)
Evdeki her türlü iş ortak yapılmalıdır	161	43,4
Erkeğin ve kadının yapacağı işler farklıdır	158	42,6
Kadın işlerle baş edemediğinde erkek yardımcı olmalıdır	52	14
Toplam	371	100

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin eşler arasındaki sorumluluk paylaşımına ilişkin düşüncelerine göre dağılımlarına bakıldığında, %43,4'ünün evde her türlü işin ortak yapılması gerektiğini düşündüğü, %42,6'sının eşlerin farklı sorumlulukları olduğunu düşündüğü ve %14'ünün kadın işlerle baş edemediğinde erkeğin ona yardım edebileceğini düşündüğü görülmektedir. Bu oranlara bakıldığında %43,4'lük bir oranın azımsanamayacak bir oran olduğu görülmektedir.

Walsh (1993), eşlerin birbirlerine destek olduğu ve aile içinde sorumlulukların paylaşıldığı ailelerde aile işlevlerindeki sağlamlık eğiliminin arttığını belirtmiştir

Çizelge 15: Evli Kadın ve Erkeklerin Evdeki İş Bölümünden Memnun Olma Durumları

Evdeki İş Bölümünden Memnun Olma Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Evet	141	38
Pek memnun değilim	230	62
Toplam	371	100

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin evdeki iş bölümünden memnun olma durumlarına bakıldığında, %62'sinin yani çoğunluğunun evdeki iş bölümünden memnun olmadığı, %38'inin ise memnun olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak, yukarıdaki iki tablo da göz önünde bulundurulduğunda, bireylerin evde üstlendikleri sorumluluklar ile eşlerin üstlenmeleri gereken sorumluluklara ilişkin düşünceleri arasında uyumsuzlukların olması akla gelebilir. Çizelge 11 ve Çizelge 12'deki bulgulara bakıldığında, toplumsal cinsiyet rollerine en fazla direnç gösteren rollerin ev içi işler konusundaki roller olduğu görülmüştür. Bu durumda ev içi iş bölümünden memnun olmayanların çoğunlukla kadınlar olabileceği düşünülebilir. Ev içi işlerin büyük oranda kadınlar tarafından yerine getirildiği düşünüldüğünde, kadınların evdeki iş bölümünden daha az memnun oldukları söylenebilir. Genel olarak evli kadın ve erkeklerin evdeki iş bölümünden memnun olmamaları, aile işlevlerine olumsuz olarak yansımaktır. Benzer şekilde aile işlevlerinin sağlıklı olması da bu bireylerin memnuniyetsizliğine neden olmaktadır. Bu kısır döngünün aşılabilmesi için ise evdeki sorumluluk paylaşımlarının eşler tarafından fikir birliğine varılarak üstlenilmesinin sağlanması önemlidir.

Şener ve Terzioğlu (2002)'nin Hacettepe Üniversitesi'nde çalışan 413 evli personel ve eşleriyle yapılan "Ailede Eşler Arasına Etki Eden Faktörlerin Araştırılması" adlı araştırmada, ev işlerinin yürütülmesindeki memnuniyet durumuna bakıldığında, ev işlerinin paylaşımından memnun olan bireylerin olmayan bireylere göre daha az oranda oldukları görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Çizelge 16: Evli Kadın ve Erkeklerin Yaşadıkları Sorunları Öncelikle Paylaştıkları Kişilere Göre Dağılımları

Sorunların Öncelikle Paylaşıldığı Kişiler	Sayı	Yüzde (%)
Eşim ve/veya çocuklarımla	288	77,6
İkincil derece yakınlarımla (anne-baba, akraba, arkadaş)	62	16,7
Kimseyle paylaşmam	21	5,7
Toplam	371	100

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin yaşadıkları sorunları öncelikle paylaştıkları kişilere göre dağılımlarına bakıldığında önemli çoğunluğunun (%77,6) sorunlarını eşiyle ve/veya çocuklarıyla, %16,7'sinin ikincil derece yakınlarıyla (anne-baba, akraba, arkadaş) paylaştığı, %5,7'sinin ise kimseyle paylaşmadığı görülmektedir. Kimseyle paylaşmadığını belirtenlerin yüzdesi az olmakla birlikte, bu bireylerin kendilerini yalnız hissettikleri ve başta eşlerine olmak üzere kendilerini ifade edemedikleri düşünülebilir. Evli kadın ve erkeklerin önemli bölümünün eşleriyle ve çocuklarıyla sorunlarını paylaşabilmeleri olumlu bir durum olarak görülmektedir ve aile işlevlerine olumlu olarak yansısı beklenmektedir. Çünkü sorunlarını öncelikli olarak eşleriyle paylaşan bireylerin, bir sorun yaşadıklarında açık bir şekilde bu sorunlarını dile getirebildikleri ve sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirdikleri söylenebilir. Ancak daha önceki bulgulara bakıldığında ve evli kadın ve erkeklerin ev içindeki sorumluluklara ilişkin memnuniyet düzeylerinin genel olarak düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu paylaşımların niteliğinin beklenen seviyede olmadığı düşünülebilir. Bu bireyler, eşleriyle ve çocuklarıyla sorunlarını paylaştıklarında istenen çözüme ulaşamayabilirler veya yalnızca belirli konulardaki sorunlarını paylaşıırken, aileleriyle ilgili bazı sorunlarını ise paylaşamayabilirler. Bu durum da aile işlevlerine olumsuz olarak yansıyabilir. Sorunlarını kimseyle paylaşmayan bireylerin ise, iletişim konusunda sıkıntılar yaşadığı veya özellikle bu oran içindeki erkek bireylerin toplumsal cinsiyet bakış açısı doğrultusunda hareket ettiği söylenebilir. Nitekim erkeğin sorunlarını bir başkasıyla paylaşması güçsüzlüğün ve acziyetin bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Şener ve Terzioğlu (2002)'nin "Ailede Eşler Arası Uyuma Etki Eden Faktörlerin Araştırılması" adlı çalışmaya göre, kadınların %38'i erkeklerin %39,5'i her zaman; kadınların %36,1'i erkeklerin %42,9'u eşleriyle duygu ve düşüncelerini paylaşıyor; kadınların %25,9'u ve erkeklerin %17,6'sı hiçbir zaman duygu ve düşüncelerini paylaşmamaktadır. Buna göre sorunlarını eşleriyle paylaşan bireylerin oranı, kimseyle paylaşmayanlara göre daha yüksek olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir.

3.1.3.3. Evli Kadın Ve Erkeklerin İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerine Dair Durumlarına İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde, çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rollerine dair durumlarına ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

Çizelge 17: Evli Kadın ve Erkeklerin İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerini Ve Bu Rollerini Yerine Getiren Kişiler

İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerini Ve Bu Rollerini Yerine Getiren Kişiler	Erkek		Kadın		Her İkisi	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Para kazanma	65	17,5	1	0,3	305	82,2
Evdeki ihtiyaçların neler olduğunu belirleme	5	1,3	46	12,4	320	86,3
Evde gelirin nerelere harcanacağına karar verme	20	5,4	8	2,2	343	92,5
Çocuk bakımı	1	0,3	108	29,1	262	70,6
Fatura ödemeleri	162	43,7	11	3	198	53,4
Maliyeti yüksek eşyaların satın alınması	61	16,4	7	1,9	303	81,7
Maliyeti düşük eşyaların satın alınması	30	8,1	40	10,8	301	81,1
Ailede kimlerle görüşüleceğine karar verme	13	3,5	4	1,1	354	95,4
Kahvaltı hazırlama	5	1,3	165	44,5	201	54,2

Yemek yapma	0	0	218	58,8	153	41,2
Evin temizlenmesi	1	0,3	215	58	155	41,8
Ütü yapma	2	0,5	241	65	128	34,5
Çamaşır-bulaşık yıkama	0	0	245	66	126	34
Tamirat işleri	260	70,1	16	4,3	95	25,6
Aile üyelerinin birbirleriyle iletişim sağlaması	10	2,7	12	3,2	349	94,1
Boş zaman faaliyetlerinin nasıl geçirileceğine karar verme	4	1,1	4	1,1	363	97,8
Çocuklarla ilgilenme ve oyun oynama	8	2,2	30	8,1	333	89,8
Herhangi bir tartışmada alttan alan taraf olma	13	3,5	50	13,5	308	83
Çocuklara yemek yedirme	4	1,1	113	30,5	254	68,5
Gıda alışverişi yapma	31	8,4	35	9,4	305	82,2
Çocukların hangi okula gideceğine karar verme	10	2,7	6	1,6	355	95,7
Tatilde nereye gidileceğine karar verme	7	1,9	5	1,3	359	96,8

Evli kadın ve erkeklerin ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde, yemek yapma (erkek %0; kadın %58,8; her ikisi %41,2), evin temizlenmesi (erkek %0,3; kadın %58; her ikisi %41,8), ütü yapma (erkek %0,5; kadın %65; her ikisi %34,5), çamaşır/bulaşık yıkama (erkek %0; kadın %66; her ikisi %34) ve tamirat işleri (erkek %70,1; kadın %4,3; her ikisi %25,6) rolleri dışında kalan diğer bütün roller için evli kadın ve erkeklerin yarısından fazlası bu rollerin beraber yapılması gerektiğini düşünmektedir.

Aile Yapısı Araştırması (2006)'na göre, ailelerde ütü yapma, yemek yapma, çamaşır ve bulaşık yıkama %80'in üzerinde kadınlar tarafından yerine getirilen sorumluluklar olarak; faturaların ödenmesi ve tamirat işleri de %60'ın üzerinde erkekler tarafından yerine getirilen sorumluluklar olarak bulunmuştur.

Evli kadın ve erkeklerin ideal olarak gördükleri rollerle, şu anda kendi ailelerinde var olan rollerle ilgili değerlendirme yapıldığında evdeki işlerle ilgili rollerde benzer düşüncelere sahip oldukları düşünülebilir.

Vatandaş' ın 197 yerleşim biriminde 3454 kişiyle yapmış olduğu, "Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı" araştırmasında, ev içindeki iş bölümünün büyük oranda devam eden gelenekselleşmiş bir karaktere sahip olduğu ortaya koyulmuştur. Nitekim bu araştırma sonuçlarında da yemek yapmak (kadın%76), bulaşık yıkamak (kadın %83), temizlik yapmak (kadın %76) ve ütü yapmak (%67) gibi ev içi işler büyük oranda kadınlar tarafından yapılmaktadır. Ev içi iş bölümünden kastedilen şey, ev içindeki işlerin, rollerin ve sorumlulukların paylaşılmasıdır (Vatandaş, 2007, s. 37). Dolayısıyla bu çalışma bu araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir.

3.1.4.Evli Kadın ve Erkeklerin Hizmetler Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Tanıtıcı Bulgular

Bu bölümde evli kadın ve erkeklerin hizmetler hakkında bilgi sahibi olma, bu hizmetlerden yararlanma durumları, ne tür bir hizmet aldıkları ve alınan hizmetlerin beklentiyi karşılama durumlarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Çizelge 18: Evli Kadın Ve Erkeklerin Hizmetler Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumlarına Göre Dağılımları

Hizmetler Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Evet	208	56,1
Hayır	163	43,9
Toplam	371	100

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin ailelere yönelik olarak yararlanabilecekleri hizmetler hakkında bilgi sahibi olma durumlarına bakıldığında, yarısından fazlasının (%56,1) bilgi sahibi olduğu, %43,9'unun ise bilgi sahibi olmadığı görülmektedir. Yüzdeler birbirine yakın olmakla birlikte, bilgi sahibi olanların daha fazla olması umut verici bir durumdur. Ancak bu bireylerin, yararlanabilecekleri hizmetler hakkında daha fazla bilgi ve bilinç kazanmalarına yönelik çalışmaların artırılması, bu sayının artması açısından önemli bir gerekliliktir. Araştırmanın örnekleminin Aile Danışma Merkezi'nin bulunduğu

mahalleden seçilmiş olması nedeniyle araştırmaya katılan bireylerin yarısından fazlasının hizmetler hakkında bilgi sahibi oldukları düşünülebilir. Ancak Ankara'da kamusal alanda tek bir aile danışma merkezinin olduğu düşünüldüğünde, Ankara'nın diğer semtlerinde aileye hizmet veren kurum ve kuruluşlar hakkında bilgi sahibi olan evli kadın ve erkeklerin daha az olduğu söylenebilir.

Çizelge 19: Evli Kadın Ve Erkeklerin Hizmetlerden Yararlanma Durumlarına Göre Dağılımları

Hizmetlerden Yararlanma Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Evet	16	4,3
Hayır	355	95,7
Toplam	371	100

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin ailelere yönelik hizmetlerden yararlanma durumlarına bakıldığında, tamamına yakınının (%95,7) herhangi bir hizmetten yararlanmadığı ve yalnızca %4,3'ünün hizmetlerden yararlandığı görülmektedir. Bu bireylerin hizmetlerden yararlanmamalarının çeşitli nedenleri olabilir. Bunların bir kısmının bu hizmetler hakkında bilgi sahibi olmaması veya bu hizmetlere ulaşamaması, bir kısmının ise bu hizmetlere gereksinim duymaması söz konusu olabilir. Ayrıca aile hizmetleri veren kurum ve kuruluşların yeterli düzeyde tanıtımlarının yapılmamasının bir sonucu olarak, bu kurumlar hakkında bireylerde yanlış algılamaların da oluşabileceği düşünülebilir. Bu duruma toplumsal cinsiyet bakış açısı doğrultusunda bakılacak olursa, geleneksel ailelerde eşlerin sorunlarını ev dışına taşımaları veya bir kurumdan destek almaları hoş karşılanmayan bir durum olarak da görülebilir. Aile işlevlerinin sağlıklı olabilmesi ve dolayısıyla toplumun daha sağlıklı bir hale gelebilmesi için, tüm evli kadın ve erkeklerin yararlanabilecekleri hizmetler konusunda bilgilendirilmeleri ve hizmetlerden yararlanmalarını engelleyen etkenlerin belirlenerek ortadan kaldırılması önem taşımaktadır.

Çizelge 20: Evli Kadın Ve Erkeklerin Yararlandıkları Hizmetlerin Türüne Göre Dağılımları

Yararlanılan Hizmetlerin Türü	Sayı	Yüzde (%)
Çift terapisi	11	68,8
Çocuklara yönelik kaygı bozukluğu terapisi	5	31,3
Toplam	16	100

Ailelere yönelik hizmetlerden yararlandığını belirten 16 kişiden (%4,3) 11'i (%68,8) çift terapisinden, 5'i (%31,3) ise çocuklarına yönelik kaygı bozukluğu terapisinden yararlandığını ifade etmiştir. Bu bireylerin, yaşadıkları sorunlarla ilgili olarak bu tür hizmetlere başvurmaları aile işlevleri açısından olumlu bir durumdur. Yararlanılan hizmetlerin, çift terapisi ve çocukların kaygılarına yönelik terapiler olması önemli bir bulgudur. Bu bulgu, eşler arasında yaşanan sorunların, çocuklarda kaygıya yol açabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Çizelge 21: Evli Kadın Ve Erkeklerin Yararlandıkları Hizmetlerin Beklentilerini Karşılama Durumlarına Göre Dağılımları

Alınan Hizmetlerin Beklentileri Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Evet	8	61,5
Hayır	5	38,5
Toplam	13	100

Ailelere yönelik hizmetlerden yararlandığını belirten 16 kişiden 3'ü yararlandıkları hizmetlerden memnuniyet durumunu belirtmemiştir. Bu nedenle bu kişilerin beklentilerinin karşılanmadığını düşündükleri akla gelebilmektedir. Bu bireylerin yarısı (8 kişi-%61,5) yararlandığı hizmetlerin beklentilerini karşıladığını, 5 kişi ise (%38,5) karşılamadığını belirtmişlerdir. Evli kadın ve erkeklerden hizmetlerden yararlananların yarısının bu hizmetlerden memnun kaldığını belirtmesi olumlu bir bulgudur. Ancak diğer yarısının olumsuz yanıt

vermesi veya yanıt vermemiş olması düşündürücüdür. Bu bireylerin yararlandıkları hizmetlerin beklentilerini karşılamamalarının nedeni doğru hizmetlerden yararlanmamaları olabileceği gibi, hizmetlerin yeterince verimli olmaması da olabilir. Bu nedenle bu bireylerin hizmetlerden memnun kalmama nedenlerinin belirlenmesi ve bu sıkıntıların giderilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir.

3.2. EVLİ KADIN VE ERKEKLERİN AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİNDEN (ADÖ) ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGU VE YORUMLAR

Bu bölümde evli kadın ve erkeklerin sosyo-demografik ve aile özelliklerinin, kök ailelerinde, kendi ailelerinde olan ve ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rollerinin aile işlevlerine nasıl yansıdığına ilişkin bulgu ve yorumlar yer almaktadır.

Çizelge 22: Evli Kadın ve Erkeklerin Problem Çözme Alt Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Göre Dağılımları

	Sağlıklı Sayı	Sağlıklı Yüzde	Sağlıksız Sayı	Sağlıksız Yüzde	Ortalama	Standart sapma	Min.	Max.
PRÇ	235	63,3	136	36,7	1,73	0,56	1	4
İLET	280	75,5	91	24,5	1,67	0,51	1	4
ROL	223	60,1	148	39,9	1,91	0,39	1	3,45
DTV	278	74,9	93	25,1	1,61	0,54	1	4
GİG	65	17,5	306	82,5	2,21	0,32	1,29	3,43
DK	148	39,9	223	60,1	2,03	0,33	1,33	3,22
GF	301	81,1	70	18,9	1,55	0,49	1	4

Genel olarak ailelerin Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) puanları incelendiğinde, Gereken İlgiyi Gösterme ve Davranış Kontrolü alt işlevlerinde 2 ve üzerindeki

puana sahip ailelerin oranları sırasıyla %82,5 ve %60,1 gibi önemli bir oranda bulunmuştur. Gereken İlgiyi Gösterme için ortalama puan 2,21, Davranış Kontrolü için 2,03'tür.

Gereken İlgiyi Gösterme alt ölçeğindeki sağlıksızlık eğilimi şu şekilde açıklanabilir: Gereken İlgiyi Gösterme, aile üyelerinin birbirlerine karşı gösterdikleri ilgi, sevgi ve bakımı içerir (Bulut, 1990, s. 8). Genel olarak Türk toplumunun, erkekleri "sert ve güçlü" bireyler olarak tanımlaması erkeklerin hissettikleri ilgi ve sevgiyi tam olarak karşı tarafa yansıtamamalarına neden olabilmektedir. Benzer şekilde kadınların da gösterdikleri sevgi ve ilginin de aşırılık olarak görülmesi mümkündür. Bu durumun aile ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği düşünülebilir.

Davranış Kontrolü alt ölçeğindeki sağlıksızlık durumu ise şu şekilde ifade edilebilir: Bulut (1990, s. 8) Davranış Kontrolünü "ailenin, üyelerinin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimi" olarak tanımlamaktadır. Bireyler çoğunlukla içinde buldukları toplumun değer ve normlarına ayak uydurmak durumunda kalmaktadırlar. Türk toplum yapısının toplumsal cinsiyet bakış açısı doğrultusunda bireyi ve aileyi etkilediği düşünüldüğünde, aile içinde davranış kontrolü bakımından "aşırıya kaçma" durumunun olabileceğinden söz edilebilir. Ailede kurallara aşırı bağlı olma, rollerde, tutum ve düşüncelerde esnek olmama veya aksine kuralsızlık gibi durumlar söz konusu olduğunda, bu durum aile işlevlerini olumsuz yönde etkileyebilir ve ailede sağlıksızlık durumu söz konusu olabilir.

Geleneksel Türk toplumunda erkek çocuklarına ve özellikle kız çocuklarına yüklenen rollerin baskısı nedeniyle bireyin kendini ifade etmesine imkan verilmemektedir. Bu baskı ile büyüyen bireyler, bu durumu kendi aile yaşamlarına da yansıtabilir. Ailede özellikle erkeğin baskıcı ve esnek olmayan davranışlar sergilemesine neden olabilir (Çamur Duyan, 2000, s. 93). Sonuçta bu durum aile işlevlerine olumsuz olarak yansiyabilir.

Aile Değerlendirme Ölçeği'nin diğer boyutlarına bakıldığında sağlıksızlık eğiliminin olmadığı görülmektedir.

3.3. AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİNİ (ADÖ) ETKİLEYEN ETMENLER

3.3.1. Evli Kadın Ve Erkeklerin ADÖ'yü Etkileyen Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu bölümde evli kadın ve erkeklerin aile işlevlerini etkiledikleri düşünüldüğü cinsiyet, yaş, doğum yeri, en uzun süre yaşanan yer, eğitim durumu ve meslek gibi sosyo-demografik bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

Çizelge 23: Cinsiyet İle ADÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Cinsiyet	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	t	Sonuç
PRÇ Kadın	201	1,76	0,57	t=1,340	p>0,05
Erkek	170	1,68	0,54		
İLET Kadın	201	1,68	0,50	t=,754	p>0,05
Erkek	170	1,64	0,51		
ROL Kadın	201	1,96	0,40	t=3,078*	p<0,05
Erkek	170	1,83	0,35		
DTV Kadın	201	1,60	0,53	t=0,345	p>0,05
Erkek	170	1,62	0,55		
GİG Kadın	201	2,20	0,33	t=0,311	p>0,05
Erkek	170	2,21	0,29		
DK Kadın	201	2,05	0,33	t=1,360	p>0,05
Erkek	170	2,00	0,33		

GF	Kadın	201	1,59	0,48	t=2,035*	p<0,05
	Erkek	170	1,49	0,49		

Yapılan analizler sonucunda evli kadın ve erkeklerin cinsiyetlerine göre ADÖ puan ortalamalarının karşılaştırılmasına bakıldığında, problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamasına rağmen, cinsiyet ve roller ile cinsiyet ve genel fonksiyonlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın bulunduğu görülmektedir.

Roller alt ölçeğinde kadın ve erkeklerin puan ortalamalarına bakıldığında, erkeklere göre kadınların aile işlevlerinde daha fazla sağlıksızlık gösterdiği görülmektedir. Bu durum kadının erkeklere göre rollerle ilgili daha fazla sorun yaşadığını düşündürülebilir. Bu bağlamda çocuklarla ilgilenme, ev içi sorumluluklar ve "evi çekip çevirme" ile ilgili konularda kadınların erkeklere göre daha fazla sorumluluk aldıkları söylenebilir. Bu durum ise kadınların kendi manevi ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmalarına ve aile hayatlarına gereken ilgi ve özeni gösterememelerine neden olabilir.

Aile Yapısı Araştırması (2006) da benzer şekilde, aile ilişkilerinden memnun olma durumu açısından, erkeklerin oranını (%48,3) kadınların oranından (%43,2) daha yüksek olarak bulmuştur.

Geleneksel Türk aile yapısına bakıldığında aile içindeki rol paylaşımının kadın açısından istenilen düzeyde olmadığı, kadının ev içi rollerde daha fazla sorumluluk aldığı görülmektedir. Kadının erkeğe göre aile düzeninin sağlanmasında ve roller konusunda daha fazla sorumluluk almasının aile işlevlerini de olumsuz yönde etkilediği düşünülebilir.

Roller ve genel fonksiyonlar dışındaki alt ölçek puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamasına rağmen, kadın ve erkeklerin puan ortalamalarına bakıldığında gereken ilgiyi gösterme ve duygusal tepki verebilme dışında kadınların puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolünde kadınlar erkeklere göre daha çok sağlıklılık göstermektedir.

İmamoğlu (1993)'nin 12 kent merkezinden seçilmiş 456 evli çiftle yaptığı "Değişen Dünyada Aile İçi Roller" adlı çalışması da araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir. Bu bağlamda İmamoğlu (1993)'nin araştırması değerlendirildiğinde, toplumun kadına ve erkeğe yüklediği roller çerçevesinde kadının erkeğe göre daha çok sorun yaşadığı ve mücadele verdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Dolayısıyla toplum yapısının farklılaşmasıyla her ne kadar toplumsal cinsiyet bakış açısında bir değişimin olduğu görülse de, roller bağlamında görülen değişim daha çok direnç göstermektedir.

Çizelge 24: Yaş İle ADÖ Puanları Arasındaki İlişki

Yaş	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	r	p
PRÇ	371	1,73	0,56	0,004	p>0,05
İLET	371	1,66	0,50	0,008	p>0,05
ROL	371	1,90	0,38	0,050	p>0,05
DTV	371	1,61	0,54	0,091	p>0,05
GİG	371	2,21	0,31	0,036	p>0,05
DK	371	2,02	0,33	0,049	p>0,05
GF	371	1,55	0,49	0,034	p>0,05
Yaş	371	37,11	3,916	1	

Evli kadın ve erkeklerin yaşa göre ADÖ puan ortalamaları arasındaki ilişkiye bakıldığında, problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken

ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Bu durumun nedeni ise araştırmaya katılan kadın ve erkeklerin aynı yaşam döngüsü içinde bulunmalarıdır. Bölüm 2.2’de de belirtildiği gibi araştırmaya katılan kadın ve erkeklerden yalnızca 6-12 yaş aralığında çocuğu olan ve aile yaşam döngüsünün 2. döngüsü olan “küçük çocuklu aileler” çalışma kapsamına alınmıştır.

Çizelge 25: Doğum Yerinin ADÖ’ye Etkisini Gösteren ANOVA Çizelgesi

Doğum Yeri		Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F
PRÇ	İl	217	1,72	0,58	F=,694
	İlçe	75	1,69	0,52	
	Köy	79	1,79	0,54	
İLET	İl	217	1,61	0,50	F=5,662** (1-3; 2-3; 3-1;3-2)
	İlçe	75	1,64	0,40	
	Köy	79	1,83	0,58	
ROL	İl	217	1,87	0,37	F=2,312
	İlçe	75	1,92	0,36	
	Köy	79	1,97	0,42	
DTV	İl	217	1,51	0,51	F=15,661*** (1-3; 2-3; 3-1; 3-2)
	İlçe	75	1,59	0,48	
	Köy	79	1,89	0,58	
GİG	İl	217	2,17	0,29	F=5,875** (1-3; 3-1)
	İlçe	75	2,22	0,31	
	Köy	79	2,31	0,37	
DK	İl	217	1,97	0,32	F=7,561** (1-3; 3-1)
	İlçe	75	2,05	0,30	
	Köy	79	2,14	0,33	
GF	İl	217	1,50	0,49	F=5,591** (1-3; 2-3; 3-1; 3-2)
	İlçe	75	1,51	0,44	
	Köy	79	1,71	0,50	

Evli kadın ve erkeklerin doğum yerlerinin ADÖ puanına etkisini gösteren varyans analizi sonuçlarına bakıldığında, doğum yerleri ile problem çözme ve roller arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamasıyla birlikte; iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Buna göre ilde doğan bireylerin, ilçe ve köyde doğan bireylere göre iletişim, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar açısından daha fazla sağlıklılık eğilimi gösterdikleri görülmektedir.

Bulgular değerlendirildiğinde, iletişim alt ölçeğinde il ile köy arasında ve ilçe ile köy arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bağlamda köyde doğanlarda iletişim bakımından daha fazla sağlıksızlık durumu görülmektedir. Benzer şekilde ilçe ve köyde doğanlar arasındaki ilişkiye bakıldığında yine köyde doğanlarda iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar bakımından daha fazla sağlıksızlık durumunun görüldüğü söylenebilir. Doğum yeri ilçe ve köy olan bireylerin, kök aileleriyle birlikte bir süre köy veya ilçede yaşadıkları düşünüldüğünde, araştırmaya katılan bireylerin bazı konulara toplumsal cinsiyet bakış açısıyla baktıkları söylenebilir. Dolayısıyla bu bireylerin açık bir iletişim kurmada, duygusal tepki verebilmede, sevgi, ilgi gibi olumlu duyguları eşlerine yansıtabilmede ve davranış kontrolü gibi konularda sıkıntılar yaşadıkları düşünülebilir.

Bulgulara paralel olarak, iletişim açısından doğum yerinin bireyler üzerinde etkisinin bulunduğu söylenebilir.

Çizelge 26: En Uzun Yerin ADÖ'ye Etkisini Gösteren ANOVA Çizelgesi

En Uzun Süre Yaşanan Yer		Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F
PRÇ	İl	319	1,74	0,56	F= 1,167
	İlçe	23	1,55	0,56	
	Köy	29	1,72	0,58	
İLET	İl	319	1,66	0,52	F=0,581

	İlçe	23	1,62	0,43	
	Köy	29	1,76	0,43	
ROL	İl	319	1,90	0,39	F=0,554
	İlçe	23	1,97	0,35	
	Köy	29	1,85	0,29	
DTV	İl	319	1,58	0,53	F=2,939
	İlçe	23	1,73	0,60	
	Köy	29	1,81	0,58	
GİG	İl	319	2,20	0,32	F=2,338
	İlçe	23	2,24	0,31	
	Köy	29	2,33	0,24	
DK	İl	319	2,01	0,33	F=3,821* (1-3; 3-1)
	İlçe	23	2,05	0,34	
	Köy	29	2,18	0,23	
GF	İl	319	1,53	0,49	F=1,553
	İlçe	23	1,67	0,55	
	Köy	29	1,65	0,37	

Evli kadın ve erkeklerin en uzun süre yaşadıkları yerin ADÖ puanına etkisini gösteren varyans analizi sonuçlarına bakıldığında, en uzun süre yaşanan yer ile problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel fonksiyonlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür. Bununla birlikte en uzun süre yaşanan yer ile davranış kontrolü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir.

Çıkan sonuçlara bakıldığında davranış kontrolü alt ölçeğinde il ve köy arasında bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda en uzun süre ilde yaşayanların davranış kontrolü açısından sağlamlık eğiliminin daha yüksek olduğu görülmektedir. Çünkü en uzun süre yaşanan yer, ağırlıklı olarak il olduğu için bireyler üzerinde il değerleri daha baskın olarak görülebilir ve bireyler benzer davranışlar gösterme eğiliminde olabilirler. Bu durumda sosyal öğrenmenin bireylerin benzer davranışlar göstermesinde de etkisinin olabileceği

düşünebilir. Ayrıca ilde yaşayan bireylerin davranışlarında daha esnek oldukları, ailelerinde katı sınır ve kuralların olmadığı ve ailedeki kuralların eşler tarafından birlikte belirlendiği söylenebilir.

Davranış kontrolü bakımından il ve köy değerlerinin birbiriyle çatıştığı ve bu değerler arasında belirgin farklılıklar olduğu için ilişkinin anlamlı olduğu söylenebilir.

Aile Yapısı Araştırması (2006)'na göre, eş ilişkileri açısından kır ve kent arasında anlamlı bir ilişki bulunmamakla birlikte, kırsal kesimde kentsel kesime göre ilişkilerini olumlu olarak değerlendirenlerin sayısı daha fazladır. Bu açıdan Aile Yapısı Araştırması'nın bulguları bu araştırmanın bulgularıyla çelişmektedir.

Çizelge 27: Evli Kadın ve Erkeklerin Eğitim Durumları ile ADÖ Arasındaki İlişki

Eğitim Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	r	p
PRÇ	371	1,73	0,56	-0,016	p>0,05
İLET	371	1,66	0,50	-0,098	p>0,05
ROL	371	1,90	0,38	-0,012	p>0,05
DTV	371	1,61	0,54	-0,227	p<0,05
GİG	371	2,21	0,31	-0,258	p<0,05
DK	371	2,02	0,33	-0,164	p<0,05
GF	371	1,55	0,49	-0,168	p<0,05
Eğitim durumu	371	5,32	1,228	1	

Evli kadın ve erkeklerin eğitim durumuna göre ADÖ puan ortalamaları arasındaki ilişkiye bakıldığında, problem çözme, iletişim ve roller puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemekle birlikte; duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu bağlamda eğitim durumu arttıkça gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlarda puanların azaldığı, dolayısıyla da aile işlevleri açısından sağlıklılık eğiliminin arttığı görülmektedir. Bununla birlikte

eğitim durumuyla problem çözme, iletişim ve rollerde belirgin bir fark görülmemektedir. Bu bağlamda eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin daha fazla sosyal ortama girmesi, kültürel ve sosyal aktivitelere katılmalarından dolayı il değerlerini daha çok benimsedikleri ve geleneksel düşünceden sıyrılarak daha modern düşündükleri söylenebilir. Dolayısıyla da bu bireylerin hissettikleri her türlü olumlu ve olumsuz duyguları eşleriyle paylaştıkları, birbirlerine gereken sevgi ve ilgiyi açık bir şekilde gösterdikleri ve aile içi sınırlar konusunda daha esnek oldukları söylenebilir.

Bu bağlamda İşmen'in araştırma sonuçları bu çalışmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. İşmen (2004)'in "Duygusal Zeka ve Aile İşlevleri Arasındaki İlişki" isimli çalışmasında da eğitim düzeyi düşük olanların duygusal tepki verebilme ve gereken ilgiyi gösterme alt ölçeklerinde sağlıksızlık eğilimi gösterdikleri bulunmuştur.

Çizelge 28: Evli Kadın ve Erkeklerin Meslek Durumlarının ADÖ'ye Etkisini Gösteren ANOVA Çizelgesi

Meslek		N	Ortalama	Standart Sapma	F
PRÇ	Kamu Çalışanı	106	1,73	0,53	F=0,828
	Özel sektör	104	1,66	0,56	
	Serbest Çalışan	82	1,79	0,60	
	Diğer	79	1,74	0,55	
İLET	Kamu Çalışanı	106	1,64	0,47	F=0,399
	Özel sektör	104	1,64	0,48	
	Serbest Çalışan	82	1,66	0,59	
	Diğer	79	1,72	0,50	
ROL	Kamu Çalışanı	106	1,95	0,40	F=1,442
	Özel sektör	104	1,84	0,38	

	Serbest Çalışan	82	1,89	0,41	
	Diğer	79	1,93	0,33	
DTV	Kamu Çalışanı	106	1,50	0,42	F=2,362
	Özel sektör	104	1,62	0,59	
	Serbest Çalışan	82	1,64	0,58	
	Diğer	79	1,70	0,55	
GİG	Kamu Çalışanı	106	2,14	0,28	F=4,124** (1-3; 2-3; 3-1; 3-2)
	Özel sektör	104	2,20	0,28	
	Serbest Çalışan	82	2,30	0,40	
	Diğer	79	2,22	0,28	
DK	Kamu Çalışanı	106	2,00	0,29	F=0,508
	Özel sektör	104	2,03	0,34	
	Serbest Çalışan	82	2,03	0,38	
	Diğer	79	2,06	0,30	
GF	Kamu Çalışanı	106	1,51	0,41	F=0,604
	Özel sektör	104	1,53	0,51	
	Serbest Çalışan	82	1,58	0,58	
	Diğer	79	1,59	0,44	

Evli kadın ve erkeklerin meslek durumlarının ADÖ puanına etkisini gösteren varyans analizi sonuçlarına bakıldığında, meslek ile problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmektedir. Bununla birlikte meslek ile gereken ilgiyi gösterme arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir.

Meslek ile gereken ilgiyi gösterme alt ölçeğinde kamuda çalışanlarla serbest çalışanlar arasında; özelde çalışanlarla da serbest çalışanlar arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda kamuda çalışanların aile işlevleri serbest alanda çalışanlara göre ve özel alanda çalışanların da serbest alanda çalışanlara göre sağlıklılık eğilimlerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

Kamuda çalışan bireylerin mesai süreleri belirli ve düzenlidir. Bu durumda kamuda çalışan bireylerin işe giriş-çıkış saatlerinin düzenli olmasının bu bireylere daha fazla bağımsızlık hissi verdiği ve psikolojik olarak bu bireyleri iyi hissettirdiği düşünüldüğünde, bu bireylerin aile işlevlerinde sağlıklılık eğiliminin artacağı düşünülebilir. Psikolojik açıdan kendilerini iyi hisseden bireylerin evde eşleriyle daha çok ilgilendiği ve eşlerine gereken ilgi, bakım ve sevgiyi gösterdikleri sonucuna ulaşılabılır.

3.3.2. Evli Kadın ve Erkeklerin ADÖ'yü Etkileyen Aile Özelliklerine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu bölümde evli kadın ve erkeklerin aile işlevlerini etkiledikleri düşünüldüğü aylık toplam gelir, eşin eğitim durumu, evlilik süresi ve çocuk sayısı gibi aile özellikleri ile ilgili bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

Çizelge 29: Aylık Toplam Gelir İle ADÖ Arasındaki İlişki

Aylık toplam gelir	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	r	p
PRÇ	371	1,73	0,56	0,009	p>0,05
İLET	371	1,66	0,50	-0,127	p<0,05
ROL	371	1,90	0,38	0,066	p>0,05
DTV	371	1,61	0,54	-0,255	p<0,05
GİG	371	2,21	0,31	-0,208	p<0,05
DK	371	2,02	0,33	-0,143	p<0,05
GF	371	1,55	0,49	-0,176	p<0,05

Aylık toplam gelir	371	3080,47	1334,071	1	
--------------------	-----	---------	----------	---	--

Evli kadın ve erkeklerin aylık toplam gelirlerine göre ADÖ puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında, iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte problem çözme ve roller arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmemektedir. Çıkan sonuçlar doğrultusunda aylık toplam gelir arttıkça, iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlardaki puanların azaldığı görülmektedir. Dolayısıyla ailelerdeki sağlıklılık eğilimi artmaktadır.

Ailenin ekonomik bakımdan zorluklar yaşamasının, özellikle erkek üzerinde olumsuz bir etki oluşturduğu düşünülebilir. Ailenin temel gereksinimlerinden biri, ailenin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaktır (Çamur Duyan, 2000, s. 135). Dolayısıyla ekonomik anlamda ailede sıkıntıların yaşanmasının davranış kontrolünü, genel fonksiyonları, duygusal tepki vermeyi, gereken ilgiyi göstermeyi ve eşler arasındaki iletişimi olumsuz yönde etkileyebileceği söylenebilir.

Bir ailenin ekonomik yönden iyi bir durumda olmasının, ailenin hizmet alımını kolaylaştırdığı düşünülebilir. Bu durumda kadın, ev işlerinin yapılması için bir yardımcı olabilir. Böylece kadının yükünün hafiflemesi sağlanabilir. Ayrıca ailenin gelir durumunun iyi olması, eşler arasında hediyeleşme ve sosyal faaliyetlere katılım oranlarının artmasını sağlayabilir. Bu ise hem kadın hem de erkek açısından rahatlama ve tatmin olma hissini de beraberinde getirir. Dolayısıyla bu durumun aile işlevlerine olumlu yansıyabileceği söylenebilir.

Geçim sıkıntısı çekmeyen bireylerin psikolojik olarak da daha sağlıklı olabileceği düşünüldüğünde, aylık gelirdeki artışın eşler arasındaki iletişimi güçlendirdiği ve eşlerin birbirlerine gereken ilgi, bakım ve sevgiyi gösterdiği söylenebilir.

Çizelge 30: Evli Kadın ve Erkeklerin Eşlerinin Eğitim Durumu İle ADÖ Arasındaki İlişki

Eşin eğitim durumu	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	r	p
PRÇ	371	1,73	0,56	-0,018	p>0,05
İLET	371	1,66	0,50	-0,096	p>0,05
ROL	371	1,90	0,38	0,005	p>0,05
DTV	371	1,61	0,54	-0,261	p<0,05
GİG	371	2,21	0,31	-0,220	p<0,05
DK	371	2,02	0,33	-0,203	p<0,05
GF	371	1,55	0,49	-0,151	p<0,05
Eşin eğitim durumu	371	5,29	1,272	1	

Evli kadın ve erkeklerin eşlerinin eğitim durumu ile ADÖ puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında, eşin eğitim durumu ile problem çözme, iletişim ve roller arasındaki ilişki istatistiksel açıdan anlamlı olmamakla birlikte; eşin eğitim durumu ile duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar arasındaki ilişki istatistiksel açıdan anlamlı görünmektedir. Negatif yöndeki bu ilişkiye göre eşin eğitim durumu arttıkça duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar puanları düşmektedir. Alt ölçeklerdeki puanların düşmesi ise ailenin sağlıklılık eğilimini arttırmaktadır.

Genel olarak bakıldığında, eğitim durumunun artmasının bireylerin daha çağdaş ve modern anlamda düşünce sahibi olmasını ve özellikle toplumsal cinsiyet konularına daha geniş bir pencereden bakmasını sağladığı düşünülebilir. Nitekim toplumsal cinsiyet konularına daha geniş pencereden bakan bireylerin, duygu ve düşüncelerini eşlerine açık bir şekilde ifade etmede, gereken sevgi, ilgi ve bakımı göstermede ve davranış kontrolü sağlayabilmede daha fazla sağlıklılık eğilimi gösterdiği düşünülebilir. Ayrıca eşlerin eğitim seviyelerinin yüksek ve birbirine denk olduğu ailelerde, eşlerin sorunlarını açık bir şekilde konuşarak çözmeye çalıştıkları ve bir konuya körü körüne inanmak yerine konu

üzerinde eleştirel düşünebildikleri söylenebilir. Bu çerçeveden bakıldığında eşin eğitim durumunun yüksek olmasının aile işlevlerine olumlu yansıtacağı düşünülebilir.

Yang, Thornton ve Fricke (2000)' de benzer şekilde eğitimin, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarını azalttığını ve bireyin eğitim düzeyi arttıkça toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarında daha özgürleştiğini bulmuşlardır.

Çizelge 31: Evli Kadın ve Erkeklerin Evlilik Süreleri İle ADÖ Arasındaki İlişki

Evlilik Süresi (Yıl)	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	r	p
PRÇ	371	1,73	0,56	-0,095	p>0,05
İLET	371	1,66	0,50	-0,068	p>0,05
ROL	371	1,90	0,38	-0,062	p>0,05
DTV	371	1,61	0,54	-0,082	p>0,05
GİG	371	2,21	0,31	0,006	p>0,05
DK	371	2,02	0,33	0,029	p>0,05
GF	371	1,55	0,49	-0,070	p>0,05
Evlilik süresi	371	12,06	2,921	1	

Evli kadın ve erkeklerin evlilik süreleri ile ADÖ puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında, evlilik süresi ile problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar puanları arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmektedir. Bunun nedeninin ise araştırmancının çalışma evreni bölümünde de belirtildiği gibi araştırmaya katılan evli kadın ve erkeklerin aile yaşam döngüsünün 2. döngüsü olan "küçük çocuklu ailelere" karşılık gelmesi ve Çizelge 9'da da belirtildiği gibi 11-15 yıllık evli olan bireylerin, araştırmaya katılan evli kadın ve erkeklerin yarısından fazlasını oluşturması (%56,9) olarak düşünülebilir.

Nitekim Çakıcı (2006)'nın yaptığı çalışmada üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin evlilik süresiyle ADÖ puanları arasındaki ilişkiye bakılmış ve anlamlı bir

fark olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışma, araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Nazlı (1997)'nin yaptığı başka bir çalışmada ise evlilik süresi ile aile işlevleri arasında istatistiksel bir farkın olduğu görülmüştür. Dolayısıyla evlilik süresi az olan ailelerin aile işlevlerinin daha sağlıklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma ise araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermemektedir.

Çizelge 32: Çocuk Sayısı İle ADÖ Arasındaki İlişki

Çocuk sayısı	N	Ortalama	Standart Sapma	R	p
PRÇ	371	1,73	0,56	-0,016	p>0,05
İLET	371	1,66	0,50	0,033	p>0,05
ROL	371	1,90	0,38	0,007	p>0,05
DTV	371	1,61	0,54	0,045	p>0,05
GİG	371	2,21	0,31	0,062	p>0,05
DK	371	2,02	0,33	0,011	p>0,05
GF	371	1,55	0,49	0,041	p>0,05
Çocuk sayısı	371	1,80	0,592	1	

Evli kadın ve erkeklerin çocuk sayısı ile ADÖ puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında, evlilik süresi ile problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar puanları arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmektedir. Bunun nedeni olarak Çizelge 10'da da belirtildiği gibi çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin büyük çoğunluğunun (%64,2) aynı sayıda çocuk sahibi olmaları düşünülebilir.

Çakıcı (2006)'nin yaptığı çalışmada ailedeki çocuk sayısı ile ADÖ puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür. Bu anlamda bakıldığında, bu araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir.

3.3.3. Evli Kadın Ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan, Kök Ailelerinde Olan ve İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerini İle ADÖ Arasındaki İlişkiye Dair Bulgu ve Yorumlar

Bu bölümde evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan, kök ailelerinde olan ve ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rolleri ile ADÖ arasındaki ilişkiye dair bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili hazırlanan ankette toplamda 22 soru bulunmaktadır. Bu rolleri aile içinde kimlerin yaptıklarıyla ilgili olarak "erkek", "kadın" ve "her ikisi" seçenekleri bulunmaktadır. Araştırmaya katılan evli kadın ve erkekler, bu seçeneklerden yalnızca bir tanesini işaretlemişlerdir. Tek tek üstlenilen roller geleneksel roller olarak düşünüldüğünden, bu seçeneklerden "erkek" ve "kadın" seçeneğini işaretleyenlere 1 puan verilmiştir. "Her ikisi" seçeneğini işaretleyenlere ise 2 puan verilmiştir. Her ikisi seçeneğini işaretleyenlere 2 puan verilmesinin nedeni, toplumsal cinsiyet rollerinin paylaşımında "her ikisi" seçeneğini işaretleyenlerin daha olumlu bir durum olarak görülmesidir. Çünkü "her ikisi" seçeneği bu rollerin aile içinde ortak bir şekilde yapıldığının bir göstergesi olarak düşünülmektedir. Dolayısıyla "her ikisi" seçeneğini işaretleyenler toplamda 44 puan ve yalnızca "kadın" veya yalnızca "erkek" seçeneğini işaretleyenler toplamda 22 puan almışlardır. Dolayısıyla olumlu bulunan rollerin toplam puanı 44 puan olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda katılımcılardan şu andaki durumlarını, kendi kök ailelerinde yaşanan durumu ve ideal olarak gördükleri durumu düşünerek sorulara cevap vermeleri istenmiştir. Her üç durum için toplam puanlar elde edilmiştir.

3.3.3.1. Evli Kadın Ve Erkeklerin Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu bölümde evli kadın ve erkeklerin kök ailelerinde olan toplumsal cinsiyet rolleri ile ADÖ arasındaki ilişkiye dair bulgu ve yorumlara yer verilmektedir.

Çizelge 33: Kök Ailede Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerile ADÖ Arasındaki İlişki

Evli Kadın ve Erkeklerin Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişki					
Toplumsal cinsiyet rolleri	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	r	p
PRÇ	371	1,73	0,56	-0,073	p>0,05
İLET	371	1,66	0,50	-0,084	p>0,05
ROL	371	1,90	0,38	-0,048	p>0,05
DTV	371	1,61	0,54	-0,103	p<0,05
GİG	371	2,21	0,31	0,075	p>0,05
DK	371	2,02	0,33	-0,047	p>0,05
GF	371	1,55	0,49	-0,085	p>0,05
Toplumsal cinsiyet rolleri	371	34,52	4,07	1	

Evli kadın ve erkeklerin kök ailelerinde olan toplumsal cinsiyet rolleri ile ADÖ puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında, kök ailelerinde olan durum ile problem çözme, iletişim, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar puanları arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı; ancak duygusal tepki verebilme arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir. Bu durumda, evli kadın ve erkeklerin kök ailelerinde roller konusundaki paylaşımın arttıkça eşlerin duygusal tepki verebilme açısından sağlıklı eğilimlerinin arttığı söylenebilir. Toplumsal cinsiyet bakış açısına göre erkeklerin duygularını açık bir şekilde ifade etmelerinin, toplum tarafından hoş karşılanmadığı düşünüldüğünde, hem erkeklerin hem de kadınların duygusal tepki verebilme konusunda sıkıntı yaşayabilecekleri düşünülebilir.

Connell (1998)'e göre, cinsiyet rollerinin öğrenilmesi, toplumsallaşma veya içselleştirme aracılığıyla gerçekleşmektedir ve çocuklar büyürken toplum onların önüne cinsiyete uygun kurallar ya da davranış modelleri dizisi koyar. Bu kurallar ve davranış modellerinin önemli bir kısmı ise bireylere kök aileleri tarafından öğretilmektedir.

3.3.3.2. Evli Kadın Ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu bölümde evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan toplumsal cinsiyet rolleri ile ADÖ arasındaki ilişkiye yer verilmektedir.

Çizelge 34: Evli Kadın ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine ADÖ Arasındaki İlişki

Evli Kadın ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Aile İşlevleri Arasındaki İlişki					
Toplumsal Cinsiyet Rollerine	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	r	p
PRÇ	371	1,73	0,56	-0,250	p<0,05
İLET	371	1,66	0,50	-0,286	p<0,05
ROL	371	1,90	0,38	-0,345	p<0,05
DTV	371	1,61	0,54	-0,379	p<0,05
GİG	371	2,21	0,31	-0,177	p<0,05
DK	371	2,02	0,33	-0,248	p<0,05
GF	371	1,55	0,49	-0,389	p<0,05
Toplumsal cinsiyet rolleri	371	29,79	4,91	1	

Evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan toplumsal cinsiyet rolleri ile ADÖ puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında, kendi ailelerinde var olan durum ile problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar puanları arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan toplumsal cinsiyet rolleri ile ADÖ puanları arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu ve toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili puanlar arttıkça tüm alt ölçeklerdeki puanların düştüğü görülmektedir. Yani toplumsal cinsiyet puanları arttığında aile işlevlerindeki sağlamlık durumunun da arttığı görülmektedir.

Bu çerçevede aile içinde rol paylaşımının olmasının, eşlerin sorunlarını birlikte konuşarak çözdükleri, aile içinde etkili ve açık bir iletişimin sağlandığı, aile içindeki rollerde iş bölümünün olduğu, aile üyelerinin birbirlerine gereken ilgi, bakım ve sevgiyi verebildikleri ve davranış kontrolü sağladıkları sonucunu doğurduğu söylenebilir.

Toplum yapısındaki değişiklikler, kadının ve erkeğin eğitim seviyesinin yükselmesi, kadının gelir getiren bir işte çalışması ve bireylerin en uzun yaşadıkları yerin il olmasından kaynaklı olarak il değerlerini daha çok benimsemiş olmaları toplumsal cinsiyet bakış açıları konusunda kök ailelerinden biraz daha farklılaşmalarına neden olabileceği düşünülebilir. Bu durumda rol paylaşımı konusunda daha esnek olan ve toplumsal cinsiyet konularına daha geniş bir pencereden bakabilen ailelerde problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar açısından daha fazla sağlamlık eğiliminin görüldüğü söylenebilir.

Daha önce de belirtildiği gibi, toplum yapısındaki değişiklikler, sosyal, ekonomik ve kişilerarası faktörler aile içinde de birtakım değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bu yeni düzen aile içindeki rollerin hem erkek hem de kadın tarafından paylaşılması durumunu ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla aile içinde rol paylaşımının olması aileye de olumlu şekilde yansımaktadır (James ve Wilson, 2002, s. 29-32).

İmamoğlu (1994), evli kadın ve erkeklerin evliliklerinde eşitlik, iletişim, paylaşım ve katılım gibi unsurları gerçekleştirebildikleri oranda daha mutlu olacaklarını ifade etmiştir. Dolayısıyla eşler arasındaki rol paylaşımının aile işlevlerine olumlu olarak yansıtacağı düşünülebilir.

Çizelge 35: Sorumluluk Paylaşımı Konusundaki Genel Düşüncelerin ADÖ'ye Etkisini Gösteren ANOVA Çizelgesi

	Sorumluluk Paylaşımı	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F
PRÇ	Evdeki her	119	1,6022	0,49150	F=3,101*

	türlü işi ortak yaparız				(1,3; 1,4; 3,1; 4,1)
	Evdeki işleri sadece eşim halleder	46	1,7754	0,68242	
	Eşim çok yorgun olduğumda bana yardım eder	143	1,7599	0,53171	
	Evdeki her türlü işi sadece ben hallederim	53	1,9088	0,66632	
	Eşim çok yorgun olduğunda ona yardım ederim	10	1,7000	0,39907	
İLET	Evdeki her türlü işi ortak yaparız	119	1,5621	0,47413	
	Evdeki işleri sadece eşim halleder	46	1,7367	0,64037	
	Eşim çok yorgun olduğumda bana yardım eder	143	1,6908	0,46324	
	Evdeki her türlü işi sadece	53	1,7736	0,55211	

	ben hallederim				
	Eşim çok yorgun olduğunda ona yardım ederim	10	1,7556	0,52848	
ROL	Evdeki her türlü işi ortak yaparız	119	1,7762	0,36475	F=5,842* (1,2; 1,3;1,4;1,5;2,1;3,1;4,1;5,1)
	Evdeki işleri sadece eşim halleder	46	1,9486	0,42496	
	Eşim çok yorgun olduğumda bana yardım eder	143	1,9479	0,33157	
	Evdeki her türlü işi sadece ben hallederim	53	2,0017	0,44554	
	Eşim çok yorgun olduğunda ona yardım ederim	10	2,1273	0,49087	
DTV	Evdeki her türlü işi ortak yaparız	119	1,4706	0,46215	F=5,405* (1,2;1,3;1,4;1,5;2,1;2,3;3,1;3,2; 4,1;5,1;5,3)
	Evdeki işleri sadece eşim halleder	46	1,7971	0,66101	

	Eşim çok yorgun olduğumda bana yardım eder	143	1,6072	0,49108	
	Evdeki her türlü işi sadece ben hallederim	53	1,6950	0,58446	
	Eşim çok yorgun olduğunda ona yardım ederim	10	2,0333	0,84181	
GİG	Evdeki her türlü işi ortak yaparız	119	2,2017	0,29136	
	Evdeki işleri sadece eşim halleder	46	2,2764	0,32909	
	Eşim çok yorgun olduğumda bana yardım eder	143	2,1878	0,30348	
	Evdeki her türlü işi sadece ben hallederim	53	2,2318	0,39246	
	Eşim çok yorgun olduğunda ona yardım ederim	10	2,3429	0,39383	

DK	Evdeki her türlü işi ortak yaparız	119	1,9421	0,30986	F=3,100* (1,2;1,3;1,4;2,1;3,1;4,1)
	Evdeki işleri sadece eşim halleder	46	2,0821	0,36170	
	Eşim çok yorgun olduğumda bana yardım eder	143	2,0707	0,31470	
	Evdeki her türlü işi sadece ben hallederim	53	2,0629	0,36300	
	Eşim çok yorgun olduğunda ona yardım ederim	10	2,0333	0,38862	
	GF	Evdeki her türlü işi ortak yaparız	119	1,4076	
Evdeki işleri sadece eşim halleder	46	1,6178	0,59124		
Eşim çok yorgun olduğumda bana yardım eder	143	1,5682	0,44103		
Evdeki her	53	1,7327	0,58020		

	türlü işi sadece ben hallederim				
	Eşim çok yorgun olduğunda ona yardım ederim	10	1,7917	0,66231	

Evli kadın ve erkeklerin sorumluluk paylaşımı konusunda genel düşüncelerinin ADÖ puanına etkisini gösteren varyans analizi sonuçlarına bakıldığında, evli kadın ve erkeklerin sorumluluk paylaşımı konusunda genel düşünceleri ile problem çözme, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte Evli kadın ve erkeklerin sorumluluk paylaşımı konusunda genel düşünceleri ile iletişim, gereken ilgiyi gösterme puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmektedir.

Sorumluluk paylaşımı ile problem çözme alt ölçeğinde evdeki işleri ortak yapma ile evdeki her türlü işi sadece ben hallederim arasında; evdeki işleri ortak yapma ile eşim çok yorgun olduğunda ona yardım ederim arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda evdeki işleri ortak yapan ailelerin problem çözmede daha başarılı oldukları ve bu durumun da aile işlevlerine olumlu yansıdığı sonucuna ulaşılabilmektedir.

Sorumluluk paylaşımı ile roller alt ölçeğinde evdeki her türlü işi ortak yapma ile evdeki işleri sadece eşim halleder; eşim çok yorgun olduğumda bana yardım eder; evdeki her türlü işi sadece ben hallederim; eşim çok yorgun olduğunda ona yardım ederim arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda evdeki her türlü işi ortak yapan ailelerin diğerlerine göre daha fazla sağlıklılık eğilimi gösterdiği sonucuna ulaşılabilmektedir.

Sorumluluk paylaşımı ile duygusal tepki verebilme alt ölçeğinde evdeki her türlü işi ortak yapma ile evdeki işleri sadece eşim halleder; eşim çok yorgun olduğumda bana yardım eder; evdeki her türlü işi sadece ben hallederim; eşim

çok yorgun olduğunda ona yardım ederim arasında; evdeki işleri sadece eşim halleder ile eşim çok yorgun olduğumda bana yardım eder arasında; evdeki işleri sadece eşim halleder ile evdeki her türlü işi sadece ben hallederim arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Bu çerçevede evdeki her türlü işi ortak yapan ailelerde aile üyelerinin sözle veya hareketlerle duygularını daha rahat bir şekilde ifade edebildikleri sonucuna ulaşılabılır.

Sorumluluk paylaşımı ile davranış kontrolü alt ölçeğinde evdeki her türlü işi ortak yapma ile evdeki işleri sadece eşim halleder, eşim çok yorgun olduğumda bana yardım eder ve evdeki her türlü işi sadece ben yaparım arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla evdeki her türlü işi ortak yapan ailelerde evde iş bölümünün olduğu, evde demokratik bir düzenin sağlandığı, ailelerde katı yönde bir disiplin sağlama eğiliminin olmadığı ve aile üyelerinin davranışları ve davranışlarına ait kontrol geliştirme işlevlerinin sağlıklılık yönünde bir eğilim gösterdiği sonucuna ulaşılabılır.

Geleneksel evliliklerde kadın ve erkeğin rolleri katı bir çizgiyle ayrılmış olmasına rağmen (Geçtan, 1982); toplumsal yapının değişmeye başlaması, kadının iş hayatına atılması, kişilerin küçük yaşam alanlarından daha büyük yerleşim yerlerine gitmeye başlaması ve toplumsal cinsiyet konularına daha farklı pencerelerden bakmaya başlamasının bir sonucu olarak kadın ve erkeğe ait rollerin ayrı ayrı belirlenmesi yerine, aynı rollerin paylaşılması sonucu ortaya çıkmıştır (Pollak, 1965; akt. Bulut, 1993, s. 13). Dolayısıyla rollerin eşler arasında paylaşıldığı ve sorumluluk paylaşımının olduğu ailelerde, aile işlevlerinde sağlıklılık eğiliminin artacağı sonucuna ulaşılabılır.

Çizelge 36: İş Bölümünden Memnun Olma Durumu İle ADÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Memnuniyet Durumu	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	t	Sonuç
PRÇ Evet	141	1,55	0,47	4,960	p<0,05
Pek memnun değilim	230	1,84	0,59		

İLET	Evet	141	1,52	0,39	4,639	p<0,05
	Pek memnun değilim	230	1,76	0,55		
ROL	Evet	141	1,77	0,31	5,328	p<0,05
	Pek memnun değilim	230	1,99	0,41		
DTV	Evet	141	1,49	0,46	3,319	p<0,05
	Pek memnun değilim	230	1,68	0,58		
GİG	Evet	141	2,20	0,30	0,617	p>0,05
	Pek memnun değilim	230	2,22	0,33		
DK	Evet	141	1,94	0,32	4,186	p<0,05
	Pek memnun değilim	230	2,08	0,33		
GF	Evet	141	1,36	0,34	6,149	p<0,05
	Pek memnun değilim	230	1,67	0,53		

Evli kadın ve erkeklerin evdeki iş bölümünden memnun olma durumuna göre ADÖ puanı ortalamalarının karşılaştırılmasına bakıldığında, evdeki iş bölümünden memnun olma durumu ile gereken ilgiyi gösterme arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı; bununla birlikte evdeki iş bölümünden memnun olma durumu ile problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda evdeki iş bölümünden memnun olanların, problem çözme bakımından memnun olmayanlara göre sağlıklılık eğilimlerinin arttığı görülmektedir. Evdeki iş bölümünden memnun olan ailelerin, evlilik yaşamında ortaya çıkabilecek olası sorunlara karşı yüksek düzeyde farkındalık geliştirebildikleri ve bunlara uygun baş edebilme stratejileri belirleyebildikleri sonucuna ulaşılabilmektedir.

Bununla birlikte evdeki iş bölümünden memnun olan ailelerin olmayanlara göre daha etkili ve açık bir iletişim içinde oldukları, eşlerin birbirlerine karşı uygun duygusal tepkiler verebildikleri, eşlerin yaşadıkları birtakım duygu ve düşüncelerini daha rahat bir şekilde ifade edebildikleri ve bunun ailedeki sağlamlık eğilimini artırdığı sonucuna ulaşılabilir.

İmamoğlu (1993) 'nun 12 kent merkezinde 456 evli çiftle yapmış olduğu çalışmada bireyler, kendi ailelerinde rol paylaşımı konusunda eşitliğin, eşler arasında etkili iletişimin ve paylaşımın olduğu ailelerde evlilikten alınan doyumun artacağı ve bu durumun aileye olumlu bir şekilde yansıtacağı sonucuna ulaşmıştır.

Çizelge 37: Sorunların Öncelikle Kiminle Paylaşıldığı Durumunun ADÖ'ye Etkisini Gösteren ANOVA Çizelgesi

Sorunların Öncelikle Kiminle Paylaşıldığı		Sayı	Ortalama	Standart Sapma	F
PRÇ	Eşim ve/veya çocuklarımla	288	1,63	0,49	F= 23,75* (1,2;1,3;2,1;3,1)
	İkinci derece yakınlarımla (anne-baba, akraba, arkadaş)	62	2,02	0,65	
	Kimseyle paylaşmam	21	2,24	0,67	
İLET	Eşim ve/veya çocuklarımla	288	1,58	0,42	F=27,44* (1,2;1,3;2,1;2,3;3,1;3,2)

	İkincil derece yakınlarımla (anne-baba, akraba, arkadaş)	62	1,92	0,64	
	Kimseyle paylaşmam	21	2,20	0,67	
ROL	Eşim ve/veya çocuklarımla	288	1,83	0,35	F= 26,05* (1,2;1,3;2,1;3,1)
	İkincil derece yakınlarımla (anne-baba, akraba, arkadaş)	62	2,11	0,40	
	Kimseyle paylaşmam	21	2,28	0,45	
DTV	Eşim ve/veya çocuklarımla	288	1,52	0,47	F=23,86* (1,2;1,3;2,1;2,3;3,1;3,2)
	İkincil derece yakınlarımla (anne-baba, akraba, arkadaş)	62	1,85	0,65	
	Kimseyle paylaşmam	21	2,17	0,66	
GİG	Eşim ve/veya çocuklarımla	288	2,20	0,30	
	İkincil derece yakınlarımla (anne-baba, akraba, arkadaş)	62	2,27	0,36	
	Kimseyle paylaşmam	21	2,31	0,40	

DK	Eşim ve/veya çocuklarımla	288	1,98	0,32	F=13,05* (1,2;2,1)
	İkincil derece yakınlarımla (anne-baba, akraba, arkadaş)	62	2,21	0,33	
	Kimseyle paylaşmam	21	2,11	0,37	
GF	Eşim ve/veya çocuklarımla	288	1,44	0,38	F=49,645* (1,2;1,3;2,1;2,3;3,1;3,2)
	İkincil derece yakınlarımla (anne-baba, akraba, arkadaş)	62	1,87	0,60	
	Kimseyle paylaşmam	21	2,21	0,64	

Evli kadın ve erkeklerin, sorunlarını öncelikli olarak kiminle paylaştıkları konusundaki genel düşüncelerinin ADÖ puanına etkisini gösteren varyans analizi sonuçlarına bakıldığında, evli kadın ve erkeklerin, sorunlarını öncelikli olarak kiminle paylaştıkları konusundaki genel düşünceleri ile gereken ilgiyi gösterme arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin görülmediği; bununla birlikte problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir.

Bu bağlamda araştırma sonuçlarına göre tüm alt ölçekler değerlendirildiğinde, sorunlarını eşi ve çocuklarıyla paylaşanlar ile ikinci derece yakınlarıyla paylaşanlar arasında; eşi ve çocuklarıyla paylaşanlar ile kimseyle paylaşmayanlar arasında; ikinci derece yakınlarıyla paylaşanlar ve kimseyle paylaşmayanlar arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür. Bu bağlamda sorunlarını eşleriyle paylaşanlar ve sorunlara yönelik baş etme

stratejisi geliştiren ailelerin, sorunlarını ikinci derece yakınlarıyla paylaşanlara göre; sorunlarını öncelikli olarak eşi ve çocuklarıyla paylaşanların kimseyle paylaşmayanlara göre; sorunlarını ikinci derece yakınlarıyla paylaşanların kimseyle paylaşmayanlara göre daha fazla sağlıklılık eğilimi gösterdikleri sonucuna ulaşıldığı görölmektedir.

Genel olarak bulgular değerlendirildiğinde, sorunlarını öncelikli olarak eşi ve çocuklarıyla paylaşan ailelerin birbirleriyle açık ve etkili bir iletişim içinde bulunduğu, hissettikleri üzüntü, sevinç, korku ve buna benzer duygularını rahatlıkla birbirlerine gösterebildikleri, sorunlar karşısında birlikte hareket edebildikleri ve çözümleri geliştirebildikleri sonucuna ulaşılabilir.

Tüm alt ölçekler değerlendirildiğinde en fazla sağlıksızlık eğiliminin olduğu bireylerin, sorunlarını hiç kimseyle paylaşmayan bireyler olduğu görölmektedir. Herhangi bir sıkıntı veya problem yaşayan bireyin bu durumu öncelikli olarak eşiyle paylaşmaması, eşler arasında kapalı ve dolaylı bir ilişkinin olabileceğini düşündürebilir. Eşlerin sorunlarını kimseyle paylaşmamaları, toplumsal cinsiyet bakış açısından da kaynaklanabilir. Çünkü toplum özellikle erkeklerin ne sıkıntı yaşarlarsa yaşasınlar bunu kendi içlerinde halledebilmelerini beklemektedir. Bireylerde bu şekilde bir bakış açısının oluşması, bireylerin bu konuda kök ailelerinin etkisinde kalmış olabileceğlerini düşündürmektedir. Nitekim Shearer (2007)'in yapmış olduğu çalışmada katılımcıların çoğunluğunun kök ailelerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşlerinden ve tutumlarından etkilendiğini bulmuştur. Ancak Shearer'in yapmış olduğu çalışma bu çalışmanın geneliyle paralellik göstermemektedir.

3.3.3.3. Evli Kadın Ve Erkeklerin İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerine İle ADÖ Arasındaki İlişkiye Dair Bulgu ve Yorumlar

Bu bölümde evli kadın ve erkeklerin ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rollerine ile Aile Değerlendirme Ölçeği arasındaki ilişkiye dair bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

Çizelge 38:İdeal Olarak Görülen Toplumsal Cinsiyet Rollerini İle ADÖ Arasındaki İlişki

Evli Kadın ve Erkeklerin İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerini İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişki					
	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	R	p
PRÇ	371	1,73	0,56	0,034	p>0,05
İLET	371	1,66	0,50	-0,081	p>0,05
ROL	371	1,90	0,38	-0,045	p>0,05
DTV	371	1,61	0,54	-0,225	p<0,05
GİG	371	2,21	0,31	-0,226	p<0,05
DK	371	2,02	0,33	-0,091	p>0,05
GF	371	1,55	0,49	-0,142	p<0,05
İdeal Olarak Görülen Toplumsal Cinsiyet Rollerini	371	37,82	0,81		

Evli kadın ve erkeklerin ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rollerini ile ADÖ puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında, ideal olarak gördükleri durum ile problem çözme, iletişim, roller ve davranış kontrolü puanları arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamsız olduğu görülmektedir; duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel fonksiyonlar puanları arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda evli kadın ve erkeklerin ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rollerini ile ADÖ puanları arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu ve toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili puanlar arttıkça duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel fonksiyonlar alt ölçeklerindeki puanların düştüğü görülmektedir. Yani ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet puanları arttığında, aile işlevlerindeki sağlıklılık durumunun da arttığı görülmektedir.

Evli kadın ve erkeklerin ideal olarak düşündükleri rollerin kendi ailelerinde gerçekleşiyor olması, aile işlevlerinin daha sağlıklı olmasını sağlayabilir.

Lu (2000)'ya göre toplumsal cinsiyet rollerinin en baskın olduğu alanlar, ev içi işlerde ve tamirat gibi işlerde kendisini göstermektedir. Erkeklerin idealinde bu rollerin ortak yapılmaması, bunun aksine kadınların idealinde de bu rollerin ortaklaşa yapılması durumu söz konusu olduğunda aile işlevlerinde sağlıksızlık durumu ortaya çıkabilir.

3.3.4. Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerindeki Çatışma Durumlarının Aile Değerlendirme Ölçeğine (ADÖ) Etkisi

Çalışmanın bu bölümünde evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerindeki çatışma durumlarının aile işlevlerine etkisine yer verilmiştir. Kendi ailelerinde olan durum ile kök ailelerindeki durum ve kendi ailelerinde var olan durum ile ideal olarak gördükleri durum arasında farklılıklar olması, bu çalışma kapsamında çatışma durumu olarak ele alınmıştır. "Her ikisi" seçeneğini işaretleyenlerin toplam puanları alınmıştır ve kendi ailelerinde var olan roller ile kök ailede var olan roller; aynı şekilde kendi ailelerinde var olan roller ile ideal olarak görülen rollerdeki puanların farkı alınarak çatışma durumu ve çatışma durumunun düzeyi belirlenmiştir. Bu bağlamda kendi ailelerinde var olan roller ile kök ailedeki roller ve kendi ailelerinde var olan roller ile ideal olarak görülen toplumsal cinsiyet rollerindeki farkın (-) olması olumsuz bir durum; aradaki farkın (+) olması ise olumlu bir durum olarak görülmüştür.

3.3.4.1. Evli Kadın Ve Erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen, Kendi Ailelerinde Var Olan ve Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Çatışma Durumu İle İlgili Bulgu ve Yorumlar

Bu bölümde çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan ve kök ailelerinde olan toplumsal cinsiyet rollerindeki çatışma durumunun (farkın) ADÖ'ye etkisine ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmektedir.

Çizelge 39: Evli Kadın Ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan ve Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerindeki Çatışma İle ADÖ Arasındaki İlişki

Evli Kadın ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan ve Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerindeki Çatışma ile Aile Değerlendirme Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki					
	Sayı	Ortalama	Standart sapma	r	p
PRÇ	371	1,7309	0,56472	-0,119	p>0,05
İLET	371	1,6688	0,50966	-0,135	p>0,05
ROL	371	1,9054	0,38640	-0,209	p>0,05
DTV	371	1,6110	0,54363	-0,185	p>0,05
GİG	371	2,2137	0,31985	-0,195	p>0,05
DK	371	2,0288	0,33219	-0,139	p>0,05
GF	371	1,5523	0,49176	-0,209	p>0,05
Çatışma Durumu	371	4,7332	5,59067	1	

Evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan ve kök ailelerinde olan toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili çatışma ile ADÖ puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında, çatışma durumu ile problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar puanları arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda evli kadın ve erkeklerin kök aileleriyle kendi ailelerinde var olan rollere ilişkin puanlar arasında belirgin bir ilişki gözlenmemektedir. Buna rağmen fark (çatışma) puanının artması evli kadın ve erkeklerin şu anki ailelerinde toplumsal cinsiyet rollerinin daha olumlu olduğunu düşündürebilir.

Buradan yola çıkarak, ailelerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin çatışma yaşama durumlarının, aile işlevlerini etkileyecek boyutta olmadığı düşünülebilir. Bu çalışmanın bulgularına bakıldığında, araştırmaya katılan evli kadın ve erkeklerin kök ailelerinden olumlu yönde farklılaştıkları söylenebilir. Nitekim Eken'in 2005 yılında kadın subaylarla yaptığı çalışma da araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Eken'in yaptığı çalışmada kadın subayların kendi ailelerinin kök ailelerinden olumlu yönde farklılık gösterdiği, dolayısıyla da var olan aile üzerinde kök ailenin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin etkilerinin fazla görülmediği belirlenmiştir (s. 121).

Çalışmanın Çankaya İlçesi'nde yapılmış olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu ilçe halkının zaman içinde aile yapısı, toplumsal cinsiyet bakış açısı, eğitim ve gelir düzeyi bakımından çok belirgin değişimlere uğramadığı ve buranın nispeten dengeli dağılım gösteren bir bölge olmasının da bu bulgu üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

3.3.4.2. Evli Kadın Ve Erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen, Kendi Ailelerinde Var Olan ve İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Çatışma Durumu ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Bu bölümde çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan ve ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rollerindeki çatışmanın (farkın) ADÖ'ye etkisine ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmektedir.

Çizelge 40: Evli Kadın Ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan ve İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerindeki Çatışmanın ADÖ Arasındaki İlişki

Evli Kadın Ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var olan ve İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerindeki Çatışma İle ADÖ Arasındaki İlişki					
	Sayı	Ortalama	Standart sapma	R	p
PRÇ	371	1,7309	0,56472	-0,244	p<0,05
İLET	371	1,6688	0,50966	-0,159	p<0,05

ROL	371	1,9054	0,38640	-0,245	p<0,05
DTV	371	1,6110	0,54363	-0,095	p>0,05
GİG	371	2,2137	0,31985	-0,076	p>0,05
DK	371	2,0288	0,33219	-0,118	p<0,05
GF	371	1,5523	0,49176	-0,185	p<0,05
Çatışma Durumu	371	-3,2938	4,86048	1	

Evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan ve ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili çatışma ile ADÖ puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında, çatışma durumu ile duygusal tepki verebilme ve gereken ilgiyi gösterme puanları arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmektedir. Çatışma puanları arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir. Çatışma puanlarındaki (-) artış, evli kadın ve erkeklerin ideal olarak düşündükleri rollerle kendi ailelerinde var olan roller arasındaki farklılığın artışı göstermektedir. Bu bağlamda çatışma (farklılık) puanlarının düşmesi olumsuz bir durum olarak görülmektedir. Dolayısıyla çatışma puanları artarken ADÖ'nün yükselmesi sağlıksızlık eğilimini artırmaktadır. Bu durum ailelerin kendi ailelerinde problem çözme, iletişim, roller, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlarda sağlıksızlık eğiliminin arttığını göstermektedir.

Bu çerçevede düşünüldüğünde evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin durumun bireyleri tatmin etmediği, dolayısıyla da problem çözmede, iletişimde, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlarda bireylerin sorunlar yaşayabileceği ihtimalini düşündürmektedir.

Toplum yapısının değişmesi kadın ve erkeklerin rollerinin de farklılaşmasına neden olmaktadır. Özellikle her iki eşin de çalıştığı ve kadınların eskiye göre kendilerini daha bağımsız ve güvende hissettikleri düşünüldüğünde, toplumsal cinsiyet bakış açısında da kırılmaların görülmesi olasıdır. Bu durum aile içinde özellikle kadın açısından olumlu bir durum olarak düşünülebilir. Ancak erkekler açısından bakıldığında hoş karşılanmayabilir. Bu durumun ise erkeklerin

toplumsal cinsiyet rollerini kadınlara göre daha fazla içselleştirmiş olabileceğinden kaynaklandığı düşünülebilir. Bu durumda bireyler aslında istemedikleri bir şeyi yapmak durumunda kalabilirler. Bu durumların dışında ailede her türlü işin paylaşılması gerektiğini düşünen bir birey, eşi kendisinden farklı düşündüğü için ideal olarak gördüğü rollerin dışında birtakım roller üstlenebilir. Böyle olduğunda olumsuz yönde bir çatışma eğilimi ortaya çıkabilir. Dolayısıyla aile işlevleri de bu durumdan olumsuz etkilenebilir. Ancak eğer eşler arasında sevgi ve saygı gibi değerler devam ediyorsa eşlerin, çatışma durumunun üstesinden gelebileceği düşünülebilir. Nitekim Ackerman'a göre sağlıklı ailede çiftler ortak amaç ve değerlere sahiptir, uyum içindedir. Bu ailelerde çatışma meydana gelse de bu kişiler birlikte çözüm yolları bulmaya çalışarak bu durumun üstesinden gelebilmektedirler (1965, s. 163; akt. Bulut, 1993, s. 10). Jackson ve Schuler (1985)'e göre de kişinin üstlenmiş olduğu birden fazla rolle ilgili olarak, iki veya daha fazla baskı unsurunun eş zamanlı olarak ortaya çıkması ve kişinin bu rollerden biri ile uyum içinde olması diğer rol ile uyum içinde olmasını zorlaştırmaktadır.

Aile içi çatışmanın nedenlerini Richter (1985) rol kuramına göre açıklar; eşe yüklenen ve gerçeklikle kurulan ilişkide sorun yaratabilecek beş rolden bahseder. Eş rolünde; birey eşini, geçmişteki çözülememiş ya da düş kırıklığına uğradığı yaşantılarıyla özdeşleştirir. Ayna rolünde; birey eşini, kendi kopyası olarak görme eğilimindedir. Birey kendi kişilik özelliklerini ya da sahip olmak istediği kişilik yapısını eşine yükleyerek, hayalindeki gibi davranmasını bekleyebilir. İdeal ben rolünde; eşini kendi gerçekleştiremediği ideallerini, hayallerini yerine getirmesi için seçmiş olabilir. Negatif ben rolünde ise kendi negatif yanını, üstünden alması için eşine gereksinim duymaktadır ve yoldaş rolünde, birey çevresinde yaşadığı sorunlarda ne olursa olsun yanında olmasını ihtiyaç duyduğu bir eş ister (akt. Ateş, 2009; Ateş'ten akt. Doğan, 2010).

Özen (2006) yaptığı bir araştırmada çatışmanın, evlilikte eşlerin herhangi bir durumdan veya sorunlara yönelik çözüm yollarından tatmin olmadıkları zaman oluşabileceğini söylemektedir.

Ailede toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili sorunlar yaşayan ve anlaşmazlığa düşen evli kadın ve erkeklerin, etkili ve açık bir iletişim kuramadığı, ailenin destekleme, kişisel gelişim sağlama ve aile sistemini idare etme gibi konularda davranış kalıpları geliştiremediği, rollerle ilgili görevlerin belirgin olmadığı ve görevlerin

aile üyeleri tarafından sorumlu bir şekilde yerine getirilemediği olasılığını düşündürebilir.

3.3.5. Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen Hizmetlere İlişkin Bulgu Ve Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde evli kadın ve erkeklerin aile işlevlerini etkileyen ailelere yönelik hizmetlerden yararlanma durumlarına ve yararlandıkları bu hizmetlerin beklentilerini karşılaması durumunun ADÖ'ye etkisine ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmektedir.

Çizelge 41: Evli Kadın ve Erkeklerin Hizmetlerden Yararlanma Durumları İle ADÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Hizmetlerden yararlanma durumu	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	T	Sonuç
PRÇ Evet	16	1,94	0,52	1,498	p>0,05
Hayır	355	1,72	0,57		
İLET Evet	16	1,97	0,65	2,394	p<0,05
Hayır	355	1,66	0,50		
ROL Evet	16	2,09	0,50	1,971	p<0,05
Hayır	355	1,90	0,38		
DTV Evet	16	2,04	0,57	3,282	p<0,05
Hayır	355	1,59	0,54		
GİG Evet	16	2,46	0,38	3,126	p<0,05
Hayır	355	2,20	0,31		
DK Evet	16	2,14	0,35	1,357	p>0,05
Hayır	355	2,02	0,33		
GF Evet	16	1,93	0,58	3,154	p<0,05
Hayır	355	1,54	0,48		

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin, ailelere yönelik hizmetlerden yararlanma durumlarına göre ADÖ puanlarının karşılaştırılmasına bakıldığında, problem çözme ve davranış kontrolü ile hizmetlerden yararlanma durumu arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı; iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel fonksiyonlar alt ölçeği puanları ile hizmetlerden yararlanma durumu arasındaki farkın ise istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bu hizmetlerden yararlanan evli kadın ve erkeklerin aile işlevlerinin olumlu olarak etkilendiği söylenebilir.

Ailelerin yararlandıkları hizmetlerin aile içi iletişimlerine olumlu biçimde yansıdığı düşünülebilir. Aynı şekilde, bu bireylerin aile içinde kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri ve eşleriyle daha iyi ilişkiler kurabilmeleri üzerinde de bu hizmetler olumlu etkiye sahiptir. Bu hizmetlerin sağladığı yararlar göz önünde bulundurulduğunda, hizmet türlerinin geliştirilmesine ve hizmetlere ulaşımın kolaylaştırılmasına yönelik çalışmalar yapılması gerektiği açıkça görülmektedir.

Söz konusu bu hizmetler, bireylerin yararlanabilecekleri önemli araçsal sosyal destek kaynaklarından biridir. Bu kaynaklar sorunlarla baş etme konusunda bireylere destek olmaktadır. Benzer şekilde eşler, çocuklar, akraba ve arkadaşlar da yine sorunlarla baş etmeyi kolaylaştıran duygusal sosyal destek kaynaklarıdır. Çizelge 16'da da katılımcıların % 5,7'sinin sorunlarını kimseyle paylaşmadığını, yani duygusal sosyal destek kaynaklarından yararlanmadığını ifade etmiş oldukları görülmektedir. Bu durumun ise aile işlevlerine olumsuz bir şekilde yansıdığı düşünülebilir.

Çizelge 42: Evli Kadın ve Erkeklerin Yararlandıkları Hizmetlerden Beklentilerinin Karşılanma Durumları İle ADÖ Arasındaki İlişki

Bekle ntinin karşıla nması	Sayı	Sayı Ortalaması	Sıra Toplamı	p
PRÇ Evet	8	5,81	46,50	

	Hayır	5	8,90	44,50	p>0,05
	Total	13			
İLET	Evet	8	5,00	40,00	
	Hayır	5	10,20	51,00	p<0,05
	Total	13			
ROL	Evet	8	5,69	45,50	
	Hayır	5	9,10	45,50	p>0,05
	Total	13			
DTV	Evet	8	6,88	55,00	
	Hayır	5	7,20	36,00	p>0,05
	Total	13			
GİG	Evet	8	6,88	55,00	
	Hayır	5	7,20	36,00	p>0,05
	Total	13			
DK	Evet	8	6,69	53,50	
	Hayır	5	7,50	37,50	p>0,05
	Total	13			
GF	Evet	8	5,81	46,50	
	Hayır	5	8,90	44,50	p>0,05
	Total	13			

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin yararlandıkları ailelere yönelik hizmetlerden beklentilerinin karşılanma durumlarına göre aile işlevlerinin karşılaştırılmasına bakıldığında, Aile Değerlendirme Ölçeği'nin Genel Fonksiyonlar alt ölçeği puanları ile yararlandıkları hizmetlerden beklentilerinin karşılanma durumu arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Benzer şekilde yararlanılan hizmetlerden beklentilerin karşılanma durumu ile problem çözme, roller, duygusal tepki verebilme, gerekli

ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü alt ölçekleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ancak iletişim alt ölçeği ile hizmetlerden beklentilerin karşılanması durumu arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum, hizmetlerden memnuniyet sağlanmasının, aile içi iletişime olumlu olarak yansıdığını göstermektedir. Diğer alt ölçeklerde anlamlı bir ilişki bulunmaması ise düşündürücüdür. Bu hizmetlerin üzerinde daha fazla durulması ve eksikliklerinin giderilmesi yoluyla daha verimli hale getirilmesi sağlanmalıdır.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. EVLİ KADIN VE ERKEKLERİ TANITICI BULGULARA İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde evli kadın ve erkekleri tanıtıcı bulgulara ilişkin sonuç ve önerilere yer verilmektedir.

4.1.1. Evli Kadın ve Erkeklerin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Sonuç ve Öneriler

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bulgulara genel olarak bakıldığında, cinsiyet dağılımlarında, yarısından fazlasının (%54,2) kadın olduğu görülmektedir. Bu bulgu toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili belli konularda kadınların biraz daha fazla sıkıntı yaşadıklarını ve kendilerini rahatlatmak istediklerinin bir sonucu olarak düşünülebilir. Araştırmada gönüllülüğün esas alındığı düşünüldüğünde böyle bir sonucun beklenmesi olasıdır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve bakış açısının aileyi nasıl etkileyebileceğine dair araştırmaların yapılması, çeşitli seminerler ve panellerin düzenlenmesi ve bu sayede kadınların ve erkeklerin kendilerini ifade etmelerine olanak sağlanması, kadınların ve erkeklerin bir arada olması sağlanarak bu konuların konuşulmasının, toplumsal cinsiyet bakış açısına farklı pencereler açacağı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamındaki evli kadın ve erkeklerin %74,7' sinin 31-40 yaş arasında olduğu görülmektedir. Araştırmanın örneklemini 6-12 yaş arasında çocuğu olan kadın ve erkeklerin oluşturduğu düşünüldüğünde, katılımcıların ne çok erken ne de çok genç yaşta çocuk sahibi oldukları söylenebilir.

Evli kadın ve erkeklerin doğum yerlerine bakıldığında, %58,5' inin illerde doğmuş olduğu görülmektedir. Bu durum katılımcıların kök ailelerinin de çoğunluğunun ilde yaşadıkları veya yaşamış oldukları sonucunu

düşündürmektedir. Bu bağlamda kök ailelerin köy veya ilçe değerlerinden ziyade, il değerlerini benimsemiş oldukları ve toplumsal cinsiyet rollerinde biraz daha esnek oldukları sonucuna ulaşılabılır. Dolayısıyla katılımcıların toplumsal cinsiyet bakış açısının daha esnek olduğu ailelerde yaşamış oldukları düşünülebilir.

Evli kadın ve erkeklerin %86' sının en uzun süreyle yaşadıkları yerin yine il olduğu görülmektedir. Doğum yerleri ile en uzun süre yaşadıkları yer arasında farklılıkların olması, ilçe veya köylerden illere doğru bir göç hareketinin olabileceği sonucunu düşündürmektedir. Ayrıca en uzun süre yaşadığı yer il olan evli kadın ve erkeklerin, toplumsal cinsiyet konularında daha bilinçli, bilgili oldukları ve yerine getirilen rollerde paylaşımın daha çok arttığı sonucuna ulaşılabılır.

Araştırmaya katılan bireylerin eğitim düzeylerine bakıldığında, %44,7 sinin (%42,3 kadın- %47,6 erkek) üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Kadınların ve erkeklerin eğitim düzeylerine bakıldığında, üniversite mezunu olan erkek ve kadın oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Mesleklere göre dağılımlara bakıldığında, kadın ve erkeklerin %28,6'sının kamu çalışanı olduğu görülmektedir. Bu durum bireylerin iş güvencelerinin olduğu ve işe gidiş dönüş saatlerinin düzenli olduğu sonucunu göstermektedir. Bu bağlamda bu bireylerin aile hayatlarının daha düzenli olduğu ve bunun aile işlevlerine olumlu yansiyebileceği sonucuna ulaşılabılır.

4.1.2. Evli Kadın ve Erkeklerin Aile Özelliklerine İlişkin Sonuç ve Öneriler

Araştırmaya katılan evli kadın ve erkeklerin aile özelliklerine ilişkin bulgulara genel olarak bakıldığında, aylık toplam gelirlerinin %30,5 ile 2001-3000 TL arasında olduğu görülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların orta sosyo-ekonomik düzeyde buldukları söylenebilir.

Evli kadın ve erkeklerin eşlerinin %46,6 ile üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Bu durumda bireylerin eşlerinin eğitim seviyeleriyle aralarında büyük bir fark olmadığı, hatta çok yakın olduğu görülmektedir. Bu durumun aile

işlevlerine olumlu ve olumsuz yansımalarının olabileceği düşünülebilir. Eşlerin eğitim seviyelerinin benzer olması, bireylerin olaylara benzer bakış açısıyla yaklaştıklarını ve sorunlar karşısında ortak çözüm önerileri geliştirebilme olasılıklarını arttırdığını düşünebilir. Diğer bir açıdan bakıldığında özellikle kadın eşlerin eğitim seviyelerinin yüksek olması, kadınların toplumsal cinsiyet konularında bilgi ve bilinç sahibi olmalarını artıran bir etken olabilir. Böyle bir durumda eğer erkek, toplumsal cinsiyet bakış açısı doğrultusunda hareket ediyorsa bu durumun aile işlevlerine olumsuz yansıması beklenebilir. Bu nedenle hem kadının hem de erkeğin toplumsal cinsiyet ve aile konularında bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesine yönelik çalışmaların yapılması önemlidir. Dolayısıyla makro düzeyde, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın öncülüğünde, aileye hizmet veren kurum ve kuruluşların, toplumsal cinsiyet ve aile konulu seminerler ve paneller düzenlemesi, projeler oluşturması, kamusal çalışma alanlarında bu konulara ilişkin çeşitli eğitimlerin verilmesi sağlanmalıdır.

Evli kadın ve erkeklerin evlilik sürelerinin %56,9 ile 11-15 yıl arasında olduğu, çocuk sayısının %64,2 ile 2 çocuk olduğu görülmektedir.

4.1.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin sonuç ve önerilere yer verilmektedir.

4.1.3.1. Evli Kadın ve Erkeklerin Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Sonuç ve Öneriler

Evli kadın ve erkeklerin kök ailelerinde var olan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bulgulara genel olarak bakıldığında, çocuklara yemek yedirme (erkek %38,5, kadın %42,9, her ikisi %18,6), çamaşır/bulaşık yıkama (erkek %44,7, kadın %52,6, her ikisi %2,7), ütü yapma (erkek %46,1, kadın %51,5, her ikisi %2,4), evin temizlenmesi (erkek %44,2, kadın %51,5, her ikisi %4,3), yemek yapma (erkek %43,1, kadın %49,6, her ikisi %7,3), kahvaltı hazırlama (erkek %41,5, kadın %48,2, her ikisi %10,2) ve çocuk bakımı (erkek %36,1, kadın %70, her ikisi %18,9) gibi ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgili rollerin büyük oranda

kadın tarafından yerine getirildiği görülmektedir. Benzer şekilde tamirat işleri (erkek %46,9, kadın %44,2, her ikisi %8,9) ve fatura ödemeleri (erkek %42,9, kadın %39,4, her ikisi %17,8) gibi rollerin de daha çok erkekler tarafından yerine getirildiği görülmektedir. Bulgulara bakıldığında ev içi işler, çocuk bakımı ve tamirat işleri gibi rollerin diğer rollere göre daha fazla direnç gösterdiği sonucuna ulaşılabilir. Özellikle evli kadın ve erkeklerin kök aileleri göz önünde bulundurulduğunda, kadınların ev işlerinde ve çocuk yetiştirmede daha fazla sorumluluk aldıkları görülmektedir. Bunların yanı sıra herhangi bir tartışmada alttan alan taraf olma ile ilgili bulgulara bakıldığında (erkek %29,4 ve kadın %33,2) kadınların daha çok alttan aldıkları görülmektedir. Bu durum tartışmalarda, kadınların erkekler kadar duygularını açık ve doğrudan ifade edemediklerini gösterebilir. Kadınların erkeklere göre duygularını rahat ve açık bir şekilde ifade edememeleri ise kadınlarda daha fazla sıkıntıların ve sorunların görülmesine neden olabileceği düşünülebilir.

4.1.3.2. Evli Kadın ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Sonuç ve Öneriler

Evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan duruma ilişkin bulgulara genel olarak bakıldığında, ütü yapma (erkek %2,7; kadın %83,6; her ikisi %13,7), fatura ödemeleri (erkek %55,7; kadın %7,3; her ikisi %36,9), yemek yapma (erkek %1,9; kadın %80,9; her ikisi %17,3), çamaşır/bulaşık yıkama (erkek %2,4; kadın %82,7; her ikisi %14,8), kahvaltı hazırlama (erkek %3,5; kadın %65,8; her ikisi %30,7), tamirat işleri (erkek %78,2; kadın %6,7; her ikisi %15,1), evin temizlenmesi (erkek %1,6; kadın %77,6; her ikisi %20,8) ve çocuklara yemek yedirme (erkek %2,4; kadın %52; her ikisi %45,6) rolleri dışındaki diğer tüm rollerde evli kadın ve erkeklerin yarısından fazlası bu rollerin her iki kişi tarafından yerine getirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Evli kadın ve erkeklerin kök ailelerinde var olan durum ile kendi ailelerinde var olan durum karşılaştırıldığında, ev işleri ve çocuk bakımı gibi rollerin aradan onca zaman geçmesine karşın hala direnç gösterdiği sonucuna ulaşılabilir. Toplum yapısının değişmesi, kadının eğitim seviyesinin yükselmesi ve gelir getiren bir işte çalışmaya başlaması durumları değerlendirildiğinde, kadının iş yükü ve

sorumluluğunun daha da arttığı düşünülebilir. Bu durumun ise kadınlarda tükenmişlik ve depresyon gibi sorunlara yol açabileceği düşünülebilir.

Araştırma bulguları, çocuk bakımıyla ilgili olarak kadınların erkeklere göre daha fazla sorumluluk aldığını (erkek %1,1, kadın %44,2) göstermektedir. Bu durumda çocukların davranış, tutum ve inançlarının oluşmasında annenin, yani kadının erkeğe göre daha etkili olabileceği düşünülebilir. Bu nedenle kadınların, toplumun belirlediği geleneksel rolleri çocuklarına aktarmada aktif rol oynadıkları düşünülürse, hamile ve yeni anne olmuş kadınlara toplumsal cinsiyet konularında eğitim verilmesinin gerekliliği artmaktadır. Bu konuda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı öncülüğünde aileye hizmet veren kurum ve kuruluşların, projeler kapsamında her bölgede toplumsal cinsiyetle ilgili eğitimler vermesi, sadece hamile veya yeni anne olmuş kadınlara değil, evlenmemiş ve okul çağındaki öğrencilere de toplumsal cinsiyet eğitimlerinin verilmesi sağlanabilir. Toplumsal cinsiyet bakış açısının çok küçük yaşlarda oluştuğu düşünüldüğünde, ilkokul döneminden başlanarak, ders kitaplarında toplumsal cinsiyet konularının işlenmesi, bu konuda duyarlılığın artırılması önemlidir. Ayrıca kamu spotları ve sosyal medya aracılığıyla da bilgilendirme ve bilinçlendirmenin sağlanması önemlidir. Yine tüm bu sosyal ağlar, kurum ve kuruluşlar aracılığı ile erkeklerin de toplumsal cinsiyet eğitimlerine katılmaları sağlanmalıdır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyetin ne olduğu, bu bakış açısının nasıl oluştuğu, kadınların ve erkeklerin bu bakış açısının neresinde yer aldığı, toplumsal cinsiyet bakış açısının aile hayatını ne şekilde etkileyebileceği ve genel olarak kadınların, neler hissedebilecekleri, nasıl sorunlar yaşayabilecekleri gibi konuların bu tarz eğitimlerde ve seminerlerde ele alınması önemlidir. Bu eğitimlerde yalnızca kadınların neler hissettiklerinin ve düşündüklerinin konuşulması değil, erkeklerin de neler hissettiklerinin ve düşündüklerinin konuşulması önemlidir. Toplumun erkekler üzerinde nasıl bir baskı unsuru oluşturduğu, erkeklerin toplumsal cinsiyet bakış açısı doğrultusunda hareket etmek ile daha modern bir düşünce yoluyla hareket etmek arasında kaldığı düşünüldüğünde, erkeklerin bu konuda cesaretlendirilmesi, kendilerine güvenlerinin sağlanması, farkındalık seviyelerinin yükseltilmesi ve bilgi, bilinç sahibi olmalarının sağlanması önem

taşımaktadır. Tüm bunlara ek olarak sosyal hizmet okullarında da toplumsal cinsiyet konularında eğitim verilmesi ve "Toplumsal Cinsiyet ve Aile Hayatı" veya benzer başlıklı derslerin de programa eklenmesi son derece önemlidir. Sosyal hizmet uzmanları birey, aile, grup ve toplumla çalışmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip bir sosyal hizmet uzmanının, rol paylaşımı ve toplumsal cinsiyet konularında sorunlar yaşayan bir aileyi tarafsız bir şekilde değerlendirmesi beklenemez. Bundan dolayı aileye yönelik hizmetlerin etkililiği bakımından sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet konularına duyarlı olmaları ve bu konuda tarafsız bir şekilde değerlendirme yapabilmeleri önemlidir.

Evli kadın ve erkeklerin sorumluluk paylaşımı konusundaki bulgular değerlendirildiğinde, %38,5'inin eşinin kendisine yorgun olduğu zamanlarda yardım ettiği, %32,1'inin evdeki her türlü işi eşiyile birlikte yaptığı, %14,3'ünün evdeki işleri yalnızca eşinin yaptığı ve %2,7'sinin ise eşi yorgun olduğunda ona yardım ettiği görülmektedir. Oranlara bakıldığında %38,5'inin genel olarak ev işlerindeki sorumluluğun büyük bir kısmını kendilerinin üstlendiği ancak çok yorgun olduklarında eşlerinin kendilerine yardım ettiği görülmektedir. Neticede evdeki işlerin yapılmasına erkeklerin de katkı sağladığı düşünüldüğünde, toplumsal cinsiyet bakış açısının esnekleşmeye başladığı söylenebilir. Bu durumun ise aile hayatına olumlu katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Evli kadın ve erkeklerin evdeki iş bölümünden memnun olma durumları değerlendirildiğinde, %38'sinin memnun olduğu, %62'sinin ise memnun olmadığı görülmektedir. Evdeki iş bölümünden memnun olmayanların, genel olarak ev işlerinin büyük bir bölümünü kendilerinin yaptığı ve evdeki iş bölümü ayrımının net bir şekilde belirlenemediği sonucunu gösterebilir. Daha önce de belirtildiği gibi, toplumsal cinsiyet rollerine en fazla direnç gösteren roller ev içi işler ve çocuk bakımı ile ilgili rollerdir. Bulgulara bakıldığında ev içi iş bölümünden memnun olmayanların oranı daha yüksektir. Bu oranı oluşturan kişilerin çoğunluğunun kadınlar olduğu düşünüldüğünde, erkeklerin bir kısmının ev içi işlerin kadının sorumluluğunda olduğunu düşündükleri söylenebilir. Ev içi işlerin çoğunlukla kadının sorumluluğunda olması, eğer bir de kadın çalışıyorsa,

kadınların sıkıntılarının artmasına neden olabilir. Bu durum ise aile işlevlerini ve eşler arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkileyebilir. Bu doğrultuda aile hayatının önemi ve nasıl korunması gerektiğine dair evli çiftlerin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi sağlanabilir.

Evli kadın ve erkeklerin, sorunlarını öncelikli olarak paylaştıkları kişilere ilişkin bulgular değerlendirildiğinde, %77,6'sının eşi ve/veya çocuklarıyla, %16,7'sinin ikinci derece yakınlarıyla ve %5,7'sinin sorunlarını hiç kimseyle paylaşmadıkları görülmektedir. Evli kadın ve erkeklerin, sorunlarını öncelikli olarak eşi ve/veya çocuklarıyla paylaşmaları önemlidir. Bu durum eşlerin bir sorun yaşadıklarında açık bir şekilde bu sorunları dile getirebildiklerini düşündürebilir. Sorunlarını açık bir şekilde paylaşan eşlerin ise birlikte çözüm önerileri üretebildikleri söylenebilir. Sorunlarını ikinci derece yakınlarıyla paylaşan eşlerin aralarında açık bir iletişimin olmadığı ve paylaşma gereksinimlerini başka kişilerle karşılayıp rahatlamaya çalıştıkları söylenebilir. Sorunların eşlerle paylaşılmaması, diğer eşin ilgisizliğiyle, eşlerdeki toplumsal cinsiyet bakış açısının katı olmasıyla ve sınırların esnek olmamasıyla ilgili olabilir. Bu durumun eşlerin aile hayatlarına olumsuz bir şekilde yansiyabileceği düşünüldüğünde, aileye hizmet veren kurum ve kuruluşların artırılması, kurum ve kuruluşlar hakkında toplumun bilgilendirilmesi ve tanıtımının yapılmasının sağlanarak bu kurum ve kuruluşlardan ailelerin hizmet almaları sağlanabilir.

4.1.3.3. Evli Kadın ve Erkeklerin İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Sonuç ve Öneriler

Evli kadın ve erkeklerin ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet ile ilgili bulgular değerlendirildiğinde, yemek yapma (erkek %0, kadın %58,8), evin temizlenmesi (erkek %0,3, kadın %58), ütü yapma (erkek %0,5, kadın %65) ve çamaşır/bulaşık yıkama (erkek %0, kadın %66) gibi rollerin çoğunlukla kadın tarafından yerine getirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Kök ailedeki durum ve kendi ailelerinde var olan durum ile ilgili yüzdelerle, ideal olarak görülen rollerdeki yüzdeler karşılaştırıldığında, rollerin kim tarafından yerine getirilmesi gerektiğine dair görüşlerin biraz daha olumsuz olduğu görülmektedir. Evli kadın

ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan durum ile ideal olarak düşündükleri rollerin farklılık göstermesi, erkeklerin aslında ev işlerini yapmayı çok fazla istememelerine rağmen bu işleri yapmak durumunda olduklarını düşündürebilir. Bu durum ise hem bireylerin kendi içlerinde hem de eşleriyle olan ilişkilerinde sorunlar yaşayabileceklerini düşündürebilir.

4.1.4. Evli Kadın Ve Erkeklerin Hizmetler Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Sonuç Ve Öneriler

Evli kadın ve erkeklerin verilen hizmetler hakkında bilgi sahibi olma durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, çalışmaya katılan 371 kişiden 208 (%56,1)'inin bilgi sahibi oldukları, 163 (%43,9) kişinin ise bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir. Ancak evli kadın ve erkeklerin verilen hizmetlerden yararlanma durumlarıyla ilgili bulgular incelendiğinde, 371 kişiden sadece 16 (%4,3)'sının hizmetlerden yararlandığı, 355 (95,7)'inin ise hizmetlerden yararlanmadığı görülmektedir. Araştırmanın örnekleminin Aile Danışma Merkezi'nin bulunduğu mahalleden seçilmiş olmasından kaynaklı olarak, bireylerin yarısından fazlasının hizmetler hakkında bilgi sahibi olduğu sonucunu düşündürebilir. Ankara'da kamusal alanda tek aile danışma merkezinin olduğu düşünüldüğünde, Ankara'nın diğer semtlerinde aileye yönelik hizmetler veren kurum ve kuruluşlar hakkında evli çiftlerin bilgi sahibi olma oranlarının düşebileceği sonucunu düşündürebilir. Bundan dolayı da aileye yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşlar hakkında daha çok tanıtımın yapılması, bu kuruluşlarda ne tür hizmetlerin verildiği ve sonuçta nasıl yararlar sağlayabileceği hakkında ülke genelinde yeterli bilgilendirmelerin yapılması, bu konuda, kişilerin bilgi ve bilinç sahibi olmalarının sağlanması önemlidir. Ayrıca aile yaşamının önemi, toplumsal cinsiyet konuları ve ailede eşler arasında yaşanabilecek diğer sorunlar hakkında, bu sorunlarla aile içinde baş edilememesi gibi durumlarda profesyonel desteklerin var olduğu konusunda da bilgilendirme ve bilinçlendirme seminerlerinin ve panellerinin yurt genelinde düzenlenmesi önemlidir. Aileye hizmet veren kurum ve kuruluşlarda çalışan meslek elemanlarının özellikle sosyal hizmet uzmanlarının da mesleğin özellikleri ve kapsadığı hizmetler hakkında kişileri bilgilendirmeleri önem taşımaktadır.

Verilen hizmetlerden yararlanan evli kadın ve erkeklerin sayılarına bakıldığında, bu sayının azımsanacak derecede az olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ailelerinin yaşadıkları sorunların önem derecesinin farkında olmadıkları, sorunların aile içinden çıkmasının ayıp karşılanacağını düşündükleri, sorunlarını aile içinde çözümleyebileceklerini düşünmeleri, sorunları hangi düzeyde olursa olsun profesyonel destek almalarını gerektirecek düzeyde bir sorun yaşamadıkları, hizmet almak isteyenlerin ise hizmetlere nasıl ulaşacakları hakkında bilgi eksikliklerinin olduğu veya bilgilerinin olmadığı ve özellikle erkeklerin hizmet almak istemedikleri düşünülebilir. Başka bir açıdan bakıldığında ise hizmet alanların sayısının az olması, eşlerin sorunlarını aile içinde başarılı bir şekilde çözebildikleri ve sorunların çözümünde kendi kök ailelerinden veya arkadaşlarından yardım aldıklarını düşündürebilir. Ancak her ne şekilde olursa olsun profesyonel yardımın en etkili yardım olduğu, kök ailelerin aileleri yanlış yönlendirebileceği konusunda ailelerin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi önemlidir.

Evli kadın ve erkeklerden hizmet alan 16 kişiden 11 (%68,8)'inin çift terapisinden, 5 (%31,3)'inin ise çocuklarına yönelik kaygı bozukluğu terapisinden yararlandıkları görülmektedir. Bu verilere göre çift terapisinden yararlanan ailelerin, aile içinde sorunlar yaşadıkları ve bu sorunlarla baş etmede yetersiz oldukları düşünülebilir. Ailelerin diğer yararlandıkları hizmetin çocuklarındaki kaygı bozukluğuna ilişkin olması da önemli bir bulgudur. Bu bulgu eşler arasında yaşanan sorunların çocuklarda kaygı bozukluğuna yol açabilmiş olduğunu düşündürmektedir. Bu anlamda merkezi ve yerel yönetimlerin, aileye hizmet veren kurum ve kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin ve üniversitelerin, ailede yaşanan sorunların ne denli önemli olduğu, çocuklara nasıl yansıdığı ve çocukların geleceğini ne ölçüde etkileyebileceği hakkında toplumu bilgilendirmeleri ve bilinçlendirmeleri önem taşımaktadır.

Alınan hizmetlerin beklentiyi karşılama durumlarıyla ilgili bulgular değerlendirildiğinde, hizmetlerden yararlanan 16 kişiden 8 (%61,5)'i aldıkları hizmetlerin beklentilerini karşıladığını, 4 (%30,8)'ü ise beklentilerini karşılamadığını, 1 (%7,7)'i ise beklentilerini kısmen karşıladığını belirtmişlerdir.

3 kişi ise bu soruya yanıt vermemiştir. Bulgular değerlendirildiğinde, ailelere yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşların ailelerin gereksinimlerini büyük ölçüde karşıladıkları görülmektedir. Ancak bir kısım aile için, hizmetlerin beklentiyi karşılamaması durumu göz önünde bulundurulduğunda, buna yönelik aileye hizmet veren kurum ve kuruluşların ve buralarda çalışan meslek elemanlarının, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan, sosyal medyadan, çeşitli sivil toplum örgütlerinden ve eğitim kurumlarından destek alarak, ailelerin sorunlarının belirlenmesine yönelik her semtte anket çalışmalarının yapılmasını sağlamaları önem taşımaktadır. Böylece ailelerin hangi konularda sorunlar yaşadıkları tespit edilerek buna ilişkin koruyucu-önleyici tedbirlerin alınması ve hizmetlerin geliştirilmesi sağlanabilir.

4.2. EVLİ KADIN VE ERKEKLERİN AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER

Evli kadın ve erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeğinden aldıkları puanlar değerlendirildiğinde, problem çözme alt ölçeğinde bireylerin %63,3'ünün sağlıklılık, %36,7'sinin ise sağlıksızlık eğilimi gösterdiği görülmektedir. İletişim alt ölçeğinde bireylerin %75,5'inin sağlıklılık, %24,5'inin sağlıksızlık eğilimi; roller alt ölçeğinde %60,1'inin sağlıklılık, %39,9'unun sağlıksızlık; duygusal tepki verebilme alt ölçeğinde %74,9'unun sağlıklılık, %25,1'inin sağlıksızlık; gereken ilgiyi gösterme alt ölçeğinde %17,5'inin sağlıklılık, %82,5'inin sağlıksızlık; davranış kontrolü alt ölçeğinde %39,9'unun sağlıklılık, %60,1'inin sağlıksızlık ve genel fonksiyonlar alt ölçeğinde %81,1'inin sağlıklılık, %18,9'unun sağlıksızlık eğilimi gösterdiği görülmektedir. Genel olarak bulgulara bakıldığında gereken ilgiyi gösterme için ortalama puan 2,21 ve davranış kontrolü için ortalama puanın 2,03 olduğu bulunmuştur. Yani evli kadın ve erkeklerin en çok sağlıksızlık eğilimi gösterdikleri durumlar, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolüdür. Türk toplumunun, erkekleri "güçlü, sert" bireyler olarak kalıplaştırması ve erkeklerin duygularını belli etmelerini hoş bir durum olarak görmemesi, erkeklerin hissettikleri ilgi ve sevgiyi açık bir şekilde eşlerine yansıtamamalarına neden olabileceği düşünülebilir. Benzer şekilde Türk

toplumunda kadınların gösterdikleri sevgi ve ilgi de bazı durumlarda toplum tarafından aşırılık olarak görülmektedir.

Bireyler çoğunlukla kendilerini içinde buldukları toplumun değer, inanç ve normlarına ayak uydurmak durumunda hissederler. Toplumsal cinsiyet bakış açısının bireyleri etkilediği düşünüldüğünde, aile içinde davranış kontrolü bakımından “aşırıya kaçma” durumunun olabileceğinden söz edilebilir. Ailelerde, kurallara aşırı bağlı olma, rollerde, tutum ve düşüncelerde esnek olmama veya kuralsızlık gibi durumlar söz konusu olduğunda, bu durumun aile işlevlerini etkilemesi de olası olarak düşünülebilir.

Bu bağlamda bireylerin duygularını özgür bir şekilde ifade edebilmelerinin ve yaşayabilmelerinin, aile içinde kural koyma ve disiplin konularında aşırıya kaçmamalarının ve esnek olabilmelerinin sağlanmasına yönelik olarak hizmetler verilebilir. Ayrıca aile içinde eşler arasında iletişimin güçlendirilmesine yönelik çeşitli çalışmalar da yapılabilir. Bunların yanı sıra her yıl düzenli aralıklarla bireylerin, aile içindeki sorunlarla nasıl baş edebilecekleri, sorunlar çoğalarak çözümlenemez hale geldiğinde hangi kurum ve kuruluşlardan yararlanabilecekleri gibi konular üzerinde birtakım eğitimler düzenlenebilir. Bu eğitimlerin evlilik aşamasında olan ve yeni evli çiftlere de verilmesi, aile hayatının sağlıklı olması açısından önem taşımaktadır. Verilecek olan bu hizmetlerin ise ülke genelinde sosyal medya, kamu spotları, televizyon programları aracılığıyla duyurulması ve merkezi ve yerel yönetimler tarafından desteklenmesi de sağlanabilir. Ayrıca ilkokuldan başlanarak ortaokul ve lise ders içeriklerine de toplumsal cinsiyet, aile hayatının önemi, eşler arası iletişim ve rol paylaşımı gibi konuların eklenmesi devlet eliyle desteklenerek sağlanabilir.

4.3. EVLİ KADIN VE ERKEKLERİN AİLE İŞLEVLERİNİ ETKİLEYEN ETKENLERE İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde evli kadın ve erkeklerin aile işlevlerini etkileyen etkenlere ilişkin sonuç ve öneriler yer almaktadır.

4.3.1. Evli Kadın ve Erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Sonuç ve Öneriler

Evli kadın ve erkeklerin cinsiyetlerine göre aile işlevleri değerlendirildiğinde, cinsiyet ile roller ve genel fonksiyonlar alt ölçeğinde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Roller alt ölçeğinde kadın ve erkeklerin puan ortalamalarına bakıldığında kadınların daha fazla sağlıksızlık eğilimi gösterdikleri görülmektedir. Bu durum ise kadınların erkeklere göre roller konusunda daha fazla sıkıntı yaşadıklarını düşündürmektedir. Bu bağlamda roller kapsamında, çocuklarla ilgilenme, ev içi sorumluluklar ve kendi kişisel gelişimleriyle ilgili konularda kadınların daha fazla sorumluluk aldıkları söylenebilir. Bu durumun özellikle de çalışan kadınların enerjilerinin azalmasına, kendi manevi ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmalarına, aile hayatlarına gereken ilgi ve özeni gösterememelerine neden olabileceği düşünülebilir. Bu durumların yaşanmasının önüne geçebilmek amacıyla aileye hizmet veren çeşitli kurum ve kuruluşların kadınların sorunlarına yönelik mezzo düzeyde çeşitli grup çalışmaları yapmaları ve bu sayede kadınların kendilerini ifade etmeleri sağlanabilir. Ayrıca kadınlar bu sayede diğer grup üyelerinin farklı görüşlerinden de yararlanabilir ve baş etme stratejileri geliştirebilir.

Evli kadın ve erkeklerin yaşlarına göre aile işlevleri değerlendirildiğinde, yaşla problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür. Bu durumun nedeni olarak da araştırmaya katılan evli kadın ve erkeklerin birçoğunun benzer yaşam döngüsünde olmaları düşünülebilir.

Araştırmaya katılan evli bireylerin doğum yerlerine göre aile işlevleri değerlendirildiğinde, doğum yeriyle iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar alt ölçekleri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Buna göre ilde doğanların ilçe ve köylerde doğan bireylere göre iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar açısından daha fazla sağlıklılık eğilimi gösterdikleri görülmektedir. Duygusal tepki verebilme ve

davranış kontrolü açısından değerlendirildiğinde, ilçe ve köylerde doğan ailelerin birbirlerine karşı duydukları sevgi, bağlılık ve içtenlik gibi duygularını açık bir biçimde ifade edemeyecekleri, davranışlarında daha kuralcı ve katı olabilecekleri ve toplumsal cinsiyet bakış açısını davranışlarına daha fazla yansıtabilecekleri düşünülebilir. Ayrıca bu bireylerin hissettikleri duyguları kendi içlerinde yaşadıkları ve eşleriyle çok fazla paylaşmadıkları söylenebilir. Duygusal tepki veremeyen eşlerin birtakım sorunlar yaşadıklarında eşleriyle açık iletişim kuramamaları ve duygularını açık bir şekilde ifade edememelerinden kaynaklı olarak sorunlarını kendi içlerinde yaşadıkları ve sorunların giderek büyümesine neden oldukları sonucuna ulaşılabilir. Başka bir açıdan bakıldığında ilçe ve köyde doğan bireylerin kök ailelerinin bir müddet ilçe ve köylerde yaşadığı düşünüldüğünde, bu kişilerin toplumsal cinsiyet bakış açısı doğrultusunda büyüdükleri ihtimalinin fazla olduğu söylenebilir. Bu durumda bireyler aile içinde sorunlar yaşadıklarında, bu sorunlar eşlerle paylaşılmadığından, sorunlara ilişkin eşlerin baş etme stratejileri geliştirebilmelerinin de zor olabileceği düşünülebilir. Gereken ilgi ve sevgiyi eşlerinden göremeyen bireylerin de duygusal açıdan tatminsizlik yaşayabilecekleri ve bunun aile işlevlerini olumsuz yönde etkileyebileceği söylenebilir. Bu bağlamda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı öncülüğünde, merkezi yönetimlerin yanında yerel yönetimler ve aileye hizmet veren kurum ve kuruluşların da desteği ile ilçe ve köylerde de yılın belli dönemlerinde toplumsal cinsiyet ve eşler arası iletişim ile ilgili eğitimler verilebilir. Ayrıca bilişsel-davranışçı yaklaşım kullanılarak, toplumsal cinsiyet odaklı düşünce, tutum ve inanışları benimseyen bireylerin, kök ailelerinden kazandıkları bu düşünce ve davranışları değiştirebilmeleri sağlanabilir. Bunun dışında köylerde, kasabalarda ve ilçelerde aile hayatının korunmasına, geliştirilmesine ve toplumsal cinsiyet eğitimlerinin verilmesine yönelik geçici veya kalıcı aile hizmeti veren merkezlerin kurulması sağlanabilir. Köylerdeki ve ilçelerdeki bireylerin aile hayatında yaşadıkları sıkıntıların belirlenmesine ve bunların çözüme kavuşturulmasına yönelik olarak, düzenli aralıklarla gezici aile hizmeti veren birimler oluşturulabilir.

Evli kadın ve erkeklerin en uzun yaşadıkları yere göre aile işlevleri değerlendirildiğinde, en uzun süre yaşanan yer ile davranış kontrolü arasında

anamlı bir ilişkinin bulunduğu söylenebilir. Buna göre en uzun süre ilde yaşıyan evli kadın ve erkeklerin ilçe ve köyde yaşıyanlara göre davranış kontrolü açısından daha fazla sağlıklılık eğilimi gösterdikleri görülmektedir. Toplumsal yapıdaki değışiklikler, kadının eğitim seviyesinin yükselmesi ve ildeki bireylerin toplumsal cinsiyet konularında üzerlerinde çok fazla baskı hissetmemeleri gibi nedenlerin bir sonucu olarak, ailelerin ilde yaşıyan evli kadın ve erkeklerin davranış kontrolü açısından daha sağlıklı oldukları söylenebilir. Ayrıca ilde yaşıyan ailelerin, davranışlarında daha esnek oldukları, katı sınır ve kuralların olmadığı, ailedeki kuralların eşler tarafından birlikte belirlendiği ve acil durumlarda ne yapılması gerektiğinin önceden aile içinde konuşulduğu ve belirlendiği sonucuna ulaşılabilir. Bunların yanı sıra iller farklı görüş, düşünce ve kültürlere sahip insanları içinde barındırdığından dolayı en uzun süre illerde yaşıyan ailelerin toplumsal cinsiyet bakış açılarında olumlu yönde farklılıklar gösterebilecekleri düşünülebilir. Bu durumda bu kişilerin il değerlerini daha çok benimsedikleri, farklı sosyal ve kültürel ortamlarda buldukları düşünöldüğünde, aile içinde sınırların ve kuralların daha esnek olabileceği söylenebilir. En uzun süre köy ve ilçede yaşıyan bireylerde ise davranış kontrolünün genellikle tek bir kişi tarafından sağlandığı, davranışlarda çok fazla esnekliğin olmadığı, sınırların katı bir çizgiyle çizilmiş olabileceği ve kuralların eşler arasında ortak bir şekilde belirlenemediği söylenebilir. Bu kapsamda kadınların aile içinde kuralların ve sınırların oluşturulmasında, toplumsal cinsiyet bakış açısına paralel olarak, çok fazla söz sahibi olmadığı düşünülebilir. Bu bağlamda kadınların kendilerini geleneksel rol ve düşünce kalıplarından kurtararak bağımsız kişilik geliştirmelerine, kendilerini ifade edebilmelerine ve aile içinde alınan kararlara etkin bir şekilde katılabilmelerine yönelik olarak, kadınları güçlendirici ve bilgilendirici eğitim programları hazırlanmalıdır. Bununla birlikte erkeklerin de toplumsal cinsiyet konularına daha geniş pencereden bakabilmelerine ve ailenin sağlıklı hale gelmesinde eşlerin her ikisinin de söz sahibi olması gerektiğine ilişkin bilgilendirmeye ve farkındalık kazandırmaya yönelik çalışmalar yapılabilir.

Evli kadın ve erkeklerin eğitim durumlarına göre aile işlevleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, eğitim durumuyla duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi

gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar açısından anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu bağlamda eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin daha fazla sosyal ortama girmesi, kültürel ve sosyal aktivitelere katılmalarından dolayı il değerlerini benimsedikleri ve geleneksel düşünceden sıyrılarak daha modern düşündükleri, bunun bir sonucu olarak da daha fazla duygusal tepki verebildikleri, ailelerine daha fazla ilgi, sevgi, bakım gösterdikleri ve aile içi sınırların daha esnek olduğu sonucuna ulaşılabilir. Eğitim seviyesi düşük olan ailelerin ise yukarıda belirtilen işlevler açısından problemler yaşayabileceği ve aileye yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşlar hakkında bilgi eksikliklerinin olabileceği düşünüldüğünde, bu ailelerin bu kuruluşlar hakkında bilgi sahibi olmaları ve kurumların, ailelerin kolay ulaşabileceği yerlerde etkin hizmetler vermesi sağlanabilir. Bu amaca yönelik ise radyo ve televizyon yayınlarından yararlanılabileceği gibi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan destek alınarak kurum ve kuruluşların verdiği hizmetler hakkında kitap, broşür vb. yayınlar hazırlanabilir.

Evli kadın ve erkeklerin mesleklerinin aile işlevlerine etkisini gösteren varyans analizi sonuçlarına bakıldığında, meslek ile gereken ilgiyi gösterme arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Bu durumun bir göstergesi olarak, kamuda çalışan bireylerin işe giriş-çıkış saatlerinin düzenli olduğu ve diğer alanlarda çalışan kişilere göre kendilerini psikolojik açıdan daha rahat ve bağımsız hissettikleri düşünülebilir. Bunun yanı sıra kamuda çalışan kişilerin diğer alanlarda çalışan kişilere göre iş güvencelerinin daha fazla olduğu söylenebilir. Günümüzde gelir sıkıntısı çeken bireylerin psikolojik açıdan kendilerini rahat hissetmedikleri ve bu durumun aileye de olumsuz yansıyabileceği olasıdır. Bunun aksine meslek hayatında mutlu olan ve düzenli bir meslek yaşamı olan bireylerin eşlerine de gereken sevgi, ilgi ve bakımı gösterdikleri düşünülebilir. Bu bağlamda mesleğin bireylerin hayatına yön veren önemli bir durum olduğu düşünülürse, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın iş birliği içinde bulunarak, meslek yaşamında sıkıntılar yaşayan bireylerin tespit edilip, yaşadıkları sıkıntıların aile hayatına ne oranda yansıdığı belirlenebilir. Bu tespitlerden sonra aileye hizmet veren meslek elemanlarının, işyerlerinde çeşitli seminerler düzenlemesi ve

konferanslar vermesi sağlanarak, bireylerin psikolojik açıdan rahatlatılması sağlanabilir. Ayrıca yine Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile iş birliği içinde bulunularak, çalışma yaşamındaki sıkıntıların toplumun en önemli birimi olan ailenin bütünlüğünü tehdit edebileceği belirtilerek, bireylerin çalışma yaşamlarının iyileştirilmesine yönelik çeşitli politikaların geliştirilmesine ön ayak olmaları sağlanabilir.

4.3.2. Evli Kadın ve Erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen Aile Özelliklerine İlişkin Sonuç ve Öneriler

Evli kadın ve erkeklerin aylık toplam gelirlerine göre aile işlevleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, bireylerin aylık toplam gelirleri yükseldikçe iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar açısından daha fazla sağlıklılık eğilimi gösterdikleri görülmektedir. Ailenin ekonomik gereksinimlerini karşılaması temel bir ihtiyaçtır. Ekonomik anlamda sıkıntılar yaşayan bireylerin, psikolojik açıdan rahat hissetmedikleri görülmektedir. Ailenin gelir durumunun iyi olması hizmet alımını kolaylaştırmaktadır. Örneğin temel gereksinimlerini karşılamada sıkıntı çekmeyen ve gelir durumu iyi olan ailelerde hediyeleşme ve sosyal faaliyetlere katılımın daha yüksek boyutlarda olduğu söylenebilir. Bu durum hem kadın hem de erkek açısından bir rahatlama ve tatmin olma hissini de beraberinde getirir. Ailede kadının da çalıştığı düşünüldüğünde, kadının ev içi işler konusunda yardımcı alabilmesi ve iş yükünü de hafifletmesi söz konusudur. Dolayısıyla iş yükü ve sorumlulukları hafifleyen bireylerin kendilerine ve ailelerine daha fazla zaman ayırması muhtemeldir. Tüm bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda ise eşlerin aralarındaki iletişimin daha sağlıklı olabileceği, psikolojik açıdan rahat oldukları için birbirlerine gereken ilgi ve sevgiyi rahatlıkla gösterebilecekleri, sınırlar ve kurallar konusunda daha esnek olabilecekleri ve yaşadıkları duyguları eşlerine daha rahat bir şekilde iletebilecekleri düşünülebilir. Ailede her iki eşin de çalışıyor olması gelir miktarında bir artışın olmasına neden olur. Bundan dolayı kadınların da gelir getiren bir işte çalışmaları ekonomik olarak aileyi güçlendirir. Bu bağlamda kız çocuklarının eğitim yaşamlarına kesintisiz bir şekilde devam etmelerinin sağlanması ve

eğitimin önemi konusunda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi devletin bir politikası olmalıdır. Ayrıca ailedeki gelir miktarının yeterli düzeyde olmasının aile işlevlerini de olumlu yönde etkileyeceği düşünüldüğünde, devletin ve gerekli birimlerin aylık gelirlerinin makul düzeye getirilmesi için çeşitli düzenlemeler yapması da sağlanabilir. Bu konuya ilişkin aileye hizmet veren kurum ve kuruluşlar, sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek elemanları, hane halkı araştırmaları yapabilir ve gelir durumunun aile hayatını ne ölçüde etkileyebileceğine dair tespitlerde bulunabilirler.

Evli kadın ve erkeklerin eşlerinin eğitim durumu ile aile işlevleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, eşin eğitim düzeyinin yüksek olmasının duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlara olumlu yansıdığı görülmektedir. Eğitim düzeyinin yüksek olması, kadın ve erkeklerin daha geniş bakış açılarına sahip olmalarını, farklı görüşler hakkında bilgi sahibi olmalarını, farklı düşünce tarzlarına sahip çok fazla insanla bir arada olmalarını ve en önemlisi toplumsal cinsiyet konularına da daha geniş bir pencereden bakabilmelerini sağlayabilir. Özellikle ailede her iki eşin de eğitim düzeylerinin yüksek olması, birçok sorunu konuşarak halledebilmelerini, bir konuya körü körüne inanmayıp bu konu hakkında eleştirel düşünebilmelerini, toplumsal cinsiyet konularına daha özgür bir şekilde bakabilmelerini sağlayabilir. Toplumsal cinsiyet rolleri konusunda daha eleştirel düşünen ve bu konuya daha geniş pencerelerden bakan evli kadın ve erkeklerin sevgi ve ilgiyi daha rahat bir şekilde gösterebildikleri, hissettikleri duyguları birbirleriyle paylaşabildikleri, evdeki kurallar ve sınırlar konusunda birlikte konuşarak karar verebildikleri düşünülebilir. Bundan dolayı eşlerinin eğitim seviyelerinin yüksek olması, aile hayatının olumlu bir şekilde devam etmesi bakımından önemlidir. Bu bağlamda, başta devletin, merkezi ve yerel yönetimlerin, çeşitli sivil toplum örgütlerinin, sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarının ve üniversitelerin kız ve erkek çocuklarını eğitimin önemi hususunda bilgilendirmeleri, bilinçlendirmeleri ve teşvik etmeleri sağlanmalıdır. Özellikle ülkemizde kız çocuklarının belli bir düzeye kadar okutuldukları düşünüldüğünde, bu konuda gereken önlemlerin yasalarla alınması ve korunması sağlanmalıdır. Çünkü eğitim sadece maddi olarak aileyi güçlendirmekle kalmayıp kadının güçlenmesini, kendisine güvenmesini, aile

içinde daha fazla söz sahibi olmasını, toplumsal cinsiyet konularına daha geniş bir pencereden bakmasını, haklarını savunabilmesini ve çocuklarını daha modern bir düşünce yapısı içerisinde yetiştirebilmesini sağlamaktadır. Bunların dışında her ilde, ilçede ve köyde belediyelerin ve yerel yönetimlerin desteği ile her hanede eğitim düzeyi düşük erkek ve kadınların tespit edilmesinin ardından, aileye hizmet veren kurum ve kuruluşların ve buralarda çalışan sosyal hizmet uzmanı başta olmak üzere diğer meslek elemanlarının, eğitim düzeyi düşük kadınlara ve erkeklere aile hayatının nasıl sağlıklı bir şekilde sürdürüleceği, toplumsal cinsiyet rolleri ve eşler arasında sağlıklı bir iletişimin nasıl sağlanabileceği gibi konularda hizmetler verilmesi sağlanabilir. Ayrıca sadece kadınlara yönelik olarak, kadının güçlendirilmesine, kendi ayakları üzerinde durabilmesine, problemlerle baş edebilmelerinin sağlanmasına yönelik birtakım hizmetler de verilebilir.

Evli kadın ve erkeklerin evlilik süreleri ile aile işlevleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, evlilik süreleri ile hiçbir alt ölçek arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan evli kadın ve erkeklerin yarısından fazlasının (%56,9) 11-15 yıl arasında evli olmalarının anlamlı bir fark oluşturmadığı düşünülebilir.

Evli kadın ve erkeklerin çocuk sayısı ile aile işlevleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, çocuk sayısı ile problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan evli kadın ve erkeklerin büyük çoğunluğunun (%64,2) aynı sayıda çocuk sahibi olduğu için, çocuk sayısı ile aile işlevleri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmaması doğaldır.

4.3.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde toplumsal cinsiyet rolleriyle aile değerlendirme ölçeği arasındaki ilişkiye dair sonuç ve önerilere yer verilmektedir.

4.3.3.1. Evli Kadın ve Erkeklerin Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerini İle Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Arasındaki İlişkiye Dair Sonuç ve Öneriler

Evli kadın ve erkeklerin kök ailelerinde olan toplumsal cinsiyet rolleri ile aile işlevleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, toplumsal cinsiyet puanlarının arttıkça duygusal tepki verebilme işlevindeki sağlamlık eğiliminin arttığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet bakış açısına göre erkeklerin, duygularını açık bir şekilde ifade etmeleri, toplumun erkeklere yüklediği değerlere ters düştüğü; benzer şekilde kadınların da duygularını açık bir şekilde ifade etmelerinin toplum tarafından "aşırılık" olarak değerlendirildiği düşünüldüğünde, hem erkeklerin hem de kadınların duygusal tepki verebilme konusunda sıkıntı yaşayabilecekleri söylenebilir. Bu durumda aile içinde eşler, kırgınlık, kırgınlık, korku, neşe, mutluluk ve yaşadıkları diğer duygulanımları birbirlerine yansıtamazlar. Bu da eşler arasında kapalı bir iletişim yaşanmasına sebep olabilir ve ailede yaşanan sorunların açık bir şekilde ifade edilmesinin önüne geçebilir. Bu durumda aile, sorunlar karşısında etkili çözüm önerileri geliştiremeyebilir. Neticede aile hayatı olumsuz yönde ilerleyebilir.

4.3.3.2. Evli Kadın ve Erkeklerin Kendi Ailelerinde Var Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerini İle Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) Arasındaki İlişkiye Dair Sonuç ve Öneriler

Evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde yerine getirdikleri toplumsal cinsiyet rolleri ile aile işlevleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, toplumsal cinsiyet puanlarının arttıkça problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar puanlarının düştüğü, yani ailenin sağlamlık eğilimi gösterdiği görülmektedir. Toplum yapısındaki değişiklikler, kadının ve erkeğin eğitim seviyelerinin yükselmesi, kadının gelir getiren bir işte çalışması ve bireylerin en uzun yaşadıkları yerin il olmasından kaynaklı olarak il değerlerini daha çok benimsemiş olmaları, toplumsal cinsiyet bakış açıları konusunda kök ailelerinden farklılaşmalarına neden olabileceği düşünülebilir. Bu durumda evli kadın ve erkeklerin rol

paylaşımı konusuna daha esnek ve toplumsal cinsiyet konularına daha geniş bir pencereden baktıkları söylenebilir. Dolayısıyla bu şekilde düşünen ailelerin aralarında açık iletişimin bulunduğu, roller konusunda daha paylaşımcı oldukları, yaşadıkları ve hissettikleri duyguları açık bir şekilde birbirleriyle paylaşabildikleri, birbirlerine gereken ilgi, sevgi ve bakımı verebildikleri, tüm bunlardan dolayı bir sorun yaşadıklarında bu sorunu açık bir şekilde konuşup soruna dair çözüm önerileri geliştirebildikleri sonucuna ulaşılabilir. Bunların aksine toplumsal cinsiyet rolleri konusunda eşler arasında paylaşımın olmadığı ailelerde problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar işlevlerinde sağlıksızlık eğiliminin görülmesi muhtemeldir. Bu bağlamda aileye hizmet veren kurum ve kuruluşların çeşitli seminerler ve eğitimler düzenleyerek, aile hayatının sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi bakımından eşler arasındaki rol paylaşımının ne denli önemli olduğu konusunda bireyleri bilgilendirmesi ve bilinçlendirmesi sağlanabilir. Toplumsal cinsiyet bakış açısı ve rol paylaşımı konusunda erkeklerin kadınlara göre daha katı oldukları düşünülürse, üniversitelerde erkek öğrencilere yönelik "erkek muhabbeti" veya başka isimler altında toplumsal cinsiyet konularının açık bir şekilde konuşulması ve bu konular üzerine birtakım çözüm önerileri geliştirilmesi sağlanabilir. Toplumsal cinsiyet konuları ve rol paylaşımı gibi konularda annelere de çeşitli eğitimler verilemesi sağlanabilir. Bunun nedeni ise hem kadınların hem de erkeklerin sosyalleşme süreçlerinde ve eğitimlerinde annenin yerinin büyük olmasıdır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eğitimlerine katılan annelerin, çocuklarını daha bilinçli bir şekilde ve toplumsal cinsiyet bakış açısından bağımsız olarak yetiştirebilmeleri sağlanabilir.

Evli kadın ve erkeklerin sorumluluk paylaşımı konusundaki genel düşüncelerinin aile işlevlerine etkisini gösteren varyans analizi sonuçları değerlendirildiğinde, evli kadın ve erkeklerin sorumluluk paylaşımı konusundaki genel düşünceleri ile problem çözme, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar açısından anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu bulgulara paralel olarak evdeki her türlü işi ortak yapan ailelerde sağlıklılık eğiliminin arttığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet bakış açısına göre, ev işleri kadının sorumluluğundadır. Ev işleri genellikle erkekler tarafından yorucu olmayan işler

olarak görülür. Ancak bu işler özellikle de kadın çalışıyorsa kadın için ağır bir yük teşkil edebilir. Kadının hem gelir getiren bir işte çalışması hem de eve geldiğinde ev işleriyle uğraşması, kadının kendisine zaman ayıramamasına neden olabilir. Bu durumda psikolojik gereksinimlerini karşılamayan kadının aile hayatına da tam anlamıyla zaman ayıramayacağı düşünülebilir. Bunun tersine evdeki her türlü işin eşler tarafından yapıldığı ailelerde, hem kadının iş yükü hafiflemiş olur hem de eşler birbirlerine ve kendilerine zaman ayırabilirler. Bu durumun ise aile işlevlerine olumlu yönde yansiyebileceği düşünülebilir. Diğer taraftan ev işlerini eşyle birlikte yapan erkeklerin toplumsal cinsiyet bakış açısıyla hareket etmediği de düşünülebilir. Dolayısıyla bu bireyler ev işlerinin sadece kadının işi olmadığını ve her türlü işin paylaşılması gerektiğini düşünürler. Kadın açısından oldukça olumlu bir durum olan ev işlerinin paylaşılması, kadının da rahatlamasını sağlar. Neticede eşler bir problem yaşadıklarında, bu problem için ortak çözüm önerileri düşünebilirler. Ailede her türlü işin beraber yapılması, duygulanımların da paylaşılmasını sağlayabilir. Bu durumda eşler rahatlıkla sevgi, mutluluk, acı, hüznün ve kırgınlık gibi duygularını birbirlerine iletebilirler. Evdeki sorumluluk paylaşımının aileye de olumlu yansiyabileceği düşünüldüğünde, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın desteği ile aileye hizmet veren kurum ve kuruluşların il düzeyinden başlayarak ilçe ve köylere kadar toplumsal cinsiyet eğitimleri vermeleri sağlanabilir. Özellikle günümüzde eşler arası sorumluluk paylaşımının ne denli önemli olduğu düşünüldüğünde, bu konudaki eğitimlerin de artırılmasının aile hayatı üzerinde etkisi olumlu olabilecektir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı'nın da desteği alınarak bu konuların ders programları içine alınması sağlanmalıdır. Ailede sorumluluk paylaşımının olmadığı ve aile işlevlerinin sağlıksızlık gösterdiği ailelerdeki bireylerin, aile hizmetlerine kolaylıkla ulaşabilmelerinin sağlanması, bu kapsamda da Aile danışma merkezleri ve aileye hizmet veren diğer kurumların sayılarının artırılması sağlanabilir.

Evli kadın ve erkeklerin evdeki iş bölümünden memnun olma durumlarına göre aile işlevleri değerlendirildiğinde, evdeki iş bölümünden memnun olan bireylerin psikolojik olarak tatmin oldukları söylenebilir. Evdeki iş bölümünden memnun olma durumu eşler arasında uyum olduğunu göstermektedir. Evdeki iş

bölümünden memnun olma durumu, erkeklerle kadınların her işi ortak yaptığının bir göstergesi olmayabilir. Eğer ailede hem kadın hem de erkek toplumsal cinsiyet bakış açısına sahipse roller geleneksel olarak paylaşılabilir. Dolayısıyla bu durumdan kadın da erkek de memnundur. Ancak bu araştırmanın Çankaya gibi sosyo-ekonomik bakımdan yüksek olduğu ve eşlerin her ikisinin de eğitim düzeyleri yüksek olan ailelerde uygulanmış olduğu düşünüldüğünde, özellikle kadın açısından işlerin paylaşılmasının memnuniyet düzeyini arttırdığı söylenebilir. Ailedeki memnuniyet düzeyi ise eşler arasında çok fazla problem yaşanmadığının veya eşlerin ortaya çıkan problemlere çözüm önerileri geliştirebildiklerinin bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Araştırmaya katılan bireylerin sorunlarını öncelikli olarak kiminle paylaştıkları konusundaki genel düşüncelerinin aile işlevlerine nasıl bir etkisinin olduğuna dair bulgular değerlendirildiğinde, sorunlarını eşleriyle paylaşan bireylerin aile işlevlerinin daha sağlıklı olduğu görülmektedir. Herhangi bir problem yaşayan bireyin bu durumu öncelikli olarak eşiyile paylaşmaması, eşler arasında kapalı veya dolaylı bir iletişimin olduğunu, duyguların iletilmesinde sıkıntılar yaşadıklarını, ailede esnek olmayan sınırların olduğunu düşündürebilir. Böyle bir ailede herhangi bir sebepten dolayı eşine kırılan bir birey bu durumu başkalarına anlattığında yanlış bir şekilde yönlendirilebilir. Böylece küçük bir sorun bile geri dönüşü olmayan problemler yaratabilir. Bu durumun aksine sorunlarını ilk olarak eşiyile paylaşan bireyler, sorunlar içinden çıkılamayacak bir hal almadan, öncelikli olarak sorunlarını eşleriyle konuşup halledebilirler. Bireylerden birinde sıkıntı oluşturan bir durumun eşle paylaşılması, eşler arasındaki güven ilişkisinin de artmasını sağlayabilir. Konuya bir de toplumsal cinsiyet bakış açısı doğrultusunda bakıldığında, aile içinde özellikle erkeklerin var olan sorunlarını eşleriyle paylaşmalarının kendilerini güçsüz ve yetersiz hissetmelerine neden olabileceği düşünülebilir. Bundan dolayı bireyler herhangi bir sorun yaşadıklarında bu sorunu ya erkek arkadaşlarıyla ya da kök aileleriyle paylaşırlar ya da kimseyle paylaşmak istemezler. Bu durum ise aile içinde sorunların büyümesine neden olabilir. Bu bağlamda iletişim konusunda sıkıntılar yaşayan bireyler için grup terapileri yapılabilir. Ayrıca sosyal medyada da sosyal hizmet uzmanlarının daha fazla yer alması sağlanarak, sosyal hizmet uzmanı

ve diğ er meslek elemanlarının toplumsal cinsiyet ve iletişim gibi konularda düzenli aralıklarla program yapmaları sağ lanabilir. Bunun yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı'nın deste ğ i ile eğitim kurumlarında sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet, aile yaş amının önemi ve iletişim gibi eğitimler vermeleri sağ lanarak bu eğitimler artırılabilir.

4.3.3.3. Evli Kadın ve Erkeklerin İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerine İle Aile De ğ erlendirme Ölçe ğ i (ADÖ) Arasındaki İlişkiye Dair Sonuç ve Öneriler

Evli kadın ve erkeklerin ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rolleri ile aile işlevleri arasındaki ilişki de ğ erlendirildi ğ inde, ideal rollerdeki puanlarının artmasının ailelerin duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel fonksiyonlar işlevlerindeki sağ lıklılık eğilimini de artırdığı görülmektedir. Evli kadın ve erkeklerin, olmasını düşündükleri rollerin büyük ölçüde kendi ailelerinde de var olması, aile işlevlerinin daha sağ lıklı olmasını sağlayacaktır. Toplum yapısının de ğ işiklikler göstermesi, kadın erkek rollerinin de farklılaşmasına neden olmaktadır. Özellikle her iki eşin de çalıştığı ve kadınların kendilerini eskiye göre daha bağımsız ve güvenli hissettikleri düşünülde ğ unde, toplumsal cinsiyet bakış açısında da kırılmaların görülmesi olası olarak nitelendirilebilir. Bu durum aile içinde kadınlar açısından olumlu bir durum olmasına rağmen, aile içinde her alanda rol paylaşımının olması bazı erkekler açısından hoş karşılanmayabilir. Bu durumda, bireyler aslında istemedikleri bir şeyi yapmak durumunda olabilirler. Bu durumun aksine ailede her türlü işin paylaşılması gerektiğini düşünen bir birey, eşi kendisinden farklı düşündüğü için ideal olarak gördüğü rollerin dışında birtakım roller üstlenir. Böyle olduğunda kadın- erkek arasındaki ilişkiler de zedelenebilir. Ev içinde eşlerin ideal olarak gördükleri rollerin birbiriyle uyuşması ise aile işlevlerindeki sağ lıklılık eğilimini artıracaktır.

4.3.4. Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerindeki Çatışma Durumlarının Aile Değerlendirme Ölçeğine (ADÖ) Etkisine Dair Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde evli kadın ve erkeklere toplumsal cinsiyet rollerindeki çatışma durumlarının aile işlevlerine etkisine dair sonuç ve önerilere yer verilmektedir.

4.3.4.1. Evli Kadın ve Erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen, Kendi Ailelerinde Var Olan ve Kök Ailelerinde Olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Çatışma Durumu İle İlgili Sonuç ve Öneriler

Evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan ve kök ailelerinde olan toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili çatışma ile aile işlevleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, çatışma durumu ile problem çözme, iletişim, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar açısından anlamlı bir ilişki görülmezken, duygusal tepki verebilme açısından anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Buna rağmen çatışma (fark) puanının pozitif yönde artması evli kadın ve erkeklerin roller açısından kök ailelerinden daha iyi durumda oldukları görülmektedir. Bu durum evli kadın ve erkeklerin kök ailelerinin etkisinde çok fazla kalmadıklarını düşündürebilir. Nitekim bireylerin birçoğunun üniversite öğrenimi görmek için büyük şehirlere göç ettikleri veya sosyo-kültürel ortamlara büyük ölçüde katıldıkları için toplumsal cinsiyet bakış açılarının esneklediği, birtakım toplumsal cinsiyet konularına daha geniş bir pencereden bakabildikleri ve bu konular üzerinde eleştirel bir şekilde düşünebildikleri, toplum baskısını üzerlerinde daha az hissettikleri ve her iki eşinde çalıştığı düşünüldüğünde, bu bireylerin kök ailelerinden farklılaştığı sonucu çıkarılabilir. Evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde çatışma yaşamaması aile işlevlerindeki sağlamlık eğilimini artırmaktadır. Bu durumun aksine aile içinde çatışma yaşayan bireylerin eşleriyle olan ilişkilerinin sağlıksız olabileceği düşünülebilir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, gerek iş yerlerinde gerekse sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarında sosyal hizmet uzmanları toplumsal cinsiyet konularında çeşitli eğitimler vermelidirler. Ayrıca bireylerin kök ailelerinden aldıkları birtakım değer,

tutum ve inanışların değiştirilmesi ve modern düzeyde düşünce sisteminin sağlanması için bilişsel-davranışçı terapiler uygulayabilirler.

4.3.4.2. Evli Kadın ve Erkeklerin Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen, Kendi Ailelerinde Var Olan ve İdeal Olarak Gördükleri Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Çatışma Durumu İle İlgili Sonuç ve Öneriler

Evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan ve ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili yaşadıkları çatışma durumu ile problem çözme, iletişim, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar açısından anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Çatışma puanının negatif yönde artış göstermesi bireylerin ideal olarak gördükleri rollerle kendi ailelerinde var olan toplumsal cinsiyet rolleri arasında olumsuz yönde bir çatışmanın var olduğunu göstermektedir.

Günümüzde modernleşmeyle birlikte kadın ve erkek rollerinde birtakım değişimlerin de yaşandığı görülmektedir. Bu durum özellikle kadınların eşlerinden beklentilerinin artmasını da beraberinde getirmektedir. Özellikle çalışan kadınlar roller konusunda eşlerinin desteğine daha çok ihtiyaç duymaktadır. Bu durumda eğer roller konusunda bir paylaşım söz konusuysa, kadın açısından bir çatışma durumunun yaşanması söz konusu olmamaktadır. Erkek açısından düşünüldüğünde, toplum cinsiyet bakış açısına sahip erkeklerin birtakım rolleri eşleri ile birlikte yapmak durumunda olması erkekte bir memnuniyetsizlik ve çatışma durumu meydana getirebilir. Özellikle ailede birtakım kararların ortak alınması ve bazı konularda kadının erkekten daha baskın olması, toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip olan erkeğin idealindeki durumla çelişebilir. Bu durum ise eşlerin birlikte hareket etmelerini engelleyebilir ve eşler arasındaki ilişkilere zarar verebilir.

Toplumsal cinsiyet bakış açısına göre erkek çocuklar ev işlerinde annelerine yardım etmezler ve genellikle babalarıyla özdeşimde bulunurlar. Bu şekilde büyüyen erkekler evlendiklerinde aynı durumu eşlerine gösterebilirler. Ancak eğer kadın her türlü rolün paylaşılması gerektiğini düşünüyorsa ve erkekte aile

işlevlerinin zarar görmesini istemiyorsa, benimsemediği bir davranışı uygulamak durumunda kalabilir. Bu durumda bireyde bir çatışma durumu meydana gelebilir.

Bu çerçevede düşünüldüğünde, kadın ve erkeklerin geleneksel rol kalıplarından kurtulmaları ve bağımsız bir kişilik geliştirmeleri için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın desteğiyle birtakım eğitici programlar hazırlanmalıdır. Bu programlar konferans, panel gibi toplantılar aracılığıyla evli çiftlere ulaştırılmalıdır. Bunun yanı sıra aile hayatında rol paylaşımının önemi ile ilgili birtakım bilgilendirici kitap, dergi ve broşürlerin hazırlanması da sağlanmalıdır. Mezzo düzeyde Aile Danışma Merkezleri'nce evli çiftlere yönelik grup terapilerinin yapılması, böylelikle de çiftlerin sosyal hizmet uzmanı rehberliğinde kendilerini ifade etmeleri ve rol paylaşımları konusundaki düşüncelerinin ne olduğunun öğrenilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca henüz evlenmemiş çiftlere yönelik de toplumsal cinsiyet konularında eğitimler verilmelidir. İleride oluşabilecek çatışma durumunun önlenmesi için sosyal hizmet uzmanları, multidisipliner bir ekip çalışması içinde çocuk gelişim uzmanları ve psikologların işbirliğiyle düzenli aralıklarla ebeveynlere eğitimler vermeleri sağlanmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı ve üniversitelerle iş birliğinde bulunularak öğrencilere toplumsal cinsiyet ve evlilik konulu eğitimler verilmelidir. Aileye yönelik hizmet sağlayan kurum ve kuruluşların sayılarının artırılması, yeterli düzeyde tanıtımlarının yapılması ve daha ulaşılabilir olması sağlanmalıdır. Bu çerçevede medyanın ve üniversitelerin de desteği sağlanmalıdır.

4.3.5. Aile Değerlendirme Ölçeğini (ADÖ) Etkileyen Hizmetlere İlişkin Sonuç Ve Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde evli kadın ve erkeklerin aile işlevlerini etkileyen hizmetlere ilişkin sonuç ve önerilere yer verilmektedir.

Çalışmaya katılan evli kadın ve erkeklerin, ailelere yönelik hizmetlerden yararlanma durumlarına göre aile işlevleri değerlendirildiğinde, hizmetlerden yararlanma durumu ile iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi

gösterme ve genel fonksiyonlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir.

Evli kadın ve erkeklerin, aile içinde çözülemeyecek duruma gelmiş olan sorunları için profesyonel yardım almaları önemlidir. Özellikle toplumsal cinsiyet bakış açısının egemen olduğu bazı ailelerde, sorunlar ne ölçüde olursa olsun aile içinde veya kök ailelerinden destek alınarak çözülmeye çalışılmaktadır. Ancak sorunların bu şekilde çözümlenmeye çalışılması daha da büyümesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla sorunlar iyice düğümlenmeden ve geri dönüşü olmayan hasarlar vermeden eşlerin aileye hizmet veren kurum ve kuruluşlardan profesyonel destek almaları sağlanmalıdır. Bu bağlamda aileye hizmet veren kurum ve kuruluşlar hakkında, çeşitli kitap, broşür ve dergiler hazırlanarak aileler bilgilendirilmelidir. Bu kurum ve kuruluşların aileler için ulaşılabilir olması sağlanmalıdır ve sayıları artırılmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve üniversitelerin desteği ile işyerlerinde, üniversitelerde ve okullarda, aileye yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşlar ve verilen hizmetler hakkında bilgilendirme ve bilinçlendirme toplantılarını içeren seminerler ve konferanslar verilmelidir.

SONSÖZ

Günümüz değişen ve farklılaşan toplum yapısında toplumsal cinsiyet rollerinde de farklılıklar görülmeye başlanmıştır. Bu araştırmada da toplumsal cinsiyet rollerinin aile işlevlerine ne şekilde yansıdığı incelenmiştir. Araştırma Çankaya ilçesinde yapılmış olduğundan, araştırmaya katılan evli kadın ve erkeklerin gelir düzeylerinin Türkiye ortalamalarının üzerinde olduğu görülmüştür. Toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili evli kadın ve erkeklerin kök ailelerinde olan, kendi ailelerinde var olan ve ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rollerindeki paylaşım durumu incelendiğinde, genel olarak ev içi rollerin diğer rollere göre daha fazla direnç gösterdiği görülmüştür. Ailelerin kök aileleri ve kendi ailelerindeki rol paylaşımı durumuna bakıldığında ise araştırmaya katılan evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan rol paylaşımının kök ailelerine göre daha fazla olduğu görülmüştür. Evli kadın ve erkeklerin kendi ailelerinde var olan durum ile ideal olarak gördükleri toplumsal cinsiyet rollerindeki paylaşım durumuna bakıldığında, bireyler ideal olarak gördükleri durumda rol paylaşımının daha az olması gerektiğini düşünmektedirler. Bu durum ise evli kadın ve erkeklerde negatif yönde bir çatışma durumunun yaşandığını göstermektedir.

Evli kadın ve erkeklerin Aile Danışma Merkezi'nden hizmet alma durumları incelendiğinde, yarısından fazlasının aileye yönelik herhangi bir hizmet almadıkları görülmüştür. Bu durum ise iki nedeni düşündürmektedir: Birincisi aileye hizmet veren kurum ve kuruluşların yeterli tanıtımının yapılmaması ve ailelerin bu kurumlar hakkında bilgi eksikliğinin olmasıdır. İkincisi ise evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet bakış açısı doğrultusunda olaylara yaklaşımları, aile içi sorunlarını bir başkasıyla paylaşmak istememeleri ve aile içinde çözümlenmeye çalışmalarıdır. Bu bağlamda aileye yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşların ve buralarda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının, kurumlar ve verdikleri hizmetler hakkında aileleri bilgilendirmeleri ve bilinçlendirmeleri ve bu kurumların sayısının artırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdemir, A., Karaoğlan, A. ve Karakaş, G. (2006). Çift Terapisi. *Türkiye'de Psikiyatri Dergisi*, 8 (2), 122-128.
- Alle-Corliss, L. ve Alle-Corliss, R. (1999). *Advanced Practice in Human Service Agencies-Issues, Trends and Treatment Perspectives*. USA: Wadsworth Publishing.
- Ankara Kalkınma Ajansı (2011). Erişim: 05.07.2013
<http://www.ankaraka.org.tr/tr/files/yayinler/istatistiklerle-ankara-2010.pdf>
- Arku, C. (2007). Changing Gender Roles and Their Socio-Cultural Implications for Rural Households' Well Being: A Study of Micro-Finance in Bogoso, Ghana. Master Thesis, University of Guelph, Canada.
- Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji*. Ankara: Usak Yayınları.
- Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (2000). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Barker, P. (1986). *Basic Family Therapy*. Oxford University Press.
- Beauvoir, S. (1993). *İkinci Cins: Bağımsızlığa Doğru*. (Çev: Bertan Onaran). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Bem, S. L. (1981). Gender Schema Theory: A Cognitive Account of Sex Typing. *Psychological Review*. *American Psychological Association*, 88 (4), 354-364.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet: Bize Yüklenen Roller*. (Çev: Kader Ay). İstanbul: Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Biddle, B. J. ve Thomas, E. J. (1966). *Role theory; concepts and research*. New York: Wiley.

- Birkök, C. (2004). Sosyal Rol ve İş Bölümü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. Erişim: 15.12.2012.
(<http://www.insanbilimleri.com>).
- Bray, J. H. (2004). Model Sand Issues in Couple Sand Family Assessment. L. Sperry (Ed.). *Assessment of Couple Sand Families-Contemporary and Cutting-Edge Strategies*. New York: Taylor&Francis Books.
- Bristor, M. W. (1995). *Individual and Family Systems in Their Environment*. Dubuque: Hunt Publishing.
- Booth, A. (1998). *Men in Families*. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Bulut, I. (1990). *Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı (ADÖ)*. Ankara: Özgüneliş Matbaası.
- Bulut, I. (1993). *Ruh Hastalıklarının Aile İşlevlerine Etkisi*. Ankara.
- Bulut, I. (1999). Aile Tedavisi ve Sosyal Grup Çalışması. N. Koşar ve V. Duyan (Ed.). *Prof. Dr. Sema Kut'a Armağan- Yaşam Boyu Sosyal Hizmet*. Ankara: Aydınlar Matbaası.
- Bulut, I. ve Polat Uluocak, G. (2011). Aile Terapilerinin Feminist Teori Açısından İncelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 24 (7), 9-24.
- Carr, A. (2000). *Family Therapy- Concepts, Process and Practice*. Second Edition, England.
- Cheng, C. (2004). Gender Differences in Family Values: The case of Taiwan. Master Thesis, University of Texas, Arlington.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*.(Çev. Cem Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çakıcı, S. (2006). Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Ailelerin, Anne-Çocuk İlişkilerinin ve Aile İşlevlerinin Anne-Çocuk İlişkilerine Etkisinin

- İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çamur Duyan, G. (2000). Aile İşlevleri İle Ailenin Sosyal, Demografik Ve Ekonomik Nitelikleri Ve Yaşam Döngüsü Arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Çamur Duyan, G. (2003). Aile Yaşam Döngüsü ve Gelişimsel Farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 14 (2), 33-41.
- Çamur Duyan, G. (2008). Ailelerle Sosyal Hizmet Dersi Ders Notları.
- 2001 Yılı Aile Raporu. (2002). Ankara: T.C Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı.
- Çınar, L. (2008). Evlilik Doyumu: Cinsiyet Roller ve Yardım Arama Tutumu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Demiröz, F. (2011). Demiröz Ders Notları.
- Dewess, M. (2006). *Contemporary Social Work Practice*. New York: McGraw-Hill Publisher.
- Doğan, H. (2010). Evli Bireylerin Sosyo-Tropik-Otonomik Kişilik Özellikleri ile Evliliklerinde Çatışma Yaşama Durumları Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Dökmen, Z. (2004). *Toplumsal Cinsiyet-Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Z. (2010). *Toplumsal Cinsiyet- Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Duyan, V. (1996). *Tıbbi Sosyal Hizmet- Sağlıkta Psiko-Sosyal Boyut*. Ankara: TDFO Bilgisayar Yayıncılık Ltd. Şti.
- Duyan, V. (2010). *Sosyal Hizmet- Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri*. Ankara: Aydınlar Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

- Eken, H. (2005). Toplumsal Cinsiyet Olgusu Temelinde Mesleğe İlişkin Rol ile Aile İçi Rol Etkileşimi: Türk Silahlı Kuvvetlerindeki Kadın Subaylar. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Ergin, T. (2011). Evlilik İlişkilerini Geliştirmeyi Amaçlayan Çalışmalar. H. Yavuzer (Ed.). *Evlilik Okulu*. 7. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2), 209-230.
- Eser, M. (2008). Ana-Babaların Cinsel Kimlik Gelişimiyle İlgili Tutumların Çocuğun Cinsel Kimlik Kazanmasına Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Fortin, N. M. (2005). Gender Role Attitude Sand the Labour-Market Outcomes of Women Across OECD Countries. *Oxford Review of Economic Policy*, 21 (3), 416-438.
- Geçtan, E. (1982). *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*. Ankara: Maya Matbaacılık.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. H. Özel ve C. Güzel (Haz.). 1. basım. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gönüllü, M. ve İçli, G. (2001). Çalışma Yaşamında Kadınlar: Aile ve İş İlişkileri. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 25 (1), 81-100.
- Güldü, Ö. ve Ersoy, M. K. (2009). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3, 97-116.
- Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15 (3), 157-171.
- Güngör, H. C. (2007). Evlilik Doyumunu Açıklamaya Yönelik Bir Model Geliştirme. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Güven, S. (1991). Aile Yaşam Dönemlerinin ve Özelliklerinin Ev İdaresi İlkeleri Yönünden İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Huston, A. C. (1983). Socialization, Personality and Social Behavior. *Handbook of Child Psychology*, 4, 387-468.
- İmamoğlu, O. (1993). Değişen Dünyada Aile İçi Roller. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1, 58-68.
- İmamoğlu, O. (1995). Değişim Sürecinde Aile; Evlilik İlişkileri Bireysel Gelişim ve Demokratik Değerler. *Aile Kurultayı-Değişim Sürecinde Aile; Toplumsal Katılım ve Demokratik Değerler-16-18 Kasım 1994*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- İşmen, E. (2004). Duygusal Zeka ve Aile İşlevleri Arasındaki İlişki. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 56-75.
- İşmen Gazioğlu, E. (2011). Aile Yaşam Döngüsü. H. Yavuzer (Ed.). *Evlilik Okulu*. 7. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Jackson, S. E. ve Schuler, R. S. (1985). A Meta Analysis and Conceptual Critique of Research on Role Ambiguity and Role Conflict in Work Setting. *Behavior and human decision process*, 46, 16-78.
- James, A. L. ve Wilson, K. (2002). *Couples, Conflict and Change*. New York: Tavistock Publications.
- Kadılar, E. (2011). 3 Kuşak Kadının Cinsiyet Rollerini: Ankara Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1995). Aileye Yaklaşımda Bir Kuramsal Çerçeve ve Aile Değişim Modeli. *Aile Kurultayı-Değişim Sürecinde Aile; Toplumsal Katılım ve Demokratik Değerler-16-18 Kasım 1994*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.

- Kahramanoğlu, E. (2008). Aile Danışmanlığında Disiplinler Arası İşbirliği ve Vaka Yönetimi. *Aile Danışmanlığı Sertifika Programı*. Ankara: Başkent Üniversitesi Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri Merkezi (BEDAM).
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Keçe, C. (2009). *En İyi Terapistim Ben*. Ankara: Ütopya Grafik Tasarım Tanıtım Matbaacılık Bilg. Hizm. Ltd. Şti.
- Kelly, R. (2001). Work Family Role Strain. *Family Relations*, 34, 367-373.
- Kılıçaslan, A. (2001). Aile Fonksiyonlarının ve Algılanan Farklılaşmış Anne-Baba Yaklaşımının Kardeş İlişkileri Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Koşar, N. (1989). *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı*. Ankara.
- Kuzgun, Y. ve Sevim, S. A. (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37 (1), 14-27.
- Leslie, G. R. (1982). *The Family Social Context*. Oxford University Press.
- Lips, H. M. (2001). *Sex&Gender: An Introduction*. Mayfield Publishing Company.
- Lu, L. (2000). Gender and Conjugal Differences in Happiness. *The Journal of Social Psychology*. 140 (1), 132-141.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. O. Akınbay ve D. Kömürcü (Çev.). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Mavili Aktaş, A. (2000). Evlilik Danışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 1, 53-68.
- Mischell, W. (1966). The Development of Sex Differences. E. E. Maccoby (Ed.). *Social Learning View of Sex Differences in Behavior*. Stanford.

- Nazlı, S. (1997). Aile Fonksiyonlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Nuruan, M. ve Diğerleri (2006). *Türk Aile Yapısı Araştırması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Oakley, A. (1972). *Sex, Gender and Society*. London: Temple Smith.
- Osborne, T. L. (2004). Male Gender Role Conflict and Perceived Social Support: Predicting Help Seeking in College Men. Master Thesis, University of Missouri, St. Louis.
- Özbay, Y. (2004). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi: Kuram Araştırma*. Ankara: Öğreti Yayınları.
- Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 21-39.
- Özen, A. (2006), Evlilik Uyumunun Yordayıcıları Olarak Karı ve Kocaların Değer Uyumları ve Eşlerin Çatışma Çözüm Stilleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Payne, M. (1997). *Modern Social Work Theory*. Second Edition, London: Macmillan Press Ltd.
- Poloma, M. M. (1993). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. H. Erbaş (Çev). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Rebich, S. A. (2011). Understanding the Impact of Early Intervention on Family Functions of Daily Care, Spirituality, Socialization, Recreation and Self-Esteem Through Parental Perceptions. Master Thesis, The University of North Carolina, Charlotte.
- Rice, F. P. (1996). *Intimate Relationships, Marriage and Families*. California: Mayfield Publishing.

- Rivett, M. ve Street, E. (2007). *Family Therapy: 100 Key Point Sand Techniques*. New York: Routledge.
- Ronnau, J. ve Poertner, J. (1993). Identification and Use of Strengths: A Family System Approach. *Children Today*, 22 (2), 20-33.
- Sancar, S. (2011). *Erkeklik: İmkansız iktidar*. İstanbul: Metris Yayınları.
- Sayın, U. (2007). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynler ile Normal Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin 7-15 Yaş Arası Çocuklarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yaklaşım ve Görüşlerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Scharlach, A. E. ve Robinson, B. K. (1997). Quality Assurance in Long-Term Care Case Management. *Geriatric Care Management*, 33-39.
- Shearer, C. L. (2007). *Gender Socialization in the Family*. Doktora Tezleri, Pennsylvania State University, Pennsylvania.
- Suğur, S. (2006). *Toplumsal Yaşamda Kadın, Toplumsal Cinsiyet*. G. Yaktıl (Ed.). Ankara: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Şener, A. ve Terzioğlu, R. G. (2002). *Ailede Eşler Arası Uyuma Etki Eden Faktörlerin Araştırılması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Taş, T. (1994). Ortaokul III. Sınıf Kız Öğrencilerin Cinsiyet Rollerini. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Tufan, B. (1983). Aile İçi İlişkilerin Ruh Sağlığı Üzerine Etkisi Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, 1 (1), 22-33.
- Turan, N. (2009). *Sosyal Kişisel Çalışma: Birey ve Aile İçin Sosyal Hizmet*. V. Duyan (Ed.). Ankara: Aydınlar Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2013). Erişim: 10.07.2013

<http://haber.edevlet.com/2013-ocak-ayi-aclik-siniri-kac-lira-haberi.html>.

Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008. (2009). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Katkıda Bulunanlar: Sağlık Bakanlığı, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı.

Uray, N. Ve Burnaz, S. (2003). An Analysis of the Portrayal of Gender Roles in Turkish Television Advertisements. *Sex Roles*, 48 (1), 77-87.

Ünal, G. (2004). Bir Grup Üniversiteli Gençte Çekingenlik, Aleksitimi ve Benlik Saygısının Değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 7, 215-222.

Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35, 29-5.

Walsh, F. (1993). Conceptualization of Normal Family Process. *Normal Family Process*. New York: Guildford Publications.

Witt, S. D. (1997). Parental Influence on Children's Socialization to Gender Roles. *Adolescence*, 32 (126), 253-259.

Yang, L. S., Thornton, A. ve Fricke, T. (2000). Religion and Family Formation in Taiwan: The Decline of Ancestral Authority. S. Houseknecht ve J. Pankhurst (Ed.). *Family Religion, and Social Change in Diverse Societies*. New York: Oxford University Press.

Yavuzer, H. (2011). Aile İlişkileri ve Çocuk. H. Yavuzer (Ed.). *Evlilik Okulu*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yıldız, A. (2011). Evlilikte Yaşanan Sorunlar ve Başa Çıkma Yolları. H. Yavuzer (Ed.). *Evlilik Okulu*. İstanbul: Remzi Kitapevi. <http://ifsw.org/get-involved/the-future-of-social-work>; Erişim Tarihi: 01.03.2013.

EKLER

EK 1

GÖRÜŞME FORMU VE AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (ADÖ)

BİLGİLENDİRME FORMU

Değerli katılımcılar,

“Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması” konulu bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü tezli yüksek lisans programı kapsamında gerçekleştirilmektedir. Çalışmanın amacı eşlerin aile içinde toplumsal cinsiyet bakışı doğrultusunda üstlendikleri ve algıladıkları rollerin aile işlevlerine etkisinin belirlenmesidir.

Sorulara verdiğiniz yanıtlar gizlilik ilkesi gözetilerek çalışma amacı dışında kullanılmayacak ve paylaşılmayacaktır.

Sorulara gönüllülük ve içtenlikle yanıt verdiğiniz için şimdiden teşekkür ederim.

İmza

.....

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Sosyal Hizmet Bölümü

Arş. Gör. Fulya AKGÜL GÖK

GÖRÜŞME FORMU

1. Yaşınız.....

2. Cinsiyetiniz

1. ( ) Kadın
2. ( ) Erkek

3. Doğum yeriniz neresidir?

1. ( ) İl
2. ( ) İlçe
3. ( ) Köy

4. Şimdiye kadar en uzun yaşadığınız yer neresidir?

1. ( ) İl
2. ( ) İlçe
3. ( ) Köy

5. Mesleğiniz nedir?

1. ( ) Kamu çalışanı
2. ( ) Özel sektör
3. ( ) Serbest çalışan
4. ( ) Diğer (belirtiniz).....

6. Ailenizin aylık toplam geliri ne kadar?

.....

7. Eğitim durumunuz nedir?

1. ( ) Okur-yazar değil
2. ( ) Okur-yazar
3. ( ) İlkokul
4. ( ) Ortaokul
5. ( ) Lise
6. ( ) Üniversite
7. ( ) Yüksek lisans
8. ( ) Doktora

8. Eşinizin eğitim durumu nedir?

1. ( ) Okur-yazar değil
2. ( ) Okur-yazar
3. ( ) İlkokul
4. ( ) Ortaokul
5. ( ) Lise
6. ( ) Üniversite
7. ( ) Yüksek lisans
8. ( ) Doktora

9. Kaç yıllık evlisiniz?

.....

10. Kaç çocuğunuz var?

1. ( ) 1
2. ( ) 2
3. ( ) 3
4. ( ) 3 ve üstü

11. Aşağıda şu anda aile yapınızda geçerli olan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin sorular yer almaktadır. Buna göre aşağıdaki roller çoğunlukla kim/kimler tarafından yerine getirilir?

1.	Para kazanma	Erkek	Kadın	Her İkisi
2.	Evdeki ihtiyaçların neler olduğunu belirleme	Erkek	Kadın	Her İkisi
3.	Evde gelirin nerelere ve nasıl harcanacağına karar verme	Erkek	Kadın	Her İkisi
4.	Çocuk bakımı	Erkek	Kadın	Her İkisi
5.	Fatura ödemeleri	Erkek	Kadın	Her İkisi
6.	Maliyeti yüksek eşyaların satın alınması	Erkek	Kadın	Her İkisi
7.	Maliyeti düşük eşyaların satın alınması	Erkek	Kadın	Her İkisi
8.	Ailede kimin, kimlerle görüşeceğine karar verme	Erkek	Kadın	Her İkisi
9.	Kahvaltı hazırlama	Erkek	Kadın	Her İkisi
10.	Yemek yapma	Erkek	Kadın	Her İkisi
11.	Evin temizlenmesi	Erkek	Kadın	Her İkisi
12.	Ütü yapma	Erkek	Kadın	Her İkisi

13.	Çamaşır/ bulaşık yıkama	Erkek	Kadın	Her İkisi
14.	Tamirat işleri	Erkek	Kadın	Her İkisi
15.	Aile üyelerinin birbirleriyle iletişim sağlaması	Erkek	Kadın	Her İkisi
16.	Boş zaman faaliyetlerinin nasıl geçirileceğine karar verme	Erkek	Kadın	Her İkisi
17.	Çocuklarla ilgilenme ve oyun oynama	Erkek	Kadın	Her İkisi
18.	Herhangi bir tartışmada alttan alan taraf olma	Erkek	Kadın	Her İkisi
19.	Çocuklara yemek yedirme	Erkek	Kadın	Her İkisi
20.	Gıda alışverişi yapma	Erkek	Kadın	Her İkisi
21.	Çocukların hangi okula gideceğine karar verme	Erkek	Kadın	Her İkisi
22.	Tatilde nereye gidileceği	Erkek	Kadın	Her İkisi

12.Kök ailenizde (evlenmeden önceki aileniz) aşağıdaki roller çoğunlukla kim/kimler tarafından yerine getirilirdi?

1.	Para kazanma	Erkek	Kadın	Her İkisi
2.	Evdeki ihtiyaçların neler olduğunu belirleme	Erkek	Kadın	Her İkisi
3.	Evde gelirin nerelere ve nasıl harcanacağına karar verme	Erkek	Kadın	Her İkisi
4.	Çocuk bakımı	Erkek	Kadın	Her İkisi

5.	Fatura ödemeleri	Erkek	Kadın	Her İkisi
6.	Maliyeti yüksek eşyaların satın alınması	Erkek	Kadın	Her İkisi
7.	Maliyeti düşük eşyaların satın alınması	Erkek	Kadın	Her İkisi
8.	Ailede kimin, kimlerle görüşeceğine karar verme	Erkek	Kadın	Her İkisi
9.	Kahvaltı hazırlama	Erkek	Kadın	Her İkisi
10.	Yemek yapma	Erkek	Kadın	Her İkisi
11.	Evin temizlenmesi	Erkek	Kadın	Her İkisi
12.	Ütü yapma	Erkek	Kadın	Her İkisi
13.	Çamaşır/ bulaşık yıkama	Erkek	Kadın	Her İkisi
14.	Tamirat işleri	Erkek	Kadın	Her İkisi
15.	Aile üyelerinin birbirleriyle iletişim sağlaması	Erkek	Kadın	Her İkisi
16.	Boş zaman faaliyetlerinin nasıl geçirileceğine karar verme	Erkek	Kadın	Her İkisi
17.	Çocuklarla ilgilenme ve oyun oynama	Erkek	Kadın	Her İkisi
18.	Herhangi bir tartışmada alttan alan taraf olma	Erkek	Kadın	Her İkisi
19.	Çocuklara yemek yedirme	Erkek	Kadın	Her İkisi
20.	Gıda alışverişi yapma	Erkek	Kadın	Her İkisi

21.	Çocukların hangi okula gideceğine karar verme	Erkek	Kadın	Her İkisi
22.	Tatilde nereye gidileceği	Erkek	Kadın	Her İkisi

13.Size göre aşağıdaki rollerin kim/kimler tarafından yerine getirilmesi gerekir?

1.	Para kazanma	Erkek	Kadın	Her İkisi
2.	Evdeki ihtiyaçların neler olduğunu belirleme	Erkek	Kadın	Her İkisi
3.	Evde gelirin nerelere ve nasıl harcanacağına karar verme	Erkek	Kadın	Her İkisi
4.	Çocuk bakımı	Erkek	Kadın	Her İkisi
5.	Fatura ödemeleri	Erkek	Kadın	Her İkisi
6.	Maliyeti yüksek eşyaların satın alınması	Erkek	Kadın	Her İkisi
7.	Maliyeti düşük eşyaların satın alınması	Erkek	Kadın	Her İkisi
8.	Ailede kimin, kimlerle görüşeceğine karar verme	Erkek	Kadın	Her İkisi
9.	Kahvaltı hazırlama	Erkek	Kadın	Her İkisi
10.	Yemek yapma	Erkek	Kadın	Her İkisi
11.	Evin temizlenmesi	Erkek	Kadın	Her İkisi
12.	Ütü yapma	Erkek	Kadın	Her İkisi
13.	Çamaşır/ bulaşık yıkama	Erkek	Kadın	Her İkisi

14.	Tamirat işleri	Erkek	Kadın	Her İkisi
15.	Aile üyelerinin birbirleriyle iletişim sağlaması	Erkek	Kadın	Her İkisi
16.	Boş zaman faaliyetlerinin nasıl geçirileceğine karar verme	Erkek	Kadın	Her İkisi
17.	Çocuklarla ilgilenme ve oyun oynama	Erkek	Kadın	Her İkisi
18.	Herhangi bir tartışmada alttan alan taraf olma	Erkek	Kadın	Her İkisi
19.	Çocuklara yemek yedirme	Erkek	Kadın	Her İkisi
20.	Gıda alışverişi yapma	Erkek	Kadın	Her İkisi
21.	Çocukların hangi okula gideceğine karar verme	Erkek	Kadın	Her İkisi
22.	Tatilde nereye gidileceği	Erkek	Kadın	Her İkisi

14.Sorumluluk paylaşımı konusunda şu anda evinizdeki durum nasıldır?

1. ( ) Evdeki her türlü işi ortak yaparız.
2. ( ) Evdeki işleri sadece eşim halleder.
3. ( ) Eşim çok yorgun olduğumda bana yardım eder.
4. ( ) Evdeki her türlü işi sadece ben hallederim.
5. ( ) Eşim çok yorgun olduğunda ona yardım ederim.

15. Genel olarak eşler arasındaki sorumluluk paylaşımı konusunda ne düşünüyorsunuz?

1. ( ) Evdeki her türlü iş ortak yapılmalıdır.
2. ( ) Erkeğin ve kadının yapacağı işler farklıdır.

3. ( ) Kadın işlerle baş edemeyecek duruma geldiğinde erkek eşine yardımcı olmalıdır.

16. Evinizdeki iş bölümünden memnun musunuz?

1. ( ) Evet
2. ( ) Pek Memnun Değilim

17. Sorunlarınızı öncelikle kim veya kimlerle paylaşırsınız?

1. ( ) Eşim ve/veya çocuklarımla
2. ( ) İkinci derece yakınlarımla (anne-baba, akraba, arkadaş)
3. ( ) Kimseyle paylaşmam

18. Aile içinde yaşadığınız sorunlarla ilgili olarak kurum ve kuruluşların verdikleri hizmetler hakkında bilginiz var mı?

1. ( ) Evet
2. ( ) Hayır

19. Aile içinde yaşadığınız sorunlarla ilgili olarak kurum ve kuruluşların verdikleri hizmetlerden yararlandınız mı? (Cevabınız evet ise diğer sorulara geçiniz)

1. ( ) Evet
2. ( ) Hayır

20. Aldığınız hizmetler hakkında kısaca bilgi verir misiniz?

.....

21. Aldığınız bu hizmetler aile içinde eşinizle yaşadığınız sorunlara yönelik beklentinizi karşıladı mı?

1. ( ) Evet
2. ( ) Hayır

22. Son olarak belirtmek istediğiniz bir şey var mı?

1. ( ) Evet
2. ( ) Hayır

23. Varsa belirtiniz?

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (ADÖ)

Değerli katılımcılar,

Aşağıda aileler hakkında 60 cümle bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra, sizin ailenize ne derecede uyduğuna karar veriniz. Önemli olan sizin ailenizi nasıl gördüğünüzdür. Her cümle için 4 seçenek söz konusudur (Aynen Katılıyorum/ Büyük Ölçüde Katılıyorum/ Biraz Katılıyorum/ Hiç Katılmıyorum). Size uygun seçeneğe (X) işareti koyunuz. Her cümle için uzun uzun düşünmeyiniz. Mümkün olduğu kadar çabuk ve samimi cevaplar veriniz. Kararsızlığa düşerseniz, ilk aklınıza gelen doğrultusunda hareket ediniz. Lütfen her cümleyi cevapladığınızdan emin olunuz.

CÜMLELER:	Aynen katılıyorum	Büyük ölçüde katılıyorum	Biraz katılıyorum	Hiç katılmıyorum
1.Ailece ev dışında program yapmada güçlük çekeriz, çünkü aramızda fikir birliği sağlayamayız.	( )	( )	( )	( )
2.Günlük hayatımızdaki sorunların (problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.	( )	( )	( )	( )
3.Evde biri üzgün ise, diğer aile üyeleri bunun nedenlerini bilir.	( )	( )	( )	( )
4.Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.	( )	( )	( )	( )
5.Evde birinin başı derde girdiğinde, diğerleri de bunu	( )	( )	( )	( )

kendilerine fazlasıyla dert ederler.				
6.Bir sıkıntı ve üzüntü ile karşılaştığımızda, birbirimize destek oluruz.	( )	( )	( )	( )
7.Ailemizde acil bir durum olsa, şaşırıp kalırız.	( )	( )	( )	( )
8.Bazen evde ihtiyacımız olan şeylerin bittiğinin farkına varmayız.	( )	( )	( )	( )
9.Birbirimize karşı olan sevgi, şefkat gibi duygularımızı açığa vurmaktan kaçınırız.	( )	( )	( )	( )
10.Gerektiğinde aile üyelerine görevlerini hatırlatır, kendilerine düşen işi yapmalarını sağlarız.	( )	( )	( )	( )
11.Evde dertlerimizi üzüntülerimizi birbirimize söylemeyiz.	( )	( )	( )	( )
12.Sorunlarımızın çözümünde genellikle ailece aldığımız kararları uygularız.	( )	( )	( )	( )
13.Bizim evdekiler, ancak onların hoşuna giden şeyler söylediğimizde bizi dinlerler.	( )	( )	( )	( )
14.Bizim evde bir kişinin söylediklerinden ne hissettiğini anlamak pek kolay değildir.	( )	( )	( )	( )
15.Ailemizde eşit bir görev dağılımı yoktur.	( )	( )	( )	( )

16.Ailemizin üyeleri, birbirlerine hoşgörülü davranırlar.	( )	( )	( )	( )
17.Evde herkes başına buyruktur.	( )	( )	( )	( )
18.Bizim evde herkes, söylemek istediklerini üstü kapalı değil de doğrudan birbirlerinin yüzüne söyler.	( )	( )	( )	( )
19.Ailede bazılarımız, duygularımızı belli etmeyiz.	( )	( )	( )	( )
20.Acil bir durumda ne yapacağımızı biliriz.	( )	( )	( )	( )
21.Ailecek, korkularımızı ve endişelerimizi birbirimizle tartışmaktan kaçınırız.	( )	( )	( )	( )
22.Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize belli etmekte güçlük çekeriz.	( )	( )	( )	( )
23.Gelirimiz (ücret, maaş) ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetmiyor.	( )	( )	( )	( )
24.Ailemiz, bir problemi çözdükten sonra, bu çözümün işe yarayıp yaramadığını tartışır.	( )	( )	( )	( )
25.Bizim ailede herkes kendini düşünür.	( )	( )	( )	( )
26.Duygularımızı birbirimize açıkça söyleyebiliriz.	( )	( )	( )	( )
27.Evimizde banyo ve tuvalet bir	( )	( )	( )	( )

türlü temiz durmaz.				
28.Aile içinde birbirimize sevgimizi göstermeyiz.	( )	( )	( )	( )
29.Evde herkes her istediğini birbirinin yüzüne söyleyebilir.	( )	( )	( )	( )
30.Ailemizde, her birimizin belirli görev ve sorumlulukları vardır.	( )	( )	( )	( )
31.Aile içinde genellikle birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	( )	( )	( )	( )
32.Ailemizde sert-kötü davranışlar ancak belli durumlarda gösterilir.	( )	( )	( )	( )
33.Ancak hepimizi ilgilendiren bir durum olduğu zaman birbirimizin işine karışırız.	( )	( )	( )	( )
34.Aile içinde birbirimizle ilgilenmeye pek zaman bulamıyoruz.	( )	( )	( )	( )
35.Evde genellikle söylediklerimizle, söylemek istediklerimiz birbirinden farklıdır.	( )	( )	( )	( )
36.Aile içinde birbirimize hoşgörülü davranırız	( )	( )	( )	( )
37.Evde birbirimize, ancak sonunda kişisel bir yarar sağlayacaksa ilgi gösteririz.	( )	( )	( )	( )
38.Ailemizde bir dert varsa, kendi içimizde hallederiz.	( )	( )	( )	( )

39.Ailemizde sevgi ve şefkat gibi güzel duygular ikinci plandadır.	( )	( )	( )	( )
40.Ev işlerinin kimler tarafından yapılacağını hep birlikte konuşarak kararlaştırırız.	( )	( )	( )	( )
41.Ailemizde herhangi bir şeye karar vermek her zaman sorun olur.	( )	( )	( )	( )
42.Bizim evdekiler sadece bir çıkarları olduğu zaman birbirlerine ilgi gösterir.	( )	( )	( )	( )
43.Evde birbirimize karşı açık sözlüyüzdür.	( )	( )	( )	( )
44.Ailemizde hiçbir kural yoktur.	( )	( )	( )	( )
45.Evde birinden bir şey yapması istendiğinde mutlaka takip edilmesi ve kendisine hatırlatılması gerekir.	( )	( )	( )	( )
46.Aile içinde, herhangi bir sorunun (problemin) nasıl çözüleceği hakkında kolayca karar verebiliriz.	( )	( )	( )	( )
47.Evde kurallara uyulmadığı zaman ne olacağını bilmeyiz.	( )	( )	( )	( )
47.Bizim evde aklınıza gelen her şey olabilir.	( )	( )	( )	( )
49.Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize ifade edebiliriz.	( )	( )	( )	( )

50.Ailede her türlü problemin üstesinden gelebiliriz.	( )	( )	( )	( )
51.Evde birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	( )	( )	( )	( )
52.Sinirlenince birbirimize küseriz.	( )	( )	( )	( )
53.Ailede bize verilen görevler pek hoşumuza gitmez çünkü genellikle umduğumuz görevler verilmez.	( )	( )	( )	( )
54.Kötü bir niyetle olmasa da evde birbirimizin hayatına çok karışıyoruz.	( )	( )	( )	( )
55.Ailemizde kişiler herhangi bir tehlike karşısında (yangın, kaza gibi) ne yapacaklarını bilirler, çünkü böyle durumlarda ne yapılacağı aramızda konuşulmuş ve belirlenmiştir.	( )	( )	( )	( )
56.Aile içinde birbirimize güveniriz.	( )	( )	( )	( )
57.Ağlamak istediğimizde, birbirimizden çekinmeden rahatlıkla ağlayabiliriz.	( )	( )	( )	( )
58.İşimize (okulumuza) yetişmekte güçlük çekiyoruz.	( )	( )	( )	( )
59.Aile içinde birisi, hoşlanmadığımız bir şey yaptığında ona bunu açıkça	( )	( )	( )	( )

söyleriz.				
60.Problemimizi çözmek için ailecek çeşitli yollar bulmaya çalışırız.	( )	( )	( )	( )

EK 2

İZİN YAZISI

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Fulya Akgül Gök

Doğum Yeri ve Tarihi: Keçiören, 08.04.1987

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü (2006-2011)

Yüksek Lisans Öğrenimi: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet ABD (2011-2013)

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri:

İş Deneyimi

Stajlar: Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Koruma Merkezi (2010-2011)

Ankara Aile Danışma Merkezi (2011)

Ankara 3. Aile Mahkemesi (2012)

Projeler:

Çalıştığı Kurumlar:

İletişim

E-Posta Adresi: fullyagok@gmail.com

Tarih: 13.08.2013

